

PRAKSA EVROPSKOG SUDA ZA
LJUDSKA PRAVA U ODNOSU NA
SRBIJU DO KRAJA 2016.

THE CASE LAW OF THE EUROPEAN COURT
OF HUMAN RIGHTS WITH RESPECT
TO SERBIA UP UNTIL THE END OF 2016

The AIRE Centre
Advice on Individual Rights in Europe

PRAKSA EVROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA U ODNOSU NA SRBIJU DO KRAJA 2016.

THE CASE LAW OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS WITH RESPECT TO SERBIA UP UNTIL THE END OF 2016

The AIRE Centre
Advice on Individual Rights in Europe

Pripremio AIRE Centar u saradnji sa Kancelarijom zastupnika Srbije pred
Evropskim sudom za ljudska prava

Prepared by the AIRE Centre in cooperation with the office of the
Government Agent of Serbia before the European Court for Human Rights

**Foreign &
Commonwealth
Office**

The preparation of this publication has been supported by
the UK Foreign and Commonwealth Office. Views presented
in the publication do not necessarily reflect the official
position of the Foreign and Commonwealth Office.

Regional Cooperation Council

This document has been produced with the financial
assistance of the Regional Cooperation Council.
The views expressed herein can in no way be taken to
reflect the official opinion of the Regional Cooperation Council.

SADRŽAJ

Praksa Evropskog suda za ljudska prava u odnosu na Srbiju do kraja 2016.

Član 6.....	7
Član 1 Protokola br. 1	11
Član 2.....	13
Član 3.....	13
Član 5.....	14
Član 8.....	16
Član 10.....	18
Članovi 13 i 35.....	20
Član 14.....	20
Član 34.....	21
Član 3 Protokola br. 1	21
Član 4 Protokola br. 7	21
Član 46.....	21
Praksa ESLJP-a po članu	24

CONTENT

The case law of the European Court of Human Rights with respect to Serbia up until the end of 2016

Article 6.....	49
Article 1 of Protocol No. 1	53
Article 2.....	54
Article 3.....	55
Article 5.....	56
Article 8.....	58
Article 10	60
Articles 13 and Article 35.....	61
Article 14.....	62
Article 34.....	62
Protocol No. 1, Article 3	63
Protocol No. 7, Article 4.....	63
Article 46.....	63
Jurisprudence broken down by Article.....	66

PRAKSA EVROPSKOG SUDA
ZA LJUDSKA PRAVA
U ODNOSU NA SRBIJU
DO KRAJA 2016.

Praksa Evropskog suda za ljudska prava u odnosu na Srbiju

U ovom dokumentu prikazane su presude koje je Evropski sud za ljudska prava (u daljem tekstu: Evropski sud, Sud ili ESLJP) izrekao u odnosu na Srbiju otkako je ta država 3. marta 2004. godine ratifikovala Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu: Konvencija). ESLJP je do 31. decembra 2016. izrekao 153 presude i 492 odluke o prihvatljivosti predstavlki koje se odnose na Srbiju.¹

Ovaj dokument ima dva dela. U prvom delu je dat opšti narativni pregled vrsta predmeta u pogledu kojih je izrečena presuda. U drugom delu je data tabela u kojoj su predmeti u kojima je Veće ili Veliko veće izreklo presudu razvrstani po članovima Konvencije uz kratak opis pravnih pitanja pokrenutih u datom predmetu. Neki se predmeti pominju više puta pod istim članom jer je Sud utvrdio da je država povredila jedan aspekt tog člana, ali ne i drugi.

Član 6

Evropski sud je izrekao ukupno 69 presuda u pogledu prava na pravično suđenje iz člana 6, utvrdivši da je ono povređeno u 62 predmeta. Ti su se predmeti mahom odnosili na dužinu postupka i neizvršenje presuda. U tim predmetima su takođe pokrenuta pitanja u vezi sa načinom korišćenja priznanja tokom suđenja,² definicijom nepristrasnosti suda,³ pravičnošću postupka u krivičnom sudskom procesu,⁴ potrebom za pravnom izvesnošću i poverenjem javnosti u pravosuđe,⁵ pravom na javnu raspravu i značenjem tog pojma,⁶ pretpostavkom nevinosti,⁷ sastavom suda,⁸ kao i u vezi s pravom na pristup sudu tamo gde u unutrašnjem pravu postoje procesna ograničenja i isključenja.⁹

Prekomerna dužina postupka i neizvršenje presuda

Kada je reč o **parničnim** postupcima, većina predmeta se odnosi na prekomernu dužinu postupka i neizvršenje presuda, pre svega na neefikasno izvršenje presuda protiv preduzeća u društvenom vlasništvu. Prva takva presuda izrečena je u predmetu *R. Kačapor i drugi protiv Srbije*.¹⁰ Sud je od tada izrekao 43 slične presude, a u poslednje vreme te presude izriče Odbor od troje sudija jer se smatra da je reč o „ustaljenoj sudskoj praksi” – tokom 2016. izrečeno je osam takvih presuda. U brojnim sličnim predmetima zaključena su prijateljska poravnanja. Međutim, broj takvih predmeta o kojim je država obaveštena bio je manji nego 2013. i 2014. godine.

1 Ovaj dokument sadrži i detaljan prikaz presuda koje je donelo sedmočlano Veće i Veliko veće, u čijem se sastavu nalazi 17 sudija. Presude koje su izrekli Odbori, koje čine po troje sudija ili sudije pojedinci (vidi članove 27 i 28 Konvencije), a koje su donete u takozvanim „repetitivnim predmetima”, nisu uvrštene u naredne odeljke ovog dokumenta. Od ukupnog broja presuda, o 107 predstavlki odlučivalo je Veće, a o dvema Veliko veće. Veća su donela odluke o prihvatljivosti 117 predstavlki. Veća su izrekla osam, a Odbori 13 presuda u vezi sa Srbijom tokom 2016. Pored toga, Veća su tokom 2016. usvojila i tri odluke o prihvatljivosti sledećih predstavlki: *Kamenica i drugi protiv Srbije*, odluka od 4. oktobra 2016; *Lazarov protiv Srbije*, odluka od 3. maja 2016; *Jahjaga protiv Srbije*, odluka od 9. februara 2016.

2 *Hajnal protiv Srbije*, presuda od 19. juna 2012.

3 *Šorgić protiv Srbije*, presuda od 3. novembra 2011.

4 *Stanimirović protiv Srbije*, presuda od 18. oktobra 2011.

5 *Anđelković protiv Srbije*, presuda od 9. aprila 2013; *Živić protiv Srbije*, presuda od 13. septembra 2011.

6 *Motion Pictures Guarantors Ltd. protiv Srbije*, presuda od 8. juna 2010.

7 *Matijašević protiv Srbije*, presuda od 19. septembra 2006.

8 *Momčilović protiv Srbije*, presuda od 2. aprila 2013.

9 *Maširević protiv Srbije*, presuda od 11. februara 2014.

10 *R. Kačapor i drugi protiv Srbije*, presuda od 15. januara 2008.

Prekomerna dužina postupka, opšte uzev, takođe predstavlja pitanje koje se pojavljuje u mnogim predmetima, posebno u onima koji su formirani na osnovu predstavki podnetih Evropskom sudu pre nego što je on ustavnu žalbu proglasio delotvornim pravnim lekom.¹¹ Dobar primer te vrste predmeta predstavlja predmet *Nemet*.¹² Evropski sud je u toj presudi posredno konstatovao da se ustavna žalba smatra delotvornim pravnim lekom počev od 7. avgusta 2008. i da u vreme kada je bila podneta predstavka o kojoj je reč u domaćem pravu nije postojao delotvoran pravni lek za pritužbu podnosioca predstavke u vezi s dužinom postupka, te je zaključio da je Srbija prekršila kako član 6 st. 1, kao i član 13 Konvencije.

*Veljkov*¹³ predstavlja tipičan predmet koji se odnosi na **pitanja starateljstva** (nad decom). Taj se predmet odnosio na predugo trajanje postupka u sporu iz oblasti porodičnog prava, a Evropski sud je ustanovio povredu člana 6 st. 1 Konvencije. Postupak je trajao duže od pet godina, a Evropski sud se rukovodio složnošću i osetljivošću tog predmeta, kao i posebnom marljivošću prvostepenog suda koju to pitanje iziskuje. Utvrdio je da je došlo do nekoliko značajnih prekida aktivnosti, kao i do propusta vlasti da obezbede brzo zaključenje postupka, npr. objedinjavanje postupka po tužbama potrajalo je godinu dana, došlo je do kašnjenja prouzrokovanog organizacionim promenama, postupak izdavanja rešenja o privremenoj meri bio je prekomerno dug, dostava i uručivanje sudskih pismena nisu bili efikasni, bilo je perioda neaktivnosti suda, a došlo je i do šestomesečnog kašnjenja izazvanog odlukom suda da veštačenje poveri drugoj zdravstvenoj ustanovi.

Odsustvo nepristrasnosti suda i sastav suda

U predmetu *Šorgić*,¹⁴ koji se odnosio na **ostavinski postupak**, Evropski sud za ljudska prava nije utvrdio povredu člana 6 st. 1 u pogledu sastava suda, ali je istovremeno ustanovio da je Srbija prekršila odredbu koja se odnosi na pravo na raspravu pred nepristrasnim sudom i da je prekršila zahtev vezan za suđenje u razumnom roku.

Posebno je važno to da je Evropski sud stao na stanovište da objektivni test za ustanovljenje **prava na raspravu pred nepristrasnim sudom** nije bio zadovoljen jer su i sudija B. i sudija D. učestvovali u donošenju odluka u međusobno povezanim sporovima između istih stranaka na štetu podnosioca predstavke, što je moglo da izazove legitimne sumnje u nepristrasnost tih sudija.

U svojoj presudi u predmetu *Momčilović*¹⁵ Evropski sud se prvenstveno bavio time da li je domaći sud bio obrazovan na osnovu zakona. Osnovno pitanje u tom predmetu odnosilo se na to da li je Veće Vrhovnog suda, koje je odbilo zahtev za reviziju presude tog suda koju je uložio podnosilac predstavke, bilo obrazovano na osnovu zakona. Evropski sud je primetio da je Vrhovni sud, s jedne strane, primenio Zakon o parničnom postupku iz 2004. godine prilikom odbacivanja zahteva, dok je, s druge strane, prilikom određivanja sastava Veća primenio Zakon o parničnom postupku iz 1977. godine (postupak o kojem je reč započeo je 1990. godine). Evropski sud je stoga ustanovio da je Srbija prekršila član 6 Konvencije zbog nezakonitog sastava Veća Vrhovnog suda.

Pravna neizvesnost

Evropski sud je u trima presudama utvrdio povredu člana 6 st. 1 zbog pravne neizvesnosti usled koje su podnosioci predstavke bili lišeni prava na pravično suđenje.¹⁶ Evropski sud je potvrdio da su, iako se određena odstupanja u tumačenju mogu prihvatiti kao inherentna odlika svakog pravosudnog sistema koji je, baš kao i pravni sistem Srbije, zasnovan na mreži sudećih i žalbenih sudova koji imaju nadležnost na određenoj teritoriji, u predmetima tih podnosilaca predstavki ta suprotna tumačenja proistekla od strane iste sudske nadležnosti, tj. Okružnog suda u Beogradu i dovela su do

11 Vidi presudu u predmetu *Vinčić i drugi protiv Srbije*, presuda od 1. decembra 2009, stav 51; 7. avgust 2008. jeste datum kada je u „Službenom glasniku RS” prvi put objavljena odluka Ustavnog suda (o osnovanosti žalbe); više o tome vidi u delu dokumenta koji se odnosi na član 13.

12 *Nemet protiv Srbije*, presuda od 8. decembra 2009.

13 *Veljkov protiv Srbije*, presuda od 19. aprila 2011.

14 *Šorgić protiv Srbije*, presuda od 3. novembra 2011.

15 *Momčilović protiv Srbije*, presuda od 2. aprila 2013.

16 *Vinčić i drugi protiv Srbije*, presuda od 1. decembra 2009; *Rakić i drugi protiv Srbije*, presuda od 5. oktobra 2010; *Živić protiv Srbije*, presuda od 13. septembra 2011.

nedoslednog presuđivanja o zahtevima koje su podnela mnoga lica u identičnim situacijama.¹⁷ Vidi, međutim, prikaz predmeta *Stanković i Trajković* dole u tekstu.

Nemogućnost oštećenih da dobiju odluku o svom imovinsko-pravnom zahtevu u krivičnom postupku usled zastarelosti

U svojoj presudi u predmetu *Ristić*¹⁸ Evropski sud je utvrdio da je Srbija prekršila član 6 zbog dužine krivičnog postupka protiv okrivljenog kome su stavljena na teret dva krivična dela zbog neplaćanja izdržavanja za decu. Podnosioci predstavke (maloletna deca) učestvovali su u postupku kao oštećena lica koja su potraživala materijalnu naknadu.

Postupak o kojem je reč potpadao je pod nadležnost Evropskog suda *ratione temporis* tokom pet godina i sedam meseci pred dve sudske instance. Konstatovano je da je krivično gonjenje okrivljenog zastarelo zbog protoka vremena, zbog čega podnosioci predstavke nisu imali mogućnost da se o njihovom imovinsko-pravnom zahtevu odluči u krivičnom postupku. Evropski sud je primetio da domaći sudovi, koji – s jedne strane – treba da vode računa o zaštiti pravičnosti postupka u odnosu na okrivljenog, u isto vreme treba da pruže odgovarajuću zaštitu žrtvama, posebno onda kada su te žrtve mlade i ranjive.

Postupci koji se odnose na poslovnu sposobnost

Primer primene člana 6 u odnosu na vanparnični postupak u vezi s lišenjem nekog lica poslovne sposobnosti predstavlja presuda u predmetu *Salontaji-Drobnjak*, u kojoj je Evropski sud utvrdio i zasebnu povredu člana 8.¹⁹ Evropski sud je u ovom predmetu utvrdio povrede različitih aspekata člana 6. Prvo je utvrdio povredu prava na pravično suđenje. Evropski sud je ustanovio različite propuste domaćeg suda, uključujući i to što je podnosilac predstavke bio isključen sa završnog ročišta, te nije bio u mogućnosti da lično ospori izveštaj veštaka u kojem se preporučivalo da bude delimično lišen poslovne sposobnosti, kao i to što podnosilac predstavke nije imao prilike da se sastane s advokatom kojeg mu je obezbedila država kako bi ga zastupao na ročištu o kojem je reč i da ga uputi kako da vodi njegov predmet.²⁰

Evropski sud je u toj presudi takođe utvrdio povredu člana 6 st. 1 u vezi s pritužbom podnosioca predstavke da mu je bio uskraćen pristup sudu u pogledu njegovog zahteva za vraćanje poslovne sposobnosti u potpunosti. Iako su podnosilac predstavke i njegov staratelj podneli mnogobrojne zahteve u tom smislu, četiri godine kasnije jedan sud je tek trebalo da razmatra meritum pitanja vraćanja poslovne sposobnosti podnosiocu predstavke u potpunosti. Važećim unutrašnjim pravom nije bilo obezbeđeno periodično sudsko preispitivanje stanja podnosioca predstavke, već je umesto toga ključna uloga na tom planu bila poverena centru za socijalni rad.²¹

Član 6 – krivični aspekti

Kada je reč o **krivičnim postupcima**, Evropski sud je u svojim presudama koje su se, između ostalog, odnosile i na pretpostavku nevinosti utvrdio povrede različitih aspekata člana 6.

Pravo na pravično suđenje, nezakonito korišćenje priznanja

U predmetu *Hajnal*²² podnosilac predstavke je tvrdio da je njegova osuda bila praktično zasnovana na priznanju koje mu je policija iznudila zlostavljanjem. Evropski sud je istakao da u članu 6, kojim se jemči pravo na pravično suđenje, ipak nisu utvrđena pravila u pogledu dopuštenosti dokaza kao takvih, što je prvenstveno pitanje koje se uređuje unutrašnjim pravom.

¹⁷ *Rakić i drugi protiv Srbije*, presuda od 5. oktobra 2010, stavovi 43–44.

¹⁸ *Ristić protiv Srbije*, presuda od 18. januara 2011.

¹⁹ *Salontaji-Drobnjak protiv Srbije*, presuda od 13. oktobra 2009.

²⁰ *Ibid.*, stav 127.

²¹ *Ibid.*, stav 134.

²² *Hajnal protiv Srbije*, presuda od 19. juna 2012, stavovi 111–115.

Međutim, celokupan krivični postupak nije pravičan u slučaju da se iskazi pribavljeni mučenjem ili nekim drugim vidom zlostavljanja prihvate kao dokazi na osnovu kojih se utvrđuju relevantne činjenice u tom postupku. Evropski sud je konstatovao da je podnosilac predstavke bio zlostavljan tokom policijskog saslušanja, čime je bio prekršen član 3 Konvencije. Evropski sud je takođe primetio da su domaći sudovi potom koristili to priznanje kako bi osudili podnosioca predstavke, bez obzira na različita sporna pitanja koja se odnose na delotvornost zastupanja advokata koji mu je po službenoj dužnosti određen u toj prilici. Stoga je Evropski sud zaključio da je, bez obzira na uticaj koji je priznanje podnosioca predstavke imalo na ishod krivičnog postupka, celokupno suđenje bilo nepravično samim tim što je to priznanje korišćeno.

Slično tome, Evropski sud je u presudi u predmetu *Stanimirović*²³ ustanovio povredu člana 6 zbog toga što je priznanje koje je korišćeno pred istražnim sudijom bilo pribavljeno zlostavljanjem u policijskoj stanici. U tom predmetu je domaći sud priznao da je podnosilac predstavke zlostavljan u policijskoj stanici i taj sud nije prihvatio kao dokaz izjave koje je on u datoj stanici dao 10. i 17. februara 2001. Međutim, domaći sud je odbio da zabrani prihvatanje iskaza koje je podnosilac predstavke dao pred istražnim sudijom 13. 14. i 19. februara 2001. Evropski sud je takođe primetio da podnosilac predstavke nije mogao propisno (konkretno, nasamo) da se konsultuje sa svojim advokatom pre nego što je dao iskaz pred istražnim sudijom 13. februara 2001, dok je 14. i 19. februara 2001. iskaze dao pred istražnim sudijom u odsustvu svog advokata. Sve te okolnosti dovele su do toga da je suđenje u celini bilo nepravično, bez obzira na uticaj koji su navedeni iskazi imali na ishod krivičnog postupka.

Pretpostavka nevinosti

U pomenutom predmetu *Hajnal*, Evropski sud je ispitivao da li je bila povređena **pretpostavka nevinosti** u obrazloženju presude Opštinskog suda (taj sud je u obrazloženju naveo da se protiv podnosioca predstavke trenutno vodi šest odvojenih krivičnih postupaka i to je uzeo kao otežavajuću okolnost prilikom izricanja presude). Evropski sud je ponovio svoje stavove u vezi s pretpostavkom nevinosti saglasno članu 6 st. 2: do povrede te odredbe dolazi ukoliko se u nekoj sudskoj odluci ili u izjavi službenog lica odražava stav da je lice protiv koga se vodi krivični postupak krivo pre nego što je njegova krivica dokazana u skladu sa zakonom. Samo pravosnažna osuda nekog lica može biti uzeta kao otežavajuća okolnost prilikom nekog budućeg izricanja presude. Ako se sama činjenica da se protiv određenog lica trenutno vode drugi, odvojeni krivični postupci u kojima tek treba da se donese odluka prihvati kao otežavajuća okolnost protiv tog lica, to će neminovno podrazumevati njegovu krivicu u tim istim postupcima.

Nema povrede člana 6

Evropski sud je u devet predmeta utvrdio da nije došlo do kršenja člana 6.

Tako je, na primer, u predmetu *Damjanović* utvrdio da država ne snosi odgovornost za neizvršenje presude o poveravanju dece na staranje (podnositeljki predstavke) zato što su teškoće spajanja dece sa podnositeljkom predstavke u skladu sa sudskim nalogom bile prvenstveno prouzrokovane nespremnošću dece da odu kod podnositeljke predstavke.²⁴ Taj predmet je značajan i sa stanovišta člana 8 jer su isti faktori naveli Evropski sud da utvrdi da ni taj član nije prekršen. Predmet *Zdravković* se odnosio na slična pitanja i Evropski sud je u presudi i u tom predmetu utvrdio da nije bilo povrede ova dva člana.²⁵

Predmet *Molnar Gabor* ticao se pristupa sudu u vezi sa zahtevom za isplatu „stare” devizne štednje i o njemu će biti više reči dalje u tekstu, u delu koji se odnosi na član 1 Protokola br. 1 uz Konvenciju.

U predmetu *Stanković i Trajković*, koji je Evropski sud nedavno razmatrao, podnositeljke predstavke su se žalile na odluke domaćih sudova da odbiju njihove tužbene zahteve, dok su drugi identični tužbeni zahtevi bili usvojeni. Evropski sud je,

²³ *Stanimirović protiv Srbije*, presuda od 18. oktobra 2011.

²⁴ *Damjanović protiv Srbije*, presuda od 18. novembra 2008.

²⁵ *Zdravković protiv Srbije*, presuda od 20. septembra 2016.

međutim, zaključio da je „srpsko pravosuđe opšte uzev ujednačilo svoju sudsku praksu po ovom pitanju u relevantno vreme, ali da su sudovi doneli odluke na štetu podnositeljki predstavke. Premda je ovo očigledno uznemirilo lica o kojima je reč, kao što je već ukazano, mogućnost postojanja oprečnih sudskih odluka predstavlja inherentnu odliku svakog pravosudnog sistema zasnovanog na mreži sudećih i žalbenih sudova sa nadležnošću na određenoj teritoriji. Takve se razlike mogu javiti i u okviru istog suda. To se samo po sebi ne može smatrati povredom Konvencije.” Evropski sud je zaključio da u relevantnoj sudskoj praksi nisu postojale „duboke i dugotrajne razlike”.

Član 1 Protokola br. 1

Evropski sud je izrekao 30 presuda u vezi sa zaštitom imovine iz člana 1 Protokola br. 1²⁶ i utvrdio povredu tog prava u 29 predmeta.

Od značaja je činjenica da Evropski sud nije utvrdio povredu člana 1 Protokola br. 1 u predmetu *Molnar Gabor*.²⁷ Ta presuda je izuzetno važna zbog uticaja koja ima na mnogobrojna slična potraživanja koja se odnose na deviznu štednju. Nije utvrdio ni povredu člana 1 Protokola br. 1 uz Konvenciju, a ni člana 6 Konvencije zato što se ponašanje države odvijalo u okvirima njenog polja slobodne procene: podnosilac predstavke se u načelu žalio zbog toga što nije mogao da podigne svoju deviznu ušteđevinu, uz pripadajuću kamatu. Svi izvršni postupci u vezi sa deviznom štednjom obustavljeni su po usvajanju novog zakona. Evropski sud je potvrdio da države imaju široko polje slobodne procene kada je reč o pitanjima koja se tiču ekonomske politike. Ocenio je da je zakonom na koji se pritužba odnosila i kojim se predviđa postepena isplata novčanih sredstava o kojima je reč uspostavljena pravična ravnoteža između opšteg interesa zajednice i postojećeg legitimnog zahteva podnosioca predstavke da mu se isplati njegova prvobitna ušteđevina, kao i imovinskih prava drugih lica koja se nađu u istoj situaciji u kojoj se on nalazi.

Evropski sud je zaključio da u vreme kada je Srbija ratifikovala Konvenciju i Protokol br. 1 uz nju podnosilac predstavke očigledno nije imao izvršnu ispravu na osnovu koje bi mogao da zahteva sudsko izvršenje rešenja kojim se nalaže isplata njegove devizne štednje, niti je, kada je o tome reč, mogao shodno unutrašnjem pravu opravdano da očekuje da bi na neki drugi način mogao odjednom da dobije svu svoju ušteđevinu.²⁸

Evropski sud je prvenstveno utvrđivao povrede prava na zaštitu imovine zbog neizvršenja pravosnažnih presuda.

I Veliko veće je izreklo jednu presudu koja se odnosila na nemogućnost podnosilaca predstavki da duže od 20 godina koriste svoju deviznu ušteđevinu.²⁹ Na osnovu te presude, Slovenija i Srbija su u obavezi da preduzmu opšte mere kako bi podnosiocima predstavki i svim drugim licima koja se nalaze u istovetnoj situaciji (deviznim štedišama u bivšim republikama SFRJ) omogućile da im njihova ušteđevina bude vraćena pod istim uslovima koji važe za njihove državljanke. Više o ovoj presudi vidi dole u tekstu, u delu koji se odnosi na član 46.

Jedna od najvažnijih presuda u vezi sa Srbijom jeste ona koju je Evropski sud izrekao u predmetu *Grudić*,³⁰ koji se odnosio na zadiranje u „imovinu” podnosilaca predstavke (u tom predmetu se radilo o penzijama). Tu je Evropski sud procenjivao da li je zadiranje o kojem je reč (suspenzija isplata penzija pojedincima koji su te penzije stekli na Kosovu i Metohiji) bilo u skladu s važećim unutrašnjim pravom. Kada je u visokoj strani ugovornici na snazi zakon kojim je ustanovljeno pravo na isplatu penzije – bez obzira na to da li je pravo o kojem je reč uslovljeno prethodnim uplaćivanjem doprinosa ili ne – taj zakon se mora smatrati osnovom na kojoj se temelji imovinski interes koji potpada pod opseg člana 1 Protokola br. 1, te navedeni član važi u datom predmetu. Svako zadiranje mora biti zakonito i njime se mora težiti zakonitom cilju „u javnom interesu”.

26 Njih 24 predstavlja takozvane predmete za koje već postoji „ustaljena sudska praksa” u pogledu neizvršenja presuda protiv društvenih preduzeća.

27 *Molnar Gabor protiv Srbije*, presuda od 8. decembra 2009.

28 *Molnar Gabor protiv Srbije*, presuda od 8. decembra 2009, stavovi 39, 43–45.

29 *Ališić i drugi protiv Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Srbije, Slovenije i BJR Makedonije*, presuda Velikog veća od 14. jula 2014.

30 *Grudić protiv Srbije*, presuda od 17. aprila 2012.

Evropski sud je u predmetu *Grudić*³¹ utvrdio da suspenzija isplata penzija o kojima je reč očigledno predstavlja zadiranje u pravo na mirno uživanje imovine. Što se tiče zakonitosti te mere, konstatovao je da su osporene suspenzije bile zasnovane na mišljenjima ministarstva, gde je, između ostalog, navedeno da se penzioni sistem u Srbiji zasniva na konceptu „tekućeg finansiranja”. Stoga je Evropski sud stao na stanovište da osporeno zadiranje nije bilo zakonito, tj. da je predstavljalo povredu Konvencije.

Tom presudom je opterećen budžet Srbije, a njene finansijske posledice još nisu sasvim poznate zato što potencijalni korisnici i dalje podnose svoje zahteve Republičkom fondu za penzijsko i invalidsko osiguranje. O njoj će biti više govora dole u tekstu, u delu koji se odnosi na član 46.

Izrečene su još dve presude koje se odnose na penziona prava. U presudi u predmetu *Pejčić*,³² koji se odnosio na odbijanje vlasti da podnosiocu predstavke nastave da isplaćuju vojnu penziju shodno Sporazumu o pitanjima sukcesije,³³ Evropski sud je zaključio da zemlja u kojoj lice prebiva predstavlja relevantni kriterijum za utvrđivanje države koja je odgovorna da isplaćuje vojne penzije u predmetima kao što je ovaj. Odbijanje vlasti Srbije da obnove isplatu penzije podnosiocu predstavke bilo je nezakonito, te je predstavljalo povredu Konvencije.

Evropski sud je u presudi u predmetu *Krstić*³⁴ ustanovio povredu člana 1 Protokola br. 1 zbog neizvršenja rešenja domaćeg organa koje se odnosilo na pravo podnosioca predstavke na penziju. Evropski sud je u ovoj presudi naglasak stavio i na načelo „dobrog upravljanja”, shodno kojem su javne vlasti dužne da reaguju blagovremeno, primereno i uz najveću moguću doslednost kada je reč o nekom pitanju od opšteg interesa. Podnosilac predstavke stekao je pravo na dopunsku penziju na osnovu upravnog rešenja koje je postalo pravosnažno 22. jula 1994. Posle propusta fonda da svoj dug isplati na vreme, podnosilac predstavke je pokušao da izdejstvuje isplatu preostalih iznosa dopunske penzije u parničnom i izvršnom postupku. Ovlašćenja države su u ovom slučaju preneti na Fond, a vršenje tih ovlašćenja kontrolisala je država. Propustom da u periodu od devetnaest godina u potpunosti izvrše rešenje iz 1994. godine (od čega više od deset godina potpada pod nadležnost Evropskog suda *ratione temporis*), domaći organi vlasti su sprečili podnosioca predstavke da dobije dopunsku penziju koju je opravdano očekivao.

Drugi primer u kome je utvrđena povreda navedenog člana odnosi se na nelegalnu gradnju.³⁵

I konačno, ali ne i manje važno, Evropski sud je utvrdio povredu člana 1 Protokola br. 1 u svim predmetima koji se odnose na neizvršenje odluka domaćih sudova na štetu društvenih preduzeća (vidi gore, u odeljku o članu 6). Sud je 2015. godine u predmetu *Jovičić i drugi* ponovo potvrdio svoje stavove kada je reč o ovoj vrsti predmeta i širokom pristupu odgovornosti države, čak i u slučaju da je preduzeće privatizovano i ne posluje kao subjekat pod kontrolom države. Sud je konstatovao: „*Drugim rečima, država je neposredno odgovorna za dugove preduzeća koja su se nalazila pod kontrolom države i nakon njihove privatizacije, pod uslovom da je odluka suda o kojoj je reč postala pravosnažna u vreme kada je preduzeće poslovalo kao subjekat pod kontrolom države. (vidi st. 39 presude u pomenutom predmetu Marinković). Država je neposredno odgovorna za dugove preduzeća pod kontrolom države, čak i kad je to preduzeće poslovalo kao privatni subjekat u vreme kada je neizvršena odluka suda postala pravosnažna u slučaju da je privatizacija kasnije poništena (ibid.)*”. I Odbori primenjuju ovaj pristup u sličnim predmetima koje razmatraju.

31 *Ibid.*

32 *Pejčić protiv Srbije*, presuda od 8. oktobra 2013.

33 Dana 29. juna 2001. Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Savezna Republika Jugoslavija, Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija i Slovenija potpisale su Sporazum o pitanjima sukcesije (u daljem tekstu: Sporazum o sukcesiji), koji je stupio na snagu 2. juna 2004. U Aneksu E Sporazuma uređeno je pitanje penzija. To rešenje je zasnovano na načelu stečenih prava, u tom smislu da prava koja su stečena u okviru jednog sistema moraju biti priznata i poštovana i u drugom sistemu.

34 *Krstić protiv Srbije*, presuda od 10. decembra 2013.

35 *Kostić protiv Srbije*, presuda od 25. novembra 2008.

Član 2

Evropski sud je izrekao četiri presude u vezi sa članom 2, kojim se jemči pravo na život, i utvrdio povredu tog prava u tri predmeta. Predmet *Mučibabić* odnosio se na smrt usled opasne aktivnosti pod kontrolom državnih organa, kao i na povredu procesne obaveze vezane za sprovođenje istrage.³⁶ U predmetu *Mladenović*³⁷ radilo se o procesnoj obavezi da se sprovede istraga i o zahtevima koje ta obaveza podrazumeva. Evropski sud je konstatovao da istraga mora biti sprovedena hitno i s razumnom ekspeditivnošću, kao i da mora biti u stanju da dovede do identifikacije i kažnjavanja učinioca. Postupak o kojem je reč trajao je 22 godine i Evropski sud je ustanovio povredu Konvencije.

Predmet *Petrović*³⁸ takođe se odnosio na dužnost sprovođenja istrage, a državni organi su kritikovani zbog toga što prilikom istraživanja raspoloživih dokaza nisu bili nezavisni, temeljni i ekspeditivni.³⁹ U tom predmetu, podnositeljka predstavke se žalila Evropskom sudu zbog toga što nije bila sprovedena delotvorna istraga u vezi sa okolnostima koje se tiču zlostavljanja i smrti njenog sina od strane državnih organa. D. P. je preminuo pošto je navodno pao s prozora policijske stanice u Beogradu. U policijsku stanicu bio je doveden dan ranije pod sumnjom da je izvršio tešku krađu i tokom noći je bio zadržan u policijskom pritvoru.

Evropski sud je ustanovio brojne manjkavosti u postupanju policije, tužilaca i sudova, suprotno pozitivnim obavezama Srbije po osnovu člana 2 Konvencije. Konkretno, utvrdio je da disciplinski postupak protiv dva policajca o kojima je reč nije bio u skladu sa procesnim obavezama iz člana 2 Konvencije jer nije bio temeljan i objektivan. Pored toga, nije trebalo da javni tužilac ograniči svoje postupanje na prikupljanje pismenih iskaza i medicinske dokumentacije jer su okolnosti predmeta očigledno iziskivale dodatna razjašnjenja. Tužilac nije bio spreman da temeljno istraži verziju incidenta koju je iznela policija. Pored toga, s obzirom na to da su postojala tri protivrečna nalaza veštaka, nijedan pravosudni organ nije pokušao da pozove veštaka ili da traži razjašnjenje preostalih nedoslednosti u forenzičkim izveštajima, uprkos tome što je to očigledno bilo od presudnog značaja kako bi se odgovorilo na pitanje da li je D. P. mogao da skoči kroz prozor. Ustanovljena je povreda člana 2.

Predmet *Mitić*, u kojem je Evropski sud utvrdio da nije došlo do povrede člana 2, odnosio se na samoubistvo zatvorenika, a Evropski sud je razmatrao kako pozitivnu obavezu države, tako i njenu obavezu da sprovede istragu u skladu sa članom 2.⁴⁰

Član 3

Evropski sud je izrekao osam presuda u vezi sa članom 3, o zabrani zlostavljanja, i ustanovio povredu tog prava u pet predmeta. Ti predmeti su se odnosili na pitanja u pogledu zahteva za sprovođenje istrage,⁴¹ kao i na test da li su vlasti bile dužne da znaju za opasnost koja je nekom licu pretila i da li su propustile da preduzmu odgovarajuće korake.⁴² U presudi u predmetu *Đermanović*, Evropski sud je ustanovio da nije bilo povrede prava iz Konvencije zato što je podnosiocu predstavke tokom boravka u pritvoru pružena odgovarajuća lekarska pomoć za njegovo zdravstveno stanje.⁴³ U presudi u predmetu *Otašević* Evropski sud je ustanovio da nije bilo povrede prava po Konvenciji zato što je u potpunosti izvršena procesna obaveza o sprovođenju istrage.⁴⁴ U presudi u predmetu *Đekić* Evropski sud nije ustanovio ni povredu materijalne ni procesne obaveze usled nedostatka dokaza o zlostavljanju i zato što je domaći krivični sud sproveo temeljnu istragu,

36 *Mučibabić protiv Srbije*, presuda od 12. jula 2016.

37 *Mladenović protiv Srbije*, presuda od 22. maja 2012.

38 *Petrović protiv Srbije*, presuda od 15. jula 2014.

39 *Petrović protiv Srbije*, presuda od 15. jula 2014.

40 *Mitić protiv Srbije*, presuda od 22. januara 2013.

41 *Lakatoš i drugi protiv Srbije*, presuda od 7. januara 2014; *Hajnal protiv Srbije*, presuda od 19. juna 2012; *Stanimirović protiv Srbije*, presuda od 18. oktobra 2011.

42 *Milanović protiv Srbije*, presuda od 14. decembra 2010.

43 *Đermanović protiv Srbije*, presuda od 23. februara 2010.

44 *Otašević protiv Srbije*, presuda od 5. februara 2013.

kojom su, kako je ocenio, ispravljeni nedostaci prvobitnog istražnog postupka.⁴⁵ Mada je u presudi u predmetu *Habimi* utvrdio povredu procesnog aspekta člana 3, Evropski sud nije ustanovio materijalnu povredu tog člana, prvenstveno usled nedostatka činjenica, što je bio rezultat neadekvatne istrage koju su sproveli organi vlasti.⁴⁶

U presudi u predmetu *Hajnal*, pomenutoj gore u tekstu u vezi sa članom 6, Evropski sud je ustanovio da je bila prekršena i materijalna i procesna obaveza po osnovu člana 3.⁴⁷ Iako je Evropski sud konstatovao da podnosilac predstavke zaista nije imao vidljive povrede kada ga je saslušavao istražni sudija, što je tvrdila država, činjenica je da je od njegovog saslušanja u policijskoj stanici do tada proteklo nedelju dana, što je značilo da su povrede, zavisno od stepena težine, mogle da zacele u međuvremenu, dok bilo kakav oblik nefizičkog zlostavljanja u svakom slučaju ne bi ostavio nikakav vidljiv trag. Evropski sud se takođe pozvao na izveštaje CPT-a.⁴⁸ Pored toga, Evropski sud je ukazao na propuste policije, zato što nije postojala službena zabeleška o tome kada je podnosilac predstavke uopšte doveden u policijsku stanicu. Umesto toga, postojale su samo indikacije u vezi s trajanjem njegovih saslušanja tokom ta dva dana. Evropski sud je zaključio da je podnosilac predstavke bio fizički zlostavljan i da je, u najmanju ruku, bio psihički prisiljen na priznanje, jer su događaji koji su se zbili tokom ta dva dana bili međusobno neraskidivo povezani.

Kada je reč o procesnom aspektu člana 3, Evropski sud je naglasio da se ta vrsta navoda mora ispitivati po službenoj dužnosti. Podnosilac predstavke se požalio na zlostavljanje u policiji – požalio se pred istražnim sudijom i pred zamenikom javnog tužioca, kao i pred pretresnim i pred žalbenim većem. Ipak, suprotno Konvenciji i domaćem pravu, po kojima se navodi te vrste moraju istražiti po službenoj dužnosti, nadležni organi nikada nisu pokrenuli posebnu istragu u vezi sa zlostavljanjem koja bi imala za cilj da identifikuje i kazni učinioce.

Kada je reč o pozitivnim obavezama u vezi sa članom 3, Evropski sud je u presudi u predmetu *Milanović*⁴⁹ ponovio da takva obaveza postoji ukoliko se utvrdi da su vlasti znale ili da je u datom trenutku trebalo da znaju da postoji stvarna i neposredna opasnost da bi treće lice moglo izvršiti krivično delo i zlostavljati određeno lice, kao i da u okviru svojih ovlašćenja nisu preduzele mere koje su se, razumno sudeći, mogle očekivati kako bi se ta opasnost izbegla. Takođe je važno razmotriti potrebu da se obezbedi da policija vrši svoja ovlašćenja u cilju kontrole i sprečavanja krivičnih dela na način kojim se u potpunosti poštuju odgovarajuća procesna i druga jemstva kojima se zakonito ograničava opseg policijskih radnji u cilju istrage krivičnih dela i izvođenja učinilaca pred lice pravde, uključujući i jemstva sadržana u članovima 5 i 8 Konvencije.

U ovom predmetu, podnosilac predstavke, inače pripadnik pokreta Hare Krišna, bio je u više navrata napadnut. Iako su vlasti preduzele mnoge korake i suočile se sa značajnim objektivnim teškoćama, uključujući i donekle neodređene opise napadača koje je iznio podnosilac predstavke, kao i očigledno nepostojanje očevidaca, one nisu preduzele sve razumne mere kako bi sprovele odgovarajuću istragu. Vlasti su takođe propustile da preduzmu opravdane i delotvorne korake kako bi sprečile ponovno zlostavljanje podnosioca predstavke, bez obzira na činjenicu što je opasnost da će se ono nastaviti bilo stvarna, neposredna i predvidljiva.

Član 5

Evropski sud je izrekao presude u šest predmeta koji su se odnosili na član 5, kojim se jemči pravo na slobodu i bezbednost, a u pet je utvrdio povredu ovog prava iz Konvencije. Evropski sud je razmatrao pitanja poput onih da li je pritvor neophodan ili postoje i druga sredstva koja se mogu primeniti kako bi se sprečilo bekstvo pojedinca,⁵⁰ pitanje zahteva za

45 *Dekić i drugi protiv Srbije*, presuda od 29. aprila 2014.

46 *Habimi i drugi protiv Srbije*, presuda od 3. juna 2014.

47 *Hajnal protiv Srbije*, presuda od 19. juna 2012.

48 *Committee for the Prevention of Torture – Komitet za sprečavanje mučenja*.

49 *Milanović protiv Srbije*, presuda od 14. decembra 2010.

50 *Lakatoš i drugi protiv Srbije*, presuda od 7. januara 2014; *Đermanović protiv Srbije*, presuda od 23. februara 2010.

izvođenje pritvorenog lica pred sudiju ili drugo zakonom određeno službeno lice,⁵¹ kao i pitanje pretpostavke nevinosti.⁵² Povredu člana 5 nije utvrdio u jednom predmetu u kojem je razmatrao da li je boravak podnosioca predstavke u pritvoru bio prekomerno dug.⁵³

Da li je pritvor neophodan ili postoje druga sredstva koja se mogu primeniti da bi se sprečilo bekstvo pojedinca

Evropski sud je u presudi u predmetu *Đermanović*⁵⁴ utvrdio povredu člana 5 st. 3 Konvencije zbog dužine trajanja pritvora podnosioca predstavke. Evropski sud je odbacio tvrdnje o navodnim povredama člana 3 i člana 6 st. 1.

Podnosilac predstavke koji je u pritvoru proveo dve godine i dva meseca, s tim što mu je pritvor u više navrata produžavan, podneo je nekoliko zahteva za puštanje na slobodu uz kauciju, ali su svi ti njegovi zahtevi odbijeni. U pritvoru je držan pod sumnjom da je zloupotrebio službeni položaj i izvršio proneveru.

Evropski sud je zaključio da je mogućnost bekstva podnosioca predstavke, na koju su se neprestano pozivali domaći sudovi u obrazloženju odluka o produžetku pritvora, mogla biti prihvatljivo opravdanje za prvobitni pritvor podnosioca predstavke. Međutim, potreba daljeg lišenja slobode ne može se procenjivati samo sa apstraktnog stanovišta. Kako vreme prolazi, nadležni organi moraju razmatrati to pitanje pozivajući se na izvestan broj drugih relevantnih činilaca koji mogu ili da potvrde da postoji opasnost od bekstva ili da ukažu kako je ta opasnost toliko mala da se njome ne može opravdati pritvor. Međutim, obrazloženja koja su domaći sudovi davali nisu se vremenom menjala – u njima se nije odražavala nova situacija i nije potvrđeno da je ovaj osnov i dalje bio valjan i u poodmakloj fazi postupka. Umesto toga, pravosudni organi su koristili uobičajene formulacije, dosledno se pozivajući na početne teškoće u utvrđivanju gde se podnosilac predstavke nalazi.

O istim se pitanjima radilo u predmetu *Grujović*,⁵⁵ u kojem je Evropski sud utvrdio povredu člana 5. Sud je u presudi u ovom predmetu napomenuo da su sudske vlasti u rešenjima o prvobitnom pritvoru podnosioca predstavke navodile sledeće osnove: (1) opasnost od bekstva, (2) opasnost da će ometati postupak vršenjem pritiska na svedoke i druge optužene, (3) opasnost da će ponovo izvršiti krivično delo i (4) težinu krivičnih dela za koja je optužen i kazne koja je zaprećena. Iako je Evropski sud konstatovao da je domaći sud tokom kasnijih faza postupka u rešenjima o produžavanju pritvora uzimao u obzir izmenjene okolnosti i preispitivao valjanost tih osnova i iako je smatrao da su razlozi koje su domaći organi predložili zaista bili relevantni, s obzirom na konkretne okolnosti predmeta, Evropski sud je zaključio da nije nužno da ispituje da li su oni bili dovoljni ili da li je trebalo da domaći organi razmotre alternativne mere kako bi obezbedili prisustvo optuženog, imajući u vidu da krivični postupak, u svakom slučaju, nije bio ekspeditivan, kao što iziskuje član 5 st. 3.

U predmetu *Lakatoš i drugi*⁵⁶ Evropski sud je razmatrao ispunjenost zahteva iz člana 5 st. 3. Evropski sud je naglasio da drugi deo člana 5 st. 3 ne daje sudskim vlastima mogućnost da biraju između toga da li će optuženog izvesti na suđenje u razumnom roku ili će ga privremeno pustiti na slobodu do suđenja. Optuženi se mora smatrati nevinim sve dok mu ne bude izrečena osuđujuća presuda, a svrha člana 5 st. 3 u suštini se svodi na zahtev da on bude privremeno pušten na slobodu čim prestane osnovanost daljeg pritvora. Pritvor se u datom slučaju može opravdati samo ako postoje konkretne naznake istinskog zahteva javnog interesa koji preteže nad pravilom o poštovanju slobode pojedinca.

Evropski sud je ponovio da su pre svega domaći pravosudni organi dužni da obezbede da pritvor optuženog ne prekorači razuman rok. Oni u tom cilju moraju ispitati sve činjenice koje svedoče u prilog postojanju važnog javnog interesa kojim se opravdava odstupanje od pravila sadržanog u članu 5, kao i činjenice koje osporavaju opravdanost takvog postupka, i da

51 *Milošević protiv Srbije*, presuda od 28. aprila 2009.

52 *Vrenčev protiv Srbije*, presuda od 23. septembra 2008.

53 *Luković protiv Srbije*, presuda od 26. marta 2013.

54 *Đermanović protiv Srbije*, presuda od 23. februara 2010.

55 *Grujović protiv Srbije*, presuda od 21. jula 2015.

56 *Lakatoš i drugi protiv Srbije*, presuda od 7. januara 2014.

ih moraju navesti u svojim odlukama donetim po zahtevima za puštanje na slobodu. Optuženi mora biti pušten na slobodu kada se opasnost od bekstva može izbeći određivanjem kaucije ili drugim jemstvima, a nacionalne vlasti su u obavezi da uvek propisno razmotre sva alternativna rešenja. Evropski sud je konstatovao da su u ovom predmetu podnosioci predstavke više od godinu dana i osam meseci proveli u pritvoru. Domaći sudovi su u jedanaest navrata produžavali njihov pritvor pozivajući se na težinu zaprećene kazne i prirodu krivičnog dela koje su oni navodno izvršili.

Evropski sud je konstatovao da su domaći sudovi procenjivali potrebu produžetka pritvora sa prilično apstraktnog i formalističkog stanovišta, uzimajući u obzir samo težinu potencijalne kazne i prirodu krivičnog dela o kojem je reč. U obrazloženjima u kojima su ponavljali iste argumente, domaći sudovi nikada nisu razmotrili moguću reakciju javnosti na puštanje podnosioca predstavke na slobodu (bili su optuženi za teška i nasilna krivična dela), niti su uopšte pomenuli to pitanje. Stoga je utvrđena povreda člana 5.

Izvođenje pritvorenog lica pred sudiju ili drugo službeno lice određeno zakonom

Evropski sud je u presudi u predmetu *Milošević*⁵⁷ utvrdio da podnosilac predstavke nije bio izveden pred sudiju pošto je lišen slobode. Evropski sud je naglasio da, shodno članu 5 st. 3 Konvencije, lice koje je zakonito uhapšeno ili lišeno slobode pod sumnjom da je izvršilo neko krivično delo mora uživati zaštitu sudske kontrole. Ta kontrola mora zadovoljiti i zahtev hitnosti, mora biti „automatska“, odnosno ne sme zavisiti od prethodnog zahteva lica o kome je reč, a pritvoreno lice mora lično biti izvedeno pred sudiju ili drugo službeno lice koje je zakonom određeno da odluči da li će naložiti njegovo puštanje iz pritvora. Evropski sud je u datom predmetu ustanovio da, ako se imaju na umu relevantne odredbe Zakonika o krivičnom postupku⁵⁸ i njegovi prethodni zaključci, podnosilac predstavke nije bio lično izveden pred sudiju koji je ne samo bio u obavezi da razmotri njegov pritvor već je imao i neophodno ovlašćenje da naloži njegovo puštanje na slobodu pošto je uhapšen.

Član 8

Evropski sud je izrekao 13 presuda u predmetima koji su se odnosili na član 8, kojim se jemči pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života, a povredu tog prava je utvrdio u 11 predmeta. Ti su se predmeti odnosili na pitanje pozitivne obaveze države da omogući ponovno spajanje roditelja i dece,⁵⁹ značaj tačne procene poslovne sposobnosti,⁶⁰ zadiranje u ličnu prepisku zatvorenika,⁶¹ značaj utvrđivanja očinstva,⁶² potrebu primene procesnih sredstava kako bi se obezbedilo da tuženo lice učestvuje u postupku,⁶³ kao i značaj toga da roditelj dobije potvrdu o sudbini svog deteta.⁶⁴ Jedna se presuda odnosila i na pitanje usvajanja mera u oblasti odnosa među pojedincima, privatnim građanima, radi očuvanja njihovog fizičkog i moralnog integriteta.⁶⁵

Presuda u predmetu *Felbab*⁶⁶ predstavlja primer kada je Evropski sud utvrdio da su bili povređeni članovi 6, 8 i 13 Konvencije zato što vlasti nisu preduzele dovoljno koraka radi izvršenja pravosnažne sudske odluke o viđanju s decom – vlasti Srbije su propustile da učine sve što je bilo u njihovoj moći i što se moglo razumno očekivati od njih. Pre svega, iako je podnosilac predstavke imao sporadične kontakte sa svojom decom, njegovo pravo da se viđa sa decom, koje je bilo utvrđeno presudom Opštinskog suda, nikada nije ostvareno. Legitimni interes podnosioca predstavke da razvija i održava

57 *Milošević protiv Srbije*, presuda od 28. aprila 2009.

58 Zakonik o krivičnom postupku, „Službeni list Savezne Republike Jugoslavije“, br. 70/01 i 68/02, i „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 58/04, 85/05 i 115/05.

59 *Zdravković protiv Srbije*, presuda od 20. septembra 2016; *Krivošej protiv Srbije*, presuda od 13. aprila 2010; *Tomić protiv Srbije*, presuda od 26. juna 2007.

60 *Salontaji-Drobnjak protiv Srbije*, presuda od 13. oktobra 2009.

61 *Stojanović protiv Srbije*, presuda od 19. maja 2009.

62 *Jevremović protiv Srbije*, presuda od 17. jula 2007.

63 *V. A. M protiv Srbije*, presuda od 13. marta 2007.

64 *Zorica Jovanović protiv Srbije*, presuda od 26. marta 2013.

65 *Isaković Vidović protiv Srbije*, presuda od 1. jula 2014.

66 *Felbab protiv Srbije*, presuda od 14. aprila 2009.

vezu sa svojom decom i njihov dugoročni interes u istom cilju nisu bili propisno uzeti u obzir, te je Evropski sud ustanovio povredu člana 8.

Predstavku u predmetu *Stojanović*⁶⁷ podneo je zatvorenik koga je zastupala jedna NVO. On se žalio na niz povreda njegovih prava iz Konvencije, uključujući povredu člana 8 usled nezakonitog zadiranja u njegovu prepisku. Evropski sud je utvrdio povredu tog prava.

Domaćim zakonima koji su u predmetno vreme bili na snazi bilo je utvrđeno da niko ne može zadirati u nečiju prepisku ako ne postoji konkretna sudska odluka u tom smislu. Budući da takva odluka nikada nije doneta u vezi s podnosiocem predstavke, a da su važeći zatvorski propisi i pravila i sami u tom pogledu bili nejasni, Evropski sud je zaključio da zadiranje o kojem je reč „nije bilo u skladu sa zakonom“.

Evropski sud je u presudi u predmetu *Zorica Jovanović*⁶⁸ ustanovio da je došlo do povrede člana 8 jer država nije pružila roditeljima potvrdu o sudbini njihovog novorođenog deteta nakon što je ono proglašeno mrtvim. Ta presuda je na unutrašnjem planu izazvala izvesne kontroverze, a o njenoj primeni biće više govora dole u tekstu, u delu o članu 46.

Država je iznela primedbe u vezi s nadležnošću Evropskog suda *rationae temporis*, kao i u vezi s primenom pravila od šest meseci, imajući u vidu da se kritični događaj zbio 1983. godine, da u domaćem pravu nije postojao nijedan delotvoran pravni lek, kao i da je krivična prijava podneta tek 2003. godine. Evropski sud je, međutim, odbacio sve te primedbe.

Evropski sud je ponovio da obostrano uživanje roditelja i deteta u međusobnom društvu predstavlja osnovni element „porodičnog života“ u smislu člana 8 Konvencije. Takođe je naglasio da se pozitivna obaveza države po osnovu člana 8 može protezati i na delotvornost istražnih postupaka u vezi sa porodičnim životom. Sud je, između ostalog, sledeće činjenice smatrao odlučujućim kada je zaključio da je povređen član 8:

- telo sina podnositeljke predstavke nikada nije predato ni njoj ni članovima njene porodice;
- uzrok smrti nikada nije utvrđen;
- podnositeljki predstavke, sem toga, nikada nije dostavljen izveštaj o obdukciji niti je ona obavestena o tome gde je i kada njen sin bio navodno sahranjen;
- njegova smrt nikada nije zvanično prijavljena.

Pored toga, Evropski sud je primetio da su i sami organi tužene države između ostalog potvrdili u raznim prilikama nakon što je Srbija ratifikovala Konvenciju da je osamdesetih godina 20. veka bilo ozbiljnih manjkavosti u važećem zakonodavstvu, kao i u postupcima koji su vođeni pred raznim državnim telima i zdravstvenim organima, kao i da nisu postojali dosledni zakonski propisi o postupanju u situaciji kada novorođenče premine u bolnici.

Uprkos novim inicijativama, Evropski sud je zaključio da unapređenja stanja važe samo *pro futuro*, ali da zapravo ništa ne nude roditeljima, uključujući i podnositeljku predstavke, koji su pretrpeli opisanu patnju u prošlosti.

U svojoj presudi u predmetu *Isaković Vidović*⁶⁹ Evropski sud je ustanovio da je Srbija prekršila član 8 Konvencije u vezi s pravom na zaštitu fizičkog integriteta i razmatrao je da li je država ispunila svoje pozitivne obaveze kojima se ostvaruje delotvorno „poštovanje“ privatnog i porodičnog života.

Evropski sud je podsetio da su, saglasno članu 8, države dužne da zaštite fizički i moralni integritet jednog pojedinca od drugih lica, kao i da one u tom cilju moraju u praksi da primenjuju odgovarajući pravni okvir koji pruža zaštitu od nasilnih postupaka drugih lica. Razmotrivši primenu krivičnopravnih mehanizama u predmetu te podnositeljke predstavke, Evropski

67 *Stojanović protiv Srbije*, presuda od 19. maja 2009.

68 *Zorica Jovanović protiv Srbije*, presuda od 26. marta 2013.

69 *Isaković Vidović protiv Srbije*, presuda od 1. jula 2014.

sud je ustanovio da je krivični postupak koji je po službenoj dužnosti pokrenut protiv napadača zbog nanošenja teških telesnih povreda podnositeljki predstavke bio obustavljen zbog zakonske zastarelosti, te da je okončan bez pravosnažne odluke o krivici napadača.

Evropski sud nije utvrdio povredu prava iz člana 8 u predmetu *Damnjanović*,⁷⁰ ustanovivši da se državni organi ne mogu smatrati odgovornim za neizvršenje presude o starateljstvu: deca koja su bila predmet presude sama nisu bila voljna da se toj presudi povinuju, zbog čega nije bilo moguće izvršiti presudu, a da se pri tome ne povrede njihova sloboda i njihove želje.⁷¹ Evropski sud nije utvrdio povredu člana 8 ni u predmetu *Zdravković*, koji se odnosio na slične činjenice.⁷²

Član 10

Evropski sud je izrekao šest presuda u vezi sa članom 10, kojim se jemči sloboda izražavanja, i u svih šest utvrdio da je povređeno ovo pravo. U tim predmetima se ističu prava na privatnost u privatnoj i javnoj sferi,⁷³ značaj uloge novinara kao „javnog čuvara“ (*watchdog role*),⁷⁴ činjenica da taj član štiti i one informacije i ideje koje vređaju, šokiraju ili uznemiravaju,⁷⁵ činjenica da su važne i priroda i težina kazne,⁷⁶ poseban značaj slobode govora za političke stranke i njihove aktivne pripadnike, naročito tokom predizbornih kampanja,⁷⁷ zahtev za pristup informacijama o operacijama elektronskog nadzora,⁷⁸ kao i pitanje da li je težina kazne izrečene podnositeljki predstavke zbog klevetanja svog advokata bila neophodna i srazmerna.⁷⁹

Nesrazmerna kazna

Evropski sud je u presudi u predmetu *Tešić*⁸⁰ utvrdio povredu prava na slobodu izražavanja podnositeljke predstavke jer joj je izrečena nesrazmerno visoka kazna koju je trebalo da plati zato što je u jednim novinama oklevetala svog advokata. Razmatrajući njenu pritužbu po osnovu člana 10, Evropski sud je primetio da priroda i težina izrečene kazne, kao i „relevantnost“ i „dovoljnost“ obrazloženja domaćih sudova, predstavljaju pitanja koja su posebno važna prilikom ocene srazmernosti zadiranja u slobodu izražavanja iz člana 10.⁸¹ Čini se da je Evropski sud prilikom ocenjivanja srazmernosti zadiranja više vodio računa o finansijskom stanju stranke kojoj je bilo naloženo da isplati odštetu nego što je nastojao da utvrdi stvarnu štetu nanetu drugoj stranci.

Pristup informacijama

Evropski sud je ustanovio povredu člana 10 u presudi u predmetu koja je izrečena u korist nevladine organizacije *Inicijativa mladih za ljudska prava*.⁸² Taj predmet se odnosio na pristup izvesnim informacijama koje je navedena NVO tražila od

70 *Damnjanović protiv Srbije*, presuda od 18. novembra 2008. Vidi, takođe, i u delu teksta koji se odnosi na član 6.

71 *Damnjanović protiv Srbije*, presuda od 18. novembra 2008. Vidi, takođe, i u delu teksta koji se odnosi na član 6.

72 *Zdravković protiv Srbije*, presuda od 20. septembra 2016.

73 *Bodrožić i Vujić protiv Srbije*, presuda od 23. juna 2009.

74 *Ibid.*

75 *Bodrožić protiv Srbije*, presuda od 23. juna 2009.

76 *Filipović protiv Srbije*, presuda od 20. novembra 2007.

77 *Lepojić protiv Srbije*, presuda od 6. novembra 2007.

78 *Inicijativa mladih za ljudska prava protiv Srbije*, presuda od 25. juna 2013.

79 *Tešić protiv Srbije*, presuda od 11. februara 2014.

80 *Tešić protiv Srbije*, presuda od 11. februara 2014.

81 Evropski sud se s tim u vezi pozvao na svoje presude u predmetima *Tolstoy Miloslavsky protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (presuda od 13. jula 1995, stav 49) i *Steel i Morris protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (presuda od 15. februara 2005, stav 96). U potonjem predmetu, Evropski sud je stao na stanovište da je odšteta koja je „dosuđena ... iako relativno umerena prema savremenim standardima ... [bila] ... veoma zamašna kada se uporedi sa skromnim prihodima ... i sredstvima ... podnositelica predstavke ...“, te da je njome prekršena Konvencija (stav 63 presude).

82 *Inicijativa mladih za ljudska prava protiv Srbije*, presuda od 25. juna 2013.

Bezbednosno-informativne agencije (BIA). Pre nego što je predstavka podneta, poverenik za informacije od javnog značaja,⁸³ domaći organ ustanovljen u skladu sa Zakonom o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja iz 2004, utvrdio je da je BIA prekršila taj zakon i naložio joj da tražene informacije budu stavljene na raspolaganje podnosiocu predstavke – što se, međutim, nije dogodilo.

Evropski sud je primetio da je BIA trebalo da obelodani informacije o kojima je reč nakon što je poverenik za informacije od javnog značaja izdao nalog. Podnosilac predstavke se očigledno bavio zakonitim prikupljanjem informacija od javnog značaja u nameri da upozna javnost s tim informacijama i da na taj način doprinese javnoj raspravi, te da je došlo do zadiranja u njegovo pravo na slobodu izražavanja. Evropski sud je potom ocenjivao da li su ograničenja o kojima je reč bila u skladu sa domaćim pravom i ustanovio da ona ne zadovoljavaju taj zakonski kriterijum.

Objavljivanje informacija i ideja koje vređaju, šokiraju i uznemiravaju

Evropski sud je u predmetu *Bodrožić*⁸⁴ razmatrao da li je presuda domaćeg suda kojom je podnosilac predstavke proglašen krivim za uvredu koju je izneo u jednom objavljenom člankom i klevetu učinjenu izjavom datom na sudskom ročištu bila u suprotnosti sa članom 10 Konvencije.⁸⁵ Osuda za klevetu i uvredu bila je „propisana zakonom” i njome se težilo „legitimnom cilju”, te je Evropski sud prešao na razmatranje da li je ona bila „neophodna u demokratskom društvu”.

Evropski sud je ponovio da član 10 predstavlja jedan od osnovnih temelja demokratskog društva. Podležući uslovima iz stava 2, taj član važi ne samo u pogledu „informacija” ili „ideja” koje nailaze na blagonaklonost ili se ne smatraju uvredljivim već i u pogledu informacija koje vređaju, šokiraju ili uznemiravaju.

Evropski sud je takođe naglasio suštinski važnu funkciju štampe u demokratskom društvu. Iako štampa ne sme da prekorači određene granice, posebno u odnosu na ugled i prava drugih, ipak je njena osnovna dužnost da saopštava – na način koji je u skladu s njenim obavezama i odgovornostima – informacije i ideje o svim pitanjima od javnog interesa. Novinarska sloboda takođe obuhvata moguće pribegavanje izvesnom stepenu preterivanja ili čak provociranja.

Evropski sud je prilikom ocene okolnosti ovog predmeta primetio da je u njemu, konkretno, osuda izrečena podnosiocu predstavke bila zasnovana na izrazima koje je on upotrebio kako bi opisao J. P. – „idiot”, „fašista” i „pripadnik fašističkog pokreta”. Međutim, Evropski sud je primetio da je u pređašnjim predmetima zastupao stanovište da izrazi „idiot” i „fašista”, koji su, opšte uzev, uvredljivi, u izvesnim okolnostima mogu predstavljati prihvatljivu kritiku.

Evropski sud je zaključio da izraze koje je upotrebio podnosilac predstavke treba tumačiti kao vrednosne sudove, čija istinitost ne podleže dokazivanju. Evropski sud je dalje primetio da su granice prihvatljive kritike šire kada se radi o nekom političaru nego kada se radi o privatnom licu. Međutim, čak se i privatna lica izlažu pomnoj pažnji i ispitivanju javnosti kada stupe u arenu javne debate. Što se tiče razloga koje su domaće vlasti navele prilikom izricanja osuđujuće presude podnosiocu predstavke, one su svoju analizu ograničile na činjenicu da je u Srbiji formiranje fašističkih pokreta zabranjeno zakonom i da su izjave podnosioca predstavke stoga bile neistinite. Međutim, domaći sudovi se nisu upustili u analizu da li su izjave podnosioca predstavke mogle predstavljati vrednosne sudove, koji ne podležu dokazivanju. Na kraju, Evropski sud je još jednom naglasio da priroda i težina kazne takođe predstavljaju činioce koji se moraju uzeti u obzir prilikom ocene srazmernosti zadiranja u slobodu izražavanja. U datom predmetu, kazna koja je bila izrečena podnosiocu predstavke mogla je, u slučaju da je on ne plati, biti zamenjena kaznom zatvora u trajanju od 75 dana. Evropski sud je utvrdio povredu člana 10.

83 Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti.

84 *Bodrožić protiv Srbije*, presuda od 23. juna 2009.

85 Domaći sud je osudio podnosioca predstavke na novčanu kaznu od 15.000 dinara, odnosno oko 162 evra (EUR), i naložio mu da plati privatnom tužiocu J. P. još 20.700 dinara (oko 225 evra) na ime troškova postupka.

Članovi 13 i 35

Evropski sud je u 17 predmeta ustanovio povrede člana 13, kojim je zajemčeno pravo na delotvoran pravni lek. Povrede ovog prava mahom su se odnosile na član 6, dok je nepostojanje delotvornog pravnog leka utvrđeno i u nekim predmetima u kojima je Sud utvrdio kršenje člana 1 Protokola br. 1 i u jednom predmetu u kojem je utvrdio povredu člana 3 Protokola br. 1.

Značajan doprinos razvoju sudske prakse u vezi s delotvornim pravnim lekovima pružila je presuda u predmetu *Vinčić*.⁸⁶ Bio je to prvi put da je Evropski sud razmatrao delotvornost ustavne žalbe i ustanovio da se ona može smatrati delotvornim pravnim lekom počev od 7. avgusta 2008, datum kada je objavljena prva odluka Ustavnog suda o meritumu ustavne žalbe u „Službenom glasniku RS”.

Evropski sud je potom tu ocenu potvrdio u nizu presuda i odluka o prihvatljivosti. Najznačajniju potvrdu te ocene dalo je Veliko veće u presudi u predmetu *Vučković i drugi protiv Srbije*.⁸⁷ Međutim, valja istaći da se kod izvesnog tipa predmeta Evropski sud izričito opredelio za drugačiji pristup u pogledu delotvornosti ustavne žalbe. Konkretno, u predmetima koji se odnose na neefikasno izvršenje sudskih odluka protiv preduzeća u društvenom vlasništvu, stanovište Evropskog suda, koje je prvi put izraženo u odluci o predmetu *Čekrić i Milunović*, glasilo je da se ustavna žalba ne može smatrati delotvornim lekom u toj vrsti predmeta, te da podnosioci nemaju obavezu da iscrpu taj pravni lek pre nego što podnesu predstavku Evropskom sudu. Ipak, Evropski sud je dalje razvio taj pristup u skladu s novom praksom Ustavnog suda, kao što se konkretno može uočiti u odlukama o prihvatljivosti u predmetima *Marinković*⁸⁸ i *Ferizović*.⁸⁹ Prema tome, sada bi ustavnu žalbu trebalo u načelu smatrati delotvornom i kada je reč o toj vrsti predmeta.

Član 14

Evropski sud je izrekao presude u dva predmeta koja su se odnosila na povredu člana 14. U presudi u predmetu *Milanović* utvrdio je povredu tog člana u sadejstvu sa članom 3 Konvencije.⁹⁰ Evropski sud je još jednom naglasio da državni organi imaju dodatnu obavezu da prilikom istraživanja nasilnih incidenata, baš kao i u odnosu na rasno motivisane napade, preduzmu sve korake koji su razumno mogući da razotkriju bilo kakav verski motiv i da ustanove da li su verska mržnja ili predrasude možda imali određenu ulogu u događajima o kojima je reč. Tačno je da se u praksi može pokazati da je teško dokazati takav motiv. Obaveza tužene države da istraži moguće skrivene verske motive nekog nasilnog čina stoga zapravo predstavlja obavezu da u tu istragu uloži najveći mogući trud i samim time nije apsolutna; vlasti moraju učiniti sve što je razumno moguće u okolnostima predmeta.

Isti takav pristup treba primenjivati u predmetima u kojima su za postupanje protivno članu 3 Konvencije odgovorna privatna lica. Ako bi se prema verski motivisanom nasilju i brutalnosti postupalo na istovetan način na koji se postupa prema predmetima u kojima takvih skrivenih motiva nema, to bi značilo da se zatvaraju oči pred specifičnom prirodom akata koji deluju izrazito destruktivno po osnovna prava. Propust da se napravi razlika između načina na koji se pristupa takvim situacijama koje su suštinski različite može predstavljati neopravdano postupanje koje je nespojivo s članom 14 Konvencije.

U predmetu *Milanović* je postojala sumnja da napadači na podnosioca predstavke pripadaju jednoj ili više ekstremno desničarskih organizacija koje se rukovode ekstremističkom ideologijom, ali protiv njih nije pokrenut krivični postupak. Neprihvatljivo je to što su nadležni organi tužene države, iako su bili svesni da su napadi o kojima je reč najverovatnije motivisani verskom mržnjom, dopustili da istraga traje čitav niz godina, a da nisu preduzeli odgovarajuće korake kako bi identifikovali ili gonili učinioce.

⁸⁶ *Vinčić i drugi protiv Srbije*, presuda od 1. decembra 2009.

⁸⁷ *Vučković i drugi protiv Srbije*, presuda Velikog veća od 25. marta 2014.

⁸⁸ *Marinković protiv Srbije*, odluka od 22. oktobra 2013, stav 59.

⁸⁹ *Ferizović protiv Srbije*, odluka od 26. novembra 2013, stav 25.

⁹⁰ *Milanović protiv Srbije*, presuda od 14. decembra 2010.

Međutim, u presudi u drugom predmetu koji se odnosio na povredu člana 14, *Vučković protiv Srbije*, Veliko veće je zaključilo da podnosioci predstavke nisu iscrpili domaće pravne lekove.⁹¹

Član 34

Evropski sud je izrekao jednu presudu u vezi sa članom 34. Zaključio je da nema dokaza o zadiranju u prepisku podnosioca predstavke, a da obim prepiske potvrđuje da je podnosilac predstavke zaista bio u mogućnosti da pritužbe podnosi običnom poštom.⁹²

Član 3 Protokola br. 1

Evropski sud je u presudi u predmetu *Paunović i Milivojević*⁹³ po prvi put utvrdio povredu ovog člana, koji države obavezuje da sprovode izbore koji obezbeđuju slobodno izražavanje. Ustanovio je da je oduzimanje mandata podnosilaca predstavke bilo suprotno važećem pravnom okviru.

Član 4 Protokola br. 7

Evropski sud je po prvi put doneo presudu o kršenju prava lica da mu ne bude suđeno i da ne bude kažnjeno dva puta za isto delo u predmetu *Milenković*,⁹⁴ u kojem je nakon razmatranja pravne klasifikacije dela i stepena i težine kazne zaključio da je podnosiocu predstavke dva puta bilo suđeno za isto delo.

Član 46

Član 46, koji se odnosi na obaveznost i izvršenje presuda, razmatran je u 12 predmeta. Pitanje tog člana pokrenuto je u vezi sa članom 6, članom 8, članom 10 Konvencije i članom 1 Protokola br. 1 uz Konvenciju. Evropski sud je u tim presudama od države zahtevao da podnosiocima predstavki obezbedi naknadu ili izvršenje presuda o kojima je reč, ukazujući na opšte ili pojedinačne mere koje treba da preduzme.

Najvažnije presude u kojima je razmatran taj član donete su u predmetima *Zorica Jovanović, Grudić i Ališić i drugi*. Evropski sud je u predmetu *Zorica Jovanović*⁹⁵ obavezao tuženu državu da u roku od godinu dana preduzme sve odgovarajuće mere, po mogućstvu kroz *lex specialis*, kako bi osigurala uspostavljanje mehanizma u cilju obezbeđenja pojedinačnog obeštećenja svim roditeljima koji se nalaze u istovetnoj situaciji kao i podnositeljka predstavke ili situaciji koja je dovoljno slična njenoj. Ovaj mehanizam bi trebalo da deluje pod nadzorom nezavisnog tela sa odgovarajućim ovlašćenjima koje će moći da pruži pouzdane odgovore u vezi sa sudbinom svakog deteta i da pruži odgovarajuću naknadu tamo gde je to primereno. Evropski sud je tokom navedenog perioda odložio dalje razmatranje svih sličnih predstavki koje su mu već upućene i koje su u postupku.

Republika Srbija je pripremila *lex specialis*. Ovim predlogom zakona uvodi se mehanizam u cilju obezbeđenja pojedinačnog obeštećenja roditeljima „nestalih” beba. Četiri Viša suda će biti zadužena za razmatranje pritužbi roditelja nestalih beba pod uslovom da su stupili u kontakt sa vlastima pre 9. septembra 2014. kako bi dobili obaveštenja o sudbini svojih nestalih beba, bez obzira na datum rođenja deteta. Pritužbe će biti razmotrene u hitnom vanparničnom postupku pred ova četiri suda. Njihove će odluke podlegati sudskom preispitivanju. Sudovi će biti ovlašćeni da pozovu bilo kog svedoka ili stručnjaka i da koriste prinudna sredstva prema svedocima koji se ne odazovu. Komitet ministara je na sastanku u decembru 2016. primio k znanju podrobna objašnjenja koja su srpske vlasti dale na otvorena pitanja koja je Komitet utvrdio

91 *Vučković i drugi protiv Srbije*, presuda od 28. avgusta 2012, presuda Velikog veća od 25. marta 2014.

92 *Grujović protiv Srbije*, presuda od 21. jula 2015.

93 *Paunović i Milivojević protiv Srbije*, presuda od 24. maja 2016.

94 Presuda izrečena 1. marta 2016.

95 *Zorica Jovanović protiv Srbije*, presuda od 26. marta 2013.

na 1250. sastanku zamenika ministara (marta 2016), konkretno o ovlašćenjima sudova i policije i o postupku za skidanje oznake tajnosti sa medicinske dokumentacije. Pored toga je primio k znanju uveravanja vlasti da će do kraja 2016. biti usvojen izmenjen i dopunjen predlog zakona nužan za izvršenje ove presude i u tom pogledu ih svesrdno pozvao da nastave da ulažu napore kako bi taj zakon bio usvojen u tom vremenskom okviru. Odlučio je da nastavi razmatranje ove tačke na svom 1280. sastanku (zamenika ministara) marta 2017. kako bi sagledao postignuti napredak i, ukoliko predlog zakona ne bude usvojen u pomenutom vremenskom okviru, da naloži Sekretarijatu da sačini predlog privremene rezolucije koja će se razdeliti sa predlogom programa rada za taj sastanak.

Veliko veće je u presudi u predmetu *Ališić i drugi*⁹⁶ primenilo pilot-postupak zbog toga što su povrede čije je postojanje Evropski sud u tom predmetu utvrdio pogodile veliki broj ljudi. Evropskom sudu je podneto više od 1.850 sličnih predstavlja u ime više od 8.000 podnosilaca. Evropski sud je zaključio da je na nacionalnom nivou nesumnjivo potrebno preduzeti opšte mere radi izvršenja te presude s obzirom na sistemski problem koji je utvrdio. Slovenija i Srbija su u obavezi da preduzmu sve potrebne korake, uključujući i izmene zakona, u roku od jedne godine i pod nadzorom Komiteta ministara Saveta Evrope kako bi omogućile podnosiocima predstavlja i svim drugim licima u istom položaju da povrate svoju „staru“ deviznu štednju pod istim uslovima kao građani koji su takvu ušteđevinu imali u domaćim filijalama banaka tih država.

Evropski sud je priznao da moraju biti uvedeni određeni postupci provere. Međutim, Evropski sud je izričito naglasio da nijedno potraživanje ne bi smelo da bude odbijeno samo zbog toga što ne postoji izvorni ugovor ili štedna knjižica. Sem toga, sve odluke koje se odnose na proveru moraju biti podložne sudskoj kontroli. Evropski sud je razmatranje sličnih predmeta protiv Srbije i Slovenije odložio za godinu dana. Rok za izvršenje te presude istekao je 16. jula 2015.

Vlada Republike Srbije je formirala višeresornu radnu grupu koja je izradila nacrt zakona.

U skladu sa važećim postupkom izrade zakona, nacrt zakona je podnet na mišljenje raznim organima. Pošto je pribavila njihovo mišljenje, Vlada je predlog zakona podnela Narodnoj skupštini na usvajanje. Narodna skupština je taj zakon usvojila 28. decembra 2016.

Evropski sud je i u presudi u predmetu *Grudić*⁹⁷ našao da je celishodno da primeni član 46. Obavezao je državu Srbiju da preduzme sve odgovarajuće mere kako bi osigurala da nadležni srpski organi primenjuju relevantne zakone kako bi se obezbedila isplata penzija i zaostalih penzijskih potraživanja o kojima je reč. Podrazumeva se da bi izvestan razuman i brz činjenični i/ili upravni postupak provere možda bio neophodan u tom pogledu.

Srbija je usvojila Akcioni plan, a zatim preduzela izvestan broj mera i praktičnih koraka u cilju obaveštavanja svih lica koja bi mogla polagati pravo na to da traže isplatu penzije. Sledstveno tome, Republički fond za penzijsko i invalidsko osiguranje doneo je izvestan broj rešenja kojima je prihvatio zahteve i ponovo počeo da isplaćuje penzije. Neka konkretna pitanja su, međutim, i dalje ostala nerešena. Jedan takav predmet trenutno se nalazi u postupku pred ESLJP-om, a on će tom prilikom razmotriti da li je Srbija postupala saglasno obavezi koja joj je utvrđena u presudi u predmetu *Grudić*.

Evropski sud je u presudi u predmetu *Inicijativa mladih za ljudska prava*⁹⁸ ustanovio povredu člana 10 i konkretno obavezao državu da obezbedi tražene informacije. Evropski sud je utvrdio da bi najprirodnije izvršenje te presude, kao i izvršenje koje bi bilo najprimerenije načelu *restitutio in integrum*, bilo ono koje bi omogućilo da se obezbedi da Bezbednosno-informativna agencija Srbije dostavi podnosiocu predstavke tražene informacije (konkretno, koliko je ljudi ta agencija tokom 2005. podvrgla elektronskom nadzoru).

Bezbednosno-informativna agencija je ove informacije dostavila u postupku izvršenja. Međutim, ista NVO je 2014. zatražila od Bezbednosno-informativne agencije istu vrstu informacija. Te informacije joj nisu dostavljene sve dok poverenik za

96 *Ališić i drugi protiv Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Srbije, Slovenije i BJR Makedonije*, presuda Velikog veća od 14. jula 2014.

97 *Grudić protiv Srbije*, presuda od 17. aprila 2012.

98 *Inicijativa mladih za ljudska prava protiv Srbije*, presuda od 25. juna 2013.

informacije od javnog značaja nije doneo odluku kojom je obavezao Bezbednosno-informativnu agenciju da to učini.

Konačno, u pogledu predmeta koji se odnose na neizvršenje odluka donetih na štetu preduzeća u društvenom vlasništvu, Komitet ministara je zatražio sprovođenje opštih mera, s obzirom na broj sličnih predstavki pred Evropskim sudom. U nekim skorijim presudama,⁹⁹ Evropski sud je primetio da, po osnovu člana 41, presuda u kojoj Evropski sud utvrdi povredu Konvencije ili Protokola uz nju nameće tuženoj državi pravnu obavezu ne samo da isplati novčane iznose koji su dosuđeni na ime pravičnog zadovoljenja već i da odabere, uz nadzor Komiteta ministara, odgovarajuće opšte i/ili, ako je to primereno, pojedinačne mere koje će biti usvojene u domaćem pravnom poretku kako više ne bi dolazilo do takvih povreda.

Moglo bi se zaključiti da se većina povreda Konvencije koje je Evropski sud ustanovio u odnosu na Srbiju odnosila na dužinu postupka i na pravo na mirno uživanje imovine. Neka od tih pitanja imaju svoj koren u prestanku postojanja SFRJ (*Ališić, Pejčić*). Ustavna žalba se počev od 7. avgusta 2008. smatra delotvornim pravnim lekom.

Srbija ima veliku finansijsku obavezu usled neefikasnog izvršenja sudskih odluka na štetu društvenih preduzeća. Pitanje državne kontrole nad tim preduzećima u više je navrata otvarano na nacionalnom nivou jer, shodno domaćem zakonodavstvu, država nema nikakvu kontrolu nad tim preduzećima.

Broj predmeta koji se odnosi na krivičnopravna pitanja raste, u poređenju sa prvim godinama sprovođenja Konvencije.

99 Vidi, na primer, *Radovanović protiv Srbije*, presuda Odbora od 22. jula 2014.

Praksa ESLJP-a po članu

ČLAN 2 – PRAVO NA ŽIVOT

1. Pravo na život svake osobe zaštićeno je zakonom. Niko ne može biti namerno lišen života, sem prilikom izvršenja presude suda kojom je osuđen za zločin za koji je ova kazna predviđena zakonom.
2. Lišenje života se ne smatra protivnim ovom članu ako proistekne iz upotrebe sile koja je apsolutno nužna:
 - a. radi odbrane nekog lica od nezakonitog nasilja;
 - b. da bi se izvršilo zakonito hapšenje ili sprečilo bekstvo lica zakonito lišenog slobode;
 - c. prilikom zakonitih mera koje se preduzimaju u cilju suzbijanja nereda ili pobune.

Predmeti u kojima je utvrđena povreda	<p>1. Mučibabić protiv Srbije, presuda usvojena 12. jula 2016.</p> <ul style="list-style-type: none">▪ Potrebno je primenjivati načela vezana za sudsku reakciju u slučaju navoda o povredama člana 2 koja su navedena u presudi Velikog veća u predmetu <i>Oneriyildiz protiv Turske</i>;▪ Kada god preduzima, organizuje ili dozvoljava sprovođenje opasnih aktivnosti, država mora da obezbedi pravila i dovoljnu kontrolu kako bi tu opasnost svela na razumni minimum;▪ Izgubljeni su životi usled aktivnosti koje su bile poznate državnim organima i za koje su isti bili odgovorni;▪ Nemar koji je doveo do fatalnih povreda, propust obezbeđivanja hitnog, savesnog i delotvornog odgovora u procesnom aspektu. <p>2. Petrović protiv Srbije, presuda usvojena 15. jula 2014.</p> <ul style="list-style-type: none">▪ Procesna obaveza sprovođenja istrage;▪ Posebna obaveza za one koje je zadržala policija;▪ Ne treba prepustiti najbližim srođnicima krivično gonjenje;▪ Građanski postupak u kojem je dosuđena odšteta nije dovoljan za poštovanje člana 2;▪ Nepostojanje nezavisnosti i iscrpnosti. <p>3. Mladenović protiv Srbije, presuda usvojena 22. maja 2012.</p> <ul style="list-style-type: none">▪ Procesna obaveza sprovođenja istrage;▪ Vremenska nadležnost: stvarna veza između smrti i stupanja EKLJP-a na snagu;▪ Zahtev vezan za delotvornu sudsku istragu koja može dovesti do otkrivanja i kažnjavanja izvršioca;▪ Zahtev vezan za blagovremenost i razumnu ekspeditivnost;▪ Da li je istraga bila svrsishodna, realna verovatnoća da će izvršilac biti pozvan na odgovornost.
Predmeti u kojima nije utvrđena povreda	<p>1. Mitić protiv Srbije, presuda usvojena 22. januara 2013.</p> <ul style="list-style-type: none">▪ Samoubistvo zatvorenika;▪ Pozitivna obaveza;▪ Razmatran test stvarne i neposredne opasnosti;▪ Procesna obaveza;▪ Zahtev vezan za blagovremenost i ekspeditivnost;▪ Zahtev vezan za sprovođenje iscrpne istrage;▪ Zahtev vezan za javnost i učešće najbližih srođnika.

ČLAN 3 – ZABRANA MUČENJA

Niko ne sme biti podvrgnut mučenju, ili nečovečnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju.

Predmeti u kojima je utvrđena povreda	<p>1. Habimi i drugi protiv Srbije, presuda usvojena 3. juna 2014.</p> <ul style="list-style-type: none">▪ Procesna povreda;▪ Neblagovremena istraga;▪ Nedostatak nezavisnosti;▪ Nerazmatranje dokaza;▪ <u>Presuda doneta i u pogledu člana 3 (materijalni aspekt) [nema povrede].</u> <p>2. Lakatoš i drugi protiv Srbije, presuda usvojena 7. januara 2014.</p> <ul style="list-style-type: none">▪ Postupanje je nečovečno kada je između ostalog izvršeno sa predumišljajem, kada traje neprekidno satima i kada je izazvalo ili stvarnu telesnu povredu ili intenzivnu fizičku i psihičku patnju;▪ Postupanje je ponižavajuće kada je kod žrtve izazvalo osećanja straha, patnje i podređenosti koja ju je mogla poniziti i eventualno slomiti njen fizički ili moralni otpor;
--	--

- Konstantna psihička patnja izazvana pretnjom fizičkim nasiljem i očekivanjem tog nasilja takođe prelazi prag;
- Potreba sprovođenja istrage;
- Država mora da pruži uverljivo objašnjenje kada se utvrdi da je lice koje je bilo zdravo kada je lišeno slobode povređeno u vreme puštanja na slobodu;
- Nije pruženo nikakvo objašnjenje;
- Istraga treba da dovede do otkrivanja i kažnjavanja odgovornih lica;
- Istraga mora da obuhvata dovoljan element javnog nadzora i da bude blagovremena i nezavisna;
- Presuda doneta i u pogledu člana 5 [povreda].

3. Hajnal protiv Srbije, presuda usvojena 19. juna 2012.

- Utvrđene materijalne i procesne povrede;
- Potrebno je da postupanje dostigne minimalni nivo ozbiljnosti da bi se moglo smatrati zlostavljanjem koje je suprotno članu 3;
- Došlo je do fizičkog zlostavljanja;
- Višestruka hapšenja su predstavljala zlostavljanje od strane policije u cilju dobijanja priznanja;
- Nije pokrenuta istraga;
- Presuda doneta i u pogledu člana 6 [povreda].

4. Stanimirović protiv Srbije, presuda usvojena 18. oktobra 2011.

- Mora se pokrenuti istraga ako postoje dovoljno jasni pokazatelji da je bilo zlostavljanja;
- Mora se imati u vidu da su ugrožena lica/žrtve manje voljni da se žale;
- Zahtev sprovođenja istrage koja dovodi do kažnjavanja izvršilaca;
- Zahtev vezan za iscrpnu, blagovremenu, nezavisnu istragu;
- Zahtev vezan za dovoljan element javnog nadzora;
- Osobi koja se žali mora biti omogućen delotvoran pristup istražnom postupku;
- Nije pokrenuta nikakva istraga;
- Presuda doneta i u pogledu člana 6 [povreda].

5. Milanović protiv Srbije, presuda usvojena 14. decembra 2010.

- Vlastima se ne može nametnuti nesrazmeran teret;
- Test: da li su vlasti znale ili je trebalo da znaju za stvarni i neposredni rizik od krivičnog dela zlostavljanja određenog pojedinca od trećeg lica u vreme njegovog postojanja, kao i da li su preduzele mere u okviru svojih ovlašćenja koje su se, razumno sudeći, mogle očekivati da bi se izbegao taj rizik;
- Policija mora da poštuje pravila postupka i ostale garancije kojima se zakonito ograničava opseg njenih radnji;
- Potrebna je delotvorna službena istraga koja može da dovede do otkrivanja i kažnjavanja izvršilaca;
- Obaveza sredstva, ne rezultata;
- Zahtev vezan za blagovremenost i ekspeditivnost istrage;
- Ozbiljnost zadobijenih povreda;
- Presuda doneta i u pogledu člana 14 zajedno sa članom 3 [povreda].

1. Habimi i drugi protiv Srbije, presuda usvojena 3. juna 2014.

- Pronalaženje dokaza o materijalnoj povredi bilo je izuzetno teško zbog toga što vlasti nisu sprovele iscrpnu istragu;
- Dokazi da su neke povrede nastale usled incidenata između zatvorenika, a ne od strane vlasti;
- Presuda doneta i u pogledu člana 3 (procesnog aspekta) [povreda].

2. Đekić i drugi protiv Srbije, presuda usvojena 29. aprila 2014.

- Razmatranje mere u kojoj ESLJP ocenjuje nalaze domaćeg krivičnog suda koji je istraživao navode o zlostavljanju od strane policajaca;
- Odsustvo dokaza o zlostavljanju koje je za posledicu imalo zaključak da nije bilo materijalne povrede;
- Nedovoljna policijska istraga navoda;
- Manjkavost ispravljena nezavisnim, nepristrasnim i iscrpnim suđenjem pred domaćim krivičnim sudovima.

3. Otašević protiv Srbije, presuda usvojena 5. februara 2013.

- Procesna obaveza sprovođenja istrage;
- Elementi obaveze izloženi i analizirani;
- Blagovremenost i ekspeditivnost;
- Iscrpnost;
- Javni nadzor;
- Obaveza sredstva, ne rezultata.

4. Đermanović protiv Srbije, presuda usvojena 23. februara 2010.

- Da li je podnosiocu predstavke pružena neophodna zdravstvena nega tokom lišenja slobode;
- Da li je hepatitis C blagovremeno utvrđen;
- Značaj dobrovoljne poverljivosti;
- Značaj odbijanja podnosioca predstavke da se podvrgne pregledu;
- Stoga se vlasti ne mogu smatrati odgovornim za pogoršanje njegovog zdravstvenog stanja;
- Vlasti su pokazale dovoljan stepen brige i pružale blagovremenu i kontinuiranu zdravstvenu negu;
- Presuda doneta i u pogledu člana 5 [povreda].

ČLAN 4 – ZABRANA ROPSTVA I PRINUDNOG RADA

1. Niko se ne sme držati u ropstvu ili ropskom položaju.
2. Ni od koga se ne može zahtevati da obavlja prinudni ili obavezni rad.
3. Za svrhe ovog člana izraz „prinudni ili obavezni rad“ ne obuhvata:
 - a. rad uobičajen u sklopu lišenja slobode određenog u skladu sa odredbama člana 5 ove Konvencije ili tokom uslovnog otpusta;
 - b. službu vojne prirode ili, u zemljama u kojima se priznaje prigovor savesti, službu koja se zahteva umesto odsluženja vojne obaveze;
 - c. rad koji se iziskuje u slučaju kakve krize ili nesreće koja preči opstanku ili dobrobiti zajednice;
 - d. rad ili službu koji čine sastavni deo uobičajenih građanskih dužnosti.

ESLJP nije usvojio nijednu presudu vezanu za ovaj član u pogledu Srbije.

ČLAN 5 – PRAVO NA SLOBODU I BEZBEDNOST

1. Svako ima pravo na slobodu i bezbednost ličnosti. Niko ne može biti lišen slobode osim u sledećim slučajevima i u skladu sa zakonom propisanim postupkom:
 - a. u slučaju zakonitog lišenja slobode na osnovu presude nadležnog suda;
 - b. u slučaju zakonitog hapšenja ili lišenja slobode zbog neizvršenja zakonite sudske odluke ili radi obezbeđenja ispunjenja neke obaveze propisane zakonom;
 - c. u slučaju zakonitog hapšenja ili lišenja slobode radi privođenja lica pred nadležnu sudsku vlast zbog opravdane sumnje da je izvršilo krivično delo, ili kada se to opravdano smatra potrebnim kako bi se predupredilo izvršenje krivičnog dela ili bekstvo po njegovom izvršenju;
 - d. u slučaju lišenja slobode maloletnog lica na osnovu zakonite odluke u svrhu vaspitnog nadzora ili zakonitog lišenja slobode radi njegovog privođenja nadležnom organu;
 - e. u slučaju zakonitog lišenja slobode da bi se sprečilo širenje zaraznih bolesti, kao i zakonitog lišenja slobode duševno poremećenih lica, alkoholičara ili uživalaca droga ili skitnica;
 - f. u slučaju zakonitog hapšenja ili lišenja slobode lica da bi se sprečio njegov neovlašćeni ulazak u zemlju ili lica protiv koga se preduzimaju mere u cilju deportacije ili ekstradicije;
2. Svako ko je uhapšen biće odmah i na jeziku koji razume obavешten o razlozima za njegovo hapšenje i o svakoj optužbi protiv njega.
3. Svako ko je uhapšen ili lišen slobode shodno odredbama iz stava 1 c ovog člana biće bez odlaganja izveden pred sudiju ili drugo službeno lice zakonom određeno da obavlja sudske funkcije i imaće pravo da mu se sudi u razumnom roku ili da bude pušten na slobodu do suđenja. Puštanje na slobodu može se usloviti jemstvima da će se lice pojaviti na suđenju.
4. Svako ko je lišen slobode ima pravo da pokrene postupak u kome će sud hitno ispitati zakonitost lišenja slobode i naložiti puštanje na slobodu ako je lišenje slobode nezakonito.
5. Svako ko je bio uhapšen ili lišen slobode u suprotnosti s odredbama ovog člana ima utuživo pravo na naknadu.

Predmeti u kojima je utvrđena povreda

1. Grujović protiv Srbije, presuda usvojena 21. jula 2015.

- Povreda člana 5 st. 3;
- Cilj ove odredbe jeste da obezbedi privremeno puštanje lica na slobodu kad više nema osnova za produžavanje njegovog pritvora;
- Nacionalne sudske vlasti treba da ocenjuju dokaze i uzimaju u obzir pretpostavku nevinosti, slobodu pojedinca, kao i javni interes;
- Posle protoka određenog vremena dalje postojanje razumne sumnje da je uhapšeno lice izvršilo krivično delo ne predstavlja više dovoljan osnov za produženje njegovog pritvora;
- Pritvor je trajao skoro sedam godina i pet meseci;
- Bilo je zakazano 42 ročišta, ali je njih 19 otkazano iz raznih procesnih razloga koji se ne mogu pripisati podnosiocu predstavke;
- Suđenje je šest puta počinjalo iz početka zbog promene predsedavajućeg sudije i/ili sastava sudskog veća;
- Za te promene nije dato nikakvo objašnjenje;
- U ovom predmetu ne postoje nikakve izuzetne okolnosti koje bi opravdavale tako dugačak postupak;
- Presuda takođe doneta u pogledu člana 6 st. 1 [povreda] i člana 34 [nema povrede].

2. Lakatoš i drugi protiv Srbije, presuda usvojena 7. januara 2014.

- U pitanju je bio član 5 st. 3;
- Odgovornost nacionalnih sudskih vlasti da obezbede da pritvor ne premašuje razumni rok;
- Moraju da razmotre sve činjenice za postojanje ili protiv postojanja značajnog javnog interesa i da ih iznesu u svojim odlukama o zahtevima za puštanje na slobodu;
- Redovno se moraju razmatrati osnovi za produžavanje pritvora;

- Optuženi mora biti pušten na slobodu kada god se opasnost da će pobeći može izbeći polaganjem jemstva ili drugim garantijama;
- Vlasti uvek treba da razmotre alternative pritvoru;
- Nacionalni sudovi nisu razmatrali osnovanost potrebe da produže pritvor podnosioca predstavke;
- Presuda doneta i u pogledu člana 3 [povreda].

3. Đermanović protiv Srbije, presuda usvojena 23. februara 2010.

- Sud nije razmatrao nužnost produžavanja pritvora;
- Sud nije razmatrao alternativne načine za sprečavanje bekstva;
- Produženje pritvora po osnovama koji se ne mogu smatrati dovoljnim;
- Presuda doneta i u pogledu člana 3 [nema povrede].

4. Milošević protiv Srbije, presuda usvojena 28. aprila 2009.

- Pritvoreno lice mora uživati zaštitu sudske kontrole;
- Blagovremeno, automatsko razmatranje predstavlja deo vršenja sudske kontrole i ne bi trebalo da zavisi od toga da li je lice prethodno podnelo zahtev;
- Mora biti izvedeno lično pred sudiju ili drugo službeno lice određeno zakonom.

5. Vrenčev protiv Srbije, presuda usvojena 23. septembra 2008.

- Član 5 st. 3, 4 i 5;
- Značaj odsustva proizvoljnosti;
- Pritvor mora biti nužan – činjenica da je dozvoljen po domaćem pravu nije dovoljna;
- Pritvor kao poslednja mera kada se utvrdi da druge, manje stroge mere nisu dovoljne da zaštite javni interes;
- Član 5 st. 3 obuhvata hapšenje i pritvor koji usledi i pritvor do početka suđenja kao dva različita koncepta;
- Pretpostavka nevinosti;
- Presuda doneta i u pogledu člana 5 st. 1 (c) [nema povrede].

1. Luković protiv Srbije, presuda usvojena 26. marta 2013.

- Član 5 st. 3;
- Pritvor podnosioca predstavke nije bio preterano dug s obzirom na složenost i ozbiljnost krivičnog predmeta koji je obuhvatao i korupciju;
- Potreba za produžavanjem pritvora redovno je razmatrana, u svetlu svih novih činjenica.

2. Vrenčev protiv Srbije, presuda usvojena 23. septembra 2008.

- Član 5 st. 1 (c);
- Presuda doneta i u pogledu člana 5 st. 3 [povreda]; člana 5 st. 4 [povreda]; člana 5 st. 5 [povreda].

ČLAN 6 – PRAVO NA PRAVIČNO SUĐENJE

1. Svako, tokom odlučivanja o njegovim građanskim pravima i obavezama ili o krivičnoj optužbi protiv njega, ima pravo na pravičnu i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim sudom, obrazovanim na osnovu zakona. Presuda se izriče javno, ali se štampa i javnost mogu isključiti s celog ili s dela suđenja u interesu morala, javnog reda ili nacionalne bezbednosti u demokratskom društvu, kada to zahtevaju interesi maloletnika ili zaštita privatnog života stranaka, ili u meri koja je, po mišljenju suda, nužno potrebna u posebnim okolnostima kada bi javnost mogla da naškodi interesima pravde.
2. Svako ko je optužen za krivično delo smatraće se nevinim sve dok se ne dokaže njegova krivica na osnovu zakona.
3. Svako ko je optužen za krivično delo ima sledeća minimalna prava:
 - a. da u najkraćem mogućem roku, podrobno i na jeziku koji razume, bude obavešten o prirodi i razlozima za optužbu protiv njega;
 - b. da ima dovoljno vremena i mogućnosti za pripremanje odbrane;
 - c. da se brani lično ili putem branioca koga sam izabere ili, ako nema dovoljno sredstava da plati za pravnu pomoć, da ovu pomoć dobije besplatno kada interesi pravde to zahtevaju;
 - d. da ispituje svedoke protiv sebe ili da postigne da se oni ispituju i da se obezbedi prisustvo i saslušanje svedoka u njegovu korist pod istim uslovima koji važe za one koji svedoče protiv njega;
 - e. da dobije besplatnu pomoć prevodioca ako ne razume ili ne govori jezik koji se upotrebljava na sudu.

1. Krgović protiv Srbije, presuda usvojena 13. septembra 2016.

- Neizvršenje pravosnažne presude;
- Period potraživanja isplate duga podnosiocu predstavke trajao je duže od 12 godina od dana kada je Srbija ratifikovala Konvenciju.

2. Dimović protiv Srbije, presuda usvojena 28. juna 2016.

- Povreda člana 6 st. 1 i 3;
- Prihvatljivost dokaza je pitanje koje se uređuje domaćim pravom, a Evropski sud utvrđuje da li je postupak u celini, uključujući način na koji su dokazi pribavljeni, bio pravičan (st. 1 člana 6);
- Pre izricanja osuđujuće presude protiv optuženog, obično se u njegovom prisustvu i na javnom pretresu moraju izvesti svi dokazi protiv njega kako bi mu se obezbedila mogućnost da ih opovrgne;
- Izuzecima ne smeju da se povrede prava odbrane;
- Razmotriti da li je postojao dobar razlog za prihvatanje dokaza odsutnog svedoka; da li je taj dokaz predstavljao jedini ili odlučujući osnov za osudu; da li je bilo dovoljno činilaca koji bi obezbedili protivtežu teškoćama koje je prihvatanje neproverenog dokaza nanelo odbrani i koji bi osigurali da suđenje u celini bude pravično;
- Neprovereni dokaz bio je odlučujući za osudu podnosioca predstavke i nije bilo dovoljno činilaca koji bi obezbedili protivtežu teškoćama koje je prihvatanje neproverenog dokaza nanelo odbrani;
- Odsustvo marljivosti domaćih organa bilo je osnovni razlog za prihvatanje iskaza SK kao dokaza tek pošto je on preminuo.

3. Milojević i drugi protiv Srbije, presuda usvojena 12. januara 2016.

- Podnosioci predstavke su tvrdili da su odluke o njihovom otkazu bile proizvoljne i nedovoljno obrazložene;
- Obaveza obrazlaganja odluke ne iziskuje pružanje podrobnog odgovora na svaki argument stranke;
- Kada zakonska pravila nisu precizna, domaći sudovi moraju da postupaju s posebnom pažnjom i predoče dovoljno razloga zašto je takvo pravilo primenjeno na određeni način u konkretnom slučaju;
- Samo navođenje nejasne odredbe ne može se smatrati dovoljnim obrazloženjem;
- Zakon na osnovu kojeg su podnosioci predstavke otpušteni i sudske odluke koje su donete na sličan način kao i u slučaju podnosilaca predstavke bio je proizvoljan i predstavljao je povredu prava na pravično suđenje;
- Presuda takođe doneta u pogledu člana 8 [povreda]; člana 46.

4. Grujović protiv Srbije, presuda usvojena 21. jula 2015.

- Predugo trajanje postupka;
- Presuda takođe doneta u pogledu člana 5 st. 3 [povreda]; člana 34 [nema povrede].

5. Rafailović i Stevanović protiv Srbije, presuda usvojena 16. juna 2015.

- Neizvršenje presude u trajanju od skoro deset godina;
- Nedostatak sredstava države ili siromaštvo njenih lokalnih organa ne predstavlja „objektivnu nemogućnost” koja bi državu oslobodila obaveze da izmiri preostale dugove;
- Presuda takođe doneta u pogledu člana 1 Protokola br. 1 [povreda].

6. Raguž protiv Srbije, presuda usvojena 7. aprila 2015.

- Neizvršenje presude koja je postala pravosnažna 2003;
- Presuda takođe doneta u pogledu člana 1 Protokola br. 1 [povreda].

7. Jovičić i drugi protiv Srbije, presuda usvojena 13. januara 2015.

- Neizvršenje pravosnažnih presuda protiv dužnika – društvenog preduzeća;
- Povreda u pogledu odluka koje su postale pravosnažne pre 11. decembra 2008;
- Presuda takođe doneta u pogledu člana 6 [nema povrede]; člana 1 Protokola br. 1 [povreda].

8. Pop-Ilić i drugi protiv Srbije, presuda usvojena 14. oktobra 2014.

- Neizvršenje pravosnažne presude 3,5 godine.

9. Nikolić-Krstić protiv Srbije, presuda usvojena 14. oktobra 2014.

- Neizvršenje pravosnažne presude više od 10 godina nakon ratifikacije Konvencije;
- Presuda usvojena i u pogledu člana 1. Protokola br. 1 [povreda].

10. Riđić i drugi protiv Srbije, presuda usvojena 1. jula 2014.

- Dužina izvršnog postupka;
- Nema razloga za neizvršenje presude više od dve godine.

11. Maširević protiv Srbije, presuda usvojena 11. februara 2014.

- Odbijanje suda da razmotri zahtev za reviziju podnosioca predstavke kada je imao pravo da koristi taj pravni lek, čime je prekršeno njegovo pravo na pristup sudu;
- Ograničenja prava na pristup sudu ne smeju da umanje samu suštinu tog prava;
- Zahtev da podnosioca pred Kasacionim sudom predstavlja kvalifikovani advokat sam po sebi ne može biti suprotan članu 6;
- Potreba da se utvrdi da li su procesna pravila imala za cilj da obezbede valjano sprovođenje pravde i poštovanje načela pravne izvesnosti;

- Odbacivanje zahteva za reviziju jer nije imao pravo da ga podnese u sopstveno ime predstavljalo je zadiranje u njegovo pravo;
- Zahtev je podneo pre nego što je relevantni zakon stupio na snagu, tako da su važila ranija procesna pravila;
- Podnosilac predstavke je sam bio advokat koji je bio kvalifikovan da podnosi zahteve u ime drugih;
- Nedavanje prava na pristup sudu nije služilo legitimnom cilju.

12. Lolić protiv Srbije, presuda usvojena 22. oktobra 2013.

- Neizvršenje presude;
- Kašnjenje ne sme da umanju suštinu prava zaštićenog članom 6 st. 1;
- Presuda doneta i u pogledu člana 1 Protokola br. 1 [povreda].

13. Marinković protiv Srbije, presuda usvojena 22. oktobra 2013.

- Država po opštem pravilu nije neposredno odgovorna za dugove privatnih aktera;
- Obaveze su ograničene na pružanje neophodne pomoći izvršnom poveriocu;
- Nacionalni sudovi moraju da razmotre da li su mere koje su vlasti primenile bile odgovarajuće i dovoljne i da li su savesno postupale kako bi poveriocu pomogle u izvršenju presude;
- Država je neposredno odgovorna za dugove preduzeća pod kontrolom države bez obzira na to da li je dotično preduzeće u jednom trenutku poslovalo kao privatni subjekat;
- Presuda doneta i u pogledu člana 1 Protokola br. 1 [povreda].

14. Pejčić protiv Srbije, presuda usvojena 8. oktobra 2013.

- Kada po domaćem pravu podnosilac predstavke mora da iscrpe sve prethodne upravne postupke pre nego što se obrati sudu, u ukupnu dužinu postupka treba uračunati i postupke pred upravnim organima;
- Period koji se računao počeo je da teče kada se podnosilac predstavke žalio na prvobitnu odluku jer je tek tada nastao „spor“;
- Kašnjenje koje je trajalo više od osam godina;
- Kašnjenje je uglavnom prouzrokovano vraćanjem predmeta na nižu instancu;
- Kašnjenje se prvenstveno može pripisati državnim organima;
- Presuda doneta i u pogledu člana 1 Protokola br. 1 [povreda].

15. Sekulić i Kučević protiv Srbije, presuda usvojena 15. oktobra 2013.

- Neizvršenje presude;
- Kašnjenje u trajanju od 8–9 godina;
- Presuda doneta i u pogledu člana 1 Protokola br. 1 [povreda].

16. Stošić protiv Srbije, presuda usvojena 1. oktobra 2013.

- Država je dužna da izvrši pravosnažnu presudu;
- Država mora da obezbedi delotvorno učešće celog svog aparata da osigura izvršenje presude;
- U pogledu državnih preduzeća, period pre ratifikacije obuhvata i period izvršenja i potonji stečajni postupak;
- Država ne može da koristi nedostatak sredstava kao opravdanje za neizvršenje presuda;
- Presuda doneta i u pogledu člana 1 Protokola br. 1 [povreda].

17. Anđelković protiv Srbije, presuda usvojena 9. aprila 2013.

- Da li je bilo pravne neizvesnosti koja je dovela do primene zakona na određeni način u predmetu podnosioca predstavke.

18. Momčilović protiv Srbije, presuda usvojena 2. aprila 2013.

- Tvrdnje o nezakonitom sastavu Vrhovnog suda.

19. Adamović protiv Srbije, presuda usvojena 2. oktobra 2012.

- Neizvršenje presude;
- Presuda doneta i u pogledu člana 1 Protokola br. 1 [povreda].

20. Jovanović protiv Srbije, presuda usvojena 2. oktobra 2012.

- Pristup sudu;
- Apelacioni i kasacioni sudovi u zemljama u kojima postoje moraju biti u saglasnosti sa članom 6.

21. Hajnal protiv Srbije, presuda usvojena 19. juna 2012.

- Suđenje nije bilo pravično jer je iskorišćeno priznanje zadobijeno zlostavljanjem;
- Samo se formalno utvrđena krivica za ranije krivično delo može smatrati otežavajućom okolnošću tokom narednog izricanja kazne;
- Presuda doneta i u pogledu člana 3 [povreda].

22. Backović protiv Srbije, presuda usvojena 7. februara 2012.

- Opseg: materija vezana za nepokretnost i novac;
- Prilikom određivanja da li se neko telo može smatrati „nezavisnim” mora se uzeti u obzir način imenovanja njegovih članova, trajanje njihovog mandata, postojanje garancija protiv spoljašnjih pritisaka i pitanje da li to telo deluje kao da je nezavisno;
- Pravni lek: ako postoji samo u teoriji, podnosilac predstavke ne mora da ga iskoristi.

23. Đokić protiv Srbije, presuda usvojena 20. decembra 2011.

- Pravo na pristup sudu prekršeno zbog pogrešnog računanja vremena otkad je podnet zahtev;
- Presuda doneta i u pogledu člana 46.

24. Šorgić protiv Srbije, presuda usvojena 3. novembra 2011.

- Nepriistrasnost: odsustvo predrasude ili naklonosti; subjektivan i objektivan pristup; pretpostavka lične nepristrasnosti;
- Dužina: sedam godina nakon ratifikacije u prvom stepenu;
- Ponašanje podnosioca predstavke: nije doprinelo kašnjenju;
- Složenost: relativno jednostavan predmet;
- Ponašanje države: sudske vlasti nisu nastavile postupak kada je to bilo moguće;
- Presuda doneta i u pogledu člana 6 [nema povrede u pogledu sastava suda obrazovanog na osnovu zakona]; člana 5 st. 1 (c) [nema povrede].

25. Stanimirović protiv Srbije, presuda usvojena 18. oktobra 2011.

- Nepravičan krivični postupak;
- Nemogućnost konsultovanja sa advokatom pre priznanja; zlostavljanje;
- Presuda doneta i u pogledu člana 3.

26. Živić protiv Srbije, presuda usvojena 13. septembra 2011.

- Nesaglasnost presuda: duboka i kontinuirana pravna neizvesnost i podriivanje poverenja javnosti u pravosuđe jeste neprihvatljivo;
- Određene razlike u tumačenju prava javljaju se među domaćim sudovima.

27. Rašković protiv Srbije, presuda usvojena 31. maja 2011.

- Neizvršenje presuda;
- Nisu predočeni nikakvi razlozi za neizvršenje;
- Presuda doneta i u pogledu člana 1 Protokola br. 1.

28. Veljkov protiv Srbije, presuda usvojena 19. aprila 2011.

- Kriterijum za ocenu;
- Materija: građanski status – potrebno je postupati s posebnom savesnošću;
- Materija: starateljstvo nad detetom – potrebno je postupati s izuzetnom savesnošću;
- Dužina: pet godina i dva meseca na jednoj instanci;
- Ponašanje države: više propusta u radu;
- Ponašanje podnositeljke predstavke: nije značajno doprinela kašnjenju.

29. Ristić protiv Srbije, presuda usvojena 18. januara 2011.

- Član 6 se ne odnosi na pravo da treće lice bude gonjeno/optuženo za krivično delo;
- Dužina: pet godina i sedam meseci pred sudovima dve instance;
- Složenost: nije složen;
- Materija: vezan za decu – potrebno je postupati s izuzetnom savesnošću;
- Ponašanje države: značajni periodi neaktivnosti suda.

30. Rakić i drugi protiv Srbije, presuda usvojena 5. oktobra 2010.

- Podnosioci predstavke su bili lišeni prava na pravično suđenje usled pravne neizvesnosti.

31. Motion Pictures Guarantors Ltd. protiv Srbije, presuda usvojena 8. juna 2010.

- Javno suđenje: podrazumeva usmenu adversarnu raspravu pred najmanje jednom instancom – osnovno načelo;
- Odricanje: strana može da se odrekne prava na javnu raspravu;
- Nužnost: možda nije ni potrebno održati usmenu raspravu ako ne postoji nijedno činjenično ili pravno pitanje koje ne može biti rešeno na osnovu spisa predmeta i pisanih napomena strana u postupku.

32. Krivošej protiv Srbije, presuda usvojena 13. aprila 2010.

- Izvršenje: ne može biti sprečeno, ukinuto ili neopravdano odgođeno;
- Obaveza države: preuzeti sve potrebne korake radi izvršenja presude;
- Dužina: pet godina;
- Državni organ: sudski izvršitelj predstavlja državni organ;
- Presuda doneta i u pogledu člana 8 [povreda].

33. Dimitrijević i Jakovljević protiv Srbije, presuda usvojena 19. januara 2010.

- Dužina: tužba vezana za izdržavanja deteta – predmet analogan prethodnim predmetima vezanim za dužinu trajanja postupka.

34. Čižkova protiv Srbije, presuda usvojena 19. januara 2010.

- Dužina: tri godine i tri meseca, jedna instanca;
- Analogan prethodnim predmetima, utvrđena povreda na tom osnovu.

35. Nemet protiv Srbije, presuda usvojena 8. decembra 2009.

- Pet godina i devet meseci, jedna instanca;
- Presuda doneta i u pogledu člana 13 zajedno sa članom 6 st. 1 [povreda].

36. Vinčić i drugi protiv Srbije, presuda usvojena 1. decembra 2009.

- Podnosioci predstavke lišeni pravičnog suđenja usled pravne neizvesnosti.

37. Simić protiv Srbije, presuda usvojena 24. novembra 2009.

- Dužina: četiri godine i jedan mesec, tri instance;
- Značaj domaćeg prava: kada je domaćim zakonom propisano da se određeni predmeti rešavaju hitno, to predstavlja dodatni zahtev shodno članu 6.

38. Salontaji-Drobnjak protiv Srbije, presuda usvojena 13. oktobra 2009.

- Polje slobodne procene: duševno oboleli ljudi – mogu se uvesti relevantni procesni aranžmani za zaštitu zdravlja takvih ljudi, ali oni ne treba da utiču na njihovo pravo na pravično suđenje;
- Pravičnost: podnosilac predstavke nije imao mogućnost da se sastane sa svojom advokaticom i da joj da uputstva;
- Nesrazmerno ometanje: posle četiri godine nije razmotreno lišenje poslovne sposobnosti, podnosilac predstavke nije podvrgnut podrobnom psihijatrijskom pregledu i nije obezbeđeno periodično preispitivanje odluke;
- Presuda doneta i u pogledu člana 8 [povreda].

39. M. V. protiv Srbije, presuda usvojena 22. septembra 2009.

- Dužina: pet godina i pet meseci, tri instance;
- Nije bio složen predmet;
- Materija: u vezi sa detetom – potrebno postupati sa izuzetnom savješnošću;
- Presuda doneta i u pogledu člana 13 zajedno sa članom 6 st. 1 [povreda].

40. Grišević i drugi protiv Srbije, presuda usvojena 21. jula 2009.

- Neizvršenje presude;
- Nikakvi razlozi nisu predloženi;
- Presuda doneta i u pogledu člana 1 Protokola br. 1 [povreda].

41. Felbab protiv Srbije, presuda usvojena 14. aprila 2009.

- Dužina: četiri godine i dva meseca;
- Opštinski sud odbio da primeni prinudne mere koje je imao na raspolaganju;
- Presuda doneta i u pogledu člana 8 [povreda].

42. Dorić protiv Srbije, presuda usvojena 27. januara 2009.

- Dužina: četiri godine i 10 meseci, dve instance;
- Nije bio složen predmet;
- Presuda doneta i u pogledu člana 13 zajedno sa članom 6 st. 1 [povreda].

43. Crnišanin i drugi protiv Srbije, presuda usvojena 13. januara 2009.

- Dužina: četiri godine i osam meseci, predmet vezan za naplatu duga;
- Neizvršenje presude;
- Presuda doneta i u pogledu člana 1 Protokola br. 1 [povreda].

44. Stanković protiv Srbije, presuda usvojena 16. decembra 2008.

- Dužina: četiri godine i jedan mesec, tri instance;
- Ponašanje države: neaktivnost suda u trajanju od više od jedne godine i pet meseci; sedam meseci posle ratifikacije;
- Izvršenje: prva presuda dostavljena tri meseca nakon usvajanja.

45. Vlahović protiv Srbije, presuda usvojena 16. decembra 2008.

- Izvršenje: država mora da preduzme sve nužne korake radi izvršenja presude;
- Presuda doneta i u pogledu člana 1 Protokola br. 1 [povreda].

46. Vrenčev protiv Srbije, presuda usvojena 23. septembra 2008.

- Nije prekršen član 5 st. 1 (c);
- Presuda doneta i u pogledu člana 5 st. 3 [povreda u vezi sa zahtevom za nepristrasnost].

47. Čeh protiv Srbije, presuda usvojena 10. juna 2008.

- Predugo trajanje postupka;
- Dužina: četiri godine i tri meseca, jedna instanca.

48. Cvetković protiv Srbije, presuda usvojena 10. juna 2008.

- Dužina: četiri godine i tri meseca, tri instance;
- Presuda doneta i u pogledu člana 13 zajedno sa članom 6 st. 1 [povreda].

49. Bulović protiv Srbije, presuda usvojena 1. aprila 2008.

- Dužina: tri godine i dva meseca, posle ratifikacije;
- Postupak je okončan samo zato što je podnositeljka predstavke povukla svoj predlog za izvršenje.

50. R. Kačapor i drugi protiv Srbije, presuda usvojena 15. januara 2008.

- Neizvršenje pravosnažne presude;
- Država ne može da se poziva na nedostatak sredstava ili siromaštvo dužnika kako bi opravdala neizvršenje o kojem je reč;
- Presuda doneta i u pogledu člana 1 Protokola br. 1 [povreda].

51. Preduzeće ZIT protiv Srbije, presuda usvojena 27. novembra 2007.

- Neizvršenje pravosnažne presude;
- Presuda doneta i u pogledu člana 1 Protokola br. 1 [povreda], člana 13 zajedno sa članom 6 i članom 1 Protokola br. 1 [povreda].

52. Jovičević protiv Srbije, presuda usvojena 27. novembra 2007.

- Predugo trajanje postupka;
- Presuda doneta i u pogledu člana 13 zajedno sa članom 6 [povreda].

53. Popović protiv Srbije, presuda usvojena 20. novembra 2007.

- Dužina: tri godine i osam meseci, jedna instanca.

54. Stevanović protiv Srbije, presuda usvojena 9. oktobra 2007.

- Ponovno razmatranje istog predmeta posle upućivanja na nižu instancu može samo po sebi ukazivati na ozbiljan nedostatak u sudskom sistemu tužene države;
- Dužina: tri godine i šest meseci;
- Presuda doneta i u pogledu člana 13 zajedno sa članom 6 [povreda].

55. Ilić protiv Srbije, presuda usvojena 9. oktobra 2007.

- Dužina: tri godine i šest meseci;
- Hronični zaostatak u rešavanju predmeta nije valjano objašnjenje za preterano kašnjenje, a ponovno razmatranje istog predmeta posle upućivanja na nižu instancu može samo po sebi ukazivati na ozbiljan nedostatak u sudskom sistemu tužene države;
- Presuda doneta i u pogledu člana 1 Protokola br. 1 [povreda], člana 13 zajedno sa članom 6 [povreda], člana 13 zajedno sa članom 6 [povreda]; člana 46.

56. Mikuljanac, Mališić i Šafar protiv Srbije, presuda usvojena 9. oktobra 2007.

- Dužina: tri godine i šest meseci, dve instance;
- Podnosioci predstavke nisu doprineli dužini postupka;
- Presuda doneta i u pogledu člana 13 zajedno sa članom 6 [povreda].

57. Jevremović protiv Srbije, presuda usvojena 17. jula 2007.

- Posebna savesnost nužna u predmetu vezanom za građanski status i sposobnost;
- Zahtev vezan za savesnost dobija na značaju u državama u kojima domaće pravo predviđa da se određeni predmeti rešavaju po hitnom postupku;
- Tri godine i četiri meseca u vremenskoj nadležnosti ESLJP-a;
- Bar jedan značajan period neaktivnosti suda;
- Ponašanje podnositeljki predstavke nije doprinelo odugovlačenju postupka, osim u pogledu odlaganja jednog ročišta;
- Presuda doneta i u pogledu: člana 8 [povreda]; člana 13 zajedno sa članom 6 st. 1 [povreda]; člana 46.

58. Samardžić i AD Plastika protiv Srbije, presuda usvojena 17. jula 2007.

- Dužina: tri godine i četiri meseca, dve instance;
- Hroničan zaostatak u rešavanju predmeta ne predstavlja valjano objašnjenje za preterano kašnjenje;
- Dužnost uređenja sudskog sistema na način kojim se obezbeđuje da sudovi mogu da ispune sve zahteve pravičnog suđenja.

59. Tomić protiv Srbije, presuda usvojena 26. juna 2007.

- Neizvršenje presude o starateljstvu;
- Presuda doneta i u pogledu člana 8 [povreda]; člana 13 zajedno sa članom 6.

60. Preduzeće EVT protiv Srbije, presuda usvojena 21. juna 2007.

- Izvršenje predstavlja sastavni deo suđenja;
- Potraživanje može predstavljati imovinu ako je u dovoljnoj meri utvrđeno da je izvršivo;
- Dužina: tri godine i dva meseca; postupak pokrenut dosta pre ratifikacije;
- Presuda doneta i u pogledu člana 1 Protokola br. 1 [povreda].

61. V. A. M. protiv Srbije, presuda usvojena 13. marta 2007.

- Sporni postupak se odnosio na razvod braka, starateljstvo nad detetom i izdržavanje deteta;
- Složen predmet;
- HIV pozitivna podnositeljka predstavke;
- U ovom predmetu trebalo je postupati sa izuzetnom savesnošću;
- Presuda doneta i u pogledu člana 8 [povreda]; člana 13 zajedno sa članom 6 [povreda]; člana 46.

62. Matijašević protiv Srbije, presuda usvojena 19. septembra 2016.

- Pretpostavka nevinosti.

1. Zdravković protiv Srbije, presuda usvojena 20. septembra 2016.

- Neizvršenje privremenih rešenja o starateljstvu i viđanju dece i dužina postupka;
- Jedna godina i deset meseci (privremeno rešenje o viđanju dece); jedna godina i osam meseci (privremeno rešenje o pravu na starateljstvo);
- Ovi su se postupci odvijali istovremeno;
- Dete nije želelo da provodi vreme sa podnositeljkom predstavke i želelo je da nastavi da živi sa tuženim;
- Tuženi je uglavnom odbijao da sarađuje;
- Uloga Centra za socijalni rad, državnog tela, u postupku bila je konstruktivna;
- Domaći sudovi su tuženom izrekli nekoliko novčanih kazni ne bi li ga primorali da se povinuje njihovim odlukama;
- Sudija je nekoliko puta nalagao da dete bude fizički predato podnositeljki predstavke;
- Podnositeljka predstavke nije bila u stanju da fizički preuzme starateljstvo nad detetom u odsustvu eksplicitnog pristanka deteta i dosledno je odbijala primenu prisilnih mera;
- Država je preduzela sve nužne korake kako bi pravosnažna presuda o starateljstvu bila izvršena;
- Trajanje postupka nije bilo predugačko (dan manje od dve godine i osam meseci, tri nivoa nadležnosti, složen predmet, brzo izdavanje naloga koji su odmah bili izvršivi);
- Presuda doneta i u pogledu člana 8 [nema povrede] (dva suprotna mišljenja).

2. Cupara protiv Srbije, presuda usvojena 12. jula 2016.

- Oprečne sudske odluke (član 6 st. 1);
- Ponovljena načela Velikog veća u presudi u predmetu *Nejdet Sahin i Perihan Sahin protiv Turske*;
- Sud se ne bavi činjeničnim i pravnim greškama sem ako one nisu dovele do povrede Konvencije, niti poredi različite odluke nacionalnih sudova osim u slučaju očigledne proizvoljnosti;
- Oprečne odluke predstavljaju inherentnu odliku svakog sudskog sistema;
- Razmotrio je da li postoje duboke i dugoročne razlike u jurisprudenciji domaćih sudova i da li je u sistemu obezbeđen mehanizam koji može da prevaziđe ove nedoslednosti, da li je taj mehanizam primenjen i sa kakvim efektima;
- Načelo pravne izvesnosti, kojim se garantuje određena stabilnost i doprinosi poverenju javnosti u sudove;
- U konkretnim okolnostima ovog predmeta i s obzirom na karakter pritužbe, u pravnom sistemu Srbije obezbeđen je mehanizam koji može da prevaziđe nedoslednosti na koje se podnosilac predstavke žalio.

3. Stanković i Trajković protiv Srbije, presuda usvojena 22. decembra 2015.

- Protivrečne sudske odluke;
- Uloga Suda nije da se bavi činjeničnim ili pravnim propustima nacionalnog suda, osim i u onoj meri u kojoj su njima prekršena prava zaštićena Konvencijom;
- Njegova uloga nije ni da upoređuje, sem u predmetu očigledne proizvoljnosti, različite odluke nacionalnih sudova, čak i onih usvojenih u naizgled sličnim postupcima, sem u predmetu očigledne proizvoljnosti;
- Postojanje protivrečnih odluka predstavlja inherentnu odliku svih pravnih sistema;
- Kriterijumi kojima se Sud rukovodi prilikom ocene da li su protivrečne odluke različitih domaćih sudova u saglasnosti sa pravom na pravično suđenje sastoji se u utvrđivanju da li postoje „duboke i dugotrajne razlike” u praksi domaćih sudova, da li domaće pravo predviđa mehanizam za prevazilaženje ovih nedoslednosti, te da li se taj mehanizam primenjuje i kakav je njegov efekat;
- Pravosuđe Srbije je, opšte uzev, već bilo harmonizovalo sudsku praksu u vezi sa ovim pitanjem u vreme o kojem se radi, ali je donelo odluku na štetu podnositeljki predstavki;
- Obrazloženje nije bilo proizvoljno;
- Nisu postojale nikakve duboke i dugotrajne razlike u sudskoj praksi i one nisu dovele do sudske neizvesnosti u period o kojem je reč.

4. Jovičić i drugi protiv Srbije, presuda usvojena 13. januara 2015.

- Neizvršenje pravosnažnih presuda protiv dužnika;
- Nema povrede u pogledu odluka koje su postale pravosnažne nakon 11. decembra 2008;
- Presuda izrečena i u pogledu člana 6 [povreda]; člana 1 Protokola br. 1 [nema povrede].

5. Šorgić protiv Srbije, presuda usvojena 3. novembra 2011.

- Sastav suda;
- Zahtev vezan za sud obrazovan na osnovu zakona;
- Presuda doneta i u pogledu člana 6 [povreda zahteva vezanog za nepristrasnost].

6. Dobrić protiv Srbije, presuda usvojena 21. juna 2011.

- Pravo na sud;
- Podleže ograničenjima;
- Može da uspostavi standarde dopuštenosti;
- Potrebno je utvrditi da li se teži ostvarenju legitimnog cilja.

7. Juhas Đurić protiv Srbije, presuda usvojena 7. juna 2011.

- Ponašanje podnosioca predstavke: mogao je da iskoristi i druge mogućnosti.

8. Molnar Gabor protiv Srbije, presuda usvojena 8. decembra 2009.

- Izvršenje: pravo na sud je iluzorno bez njega; sastavni deo „suđenja”;
- Polje slobodne procene: široko u pogledu ekonomske politike;
- Srazmernost: pravična ravnoteža između opšteg interesa društva i kontinuiranog zakonitog potraživanja podnosioca predstavke vezanog za prvobitnu ušteđevinu, kao i imovinska prava onih u istoj situaciji;
- Presuda doneta i u pogledu člana 1 Protokola br. 1 [nema povrede].

9. Damnjanović protiv Srbije, presuda usvojena 18. novembra 2008.

- Nemogućnost izvršenja presude o starateljstvu usled odsustva izričitog pristanka dece;
- Presuda doneta i u pogledu člana 8 [nema povrede].

ČLAN 7 – KAŽNJAVANJE SAMO NA OSNOVU ZAKONA

1. Niko se ne može smatrati krivim za krivično delo izvršeno činjenjem ili nečinjenjem koje, u vreme kada je izvršeno, nije predstavljalo krivično delo po unutrašnjem ili međunarodnom pravu. Isto tako, ne može se izreći stroža kazna od one koja je bila propisana u vreme kada je krivično delo izvršeno.
2. Ovaj član ne utiče na suđenje i kažnjavanje nekog lica za činjenje ili nečinjenje koje se u vreme izvršenja smatralo krivičnim delom prema opštim pravnim načelima koja priznaju civilizovani narodi.

ESLJP nije doneo nijednu presudu u vezi sa Srbijom u pogledu ovog člana.

ČLAN 8 – PRAVO NA POŠTOVANJE PRIVATNOG I PORODIČNOG ŽIVOTA

1. Svako ima pravo na poštovanje svog privatnog i porodičnog života, doma i prepiske.
2. Javne vlasti neće se mešati u vršenje ovog prava sem ako to nije u skladu sa zakonom i neophodno u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbednosti, javne bezbednosti ili ekonomske dobrobiti zemlje, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

Predmeti u kojima je utvrđena povreda

1. Milojević i drugi protiv Srbije, presuda usvojena 12. januara 2016.

- Podnosioci predstavke su tvrdili da im je otkaz koji su dobili zbog tvrdnji da su izvršili krivična dela naneo sramotu i materijalnu štetu;
- Privatni život obuhvata i profesionalne aktivnosti;
- Otkaz je predstavljao zadiranje u njihovo pravo;
- Zakon na osnovu kog su otpušteni nije bio precizan i primenjivan je proizvoljno;
- Sud nije suštinski razmotrio odluku;
- Otkaz nije bio predvidljiv, te nije bio u skladu sa zakonom;
- Presuda izrečena i u pogledu člana 6 st. 1 [povreda]; člana 46.

2. Isaković Vidović protiv Srbije, presuda usvojena 1. jula 2014.

- Nasilje između privatnih pojedinaca;
- Fizički i moralni integritet;
- Zahtev vezan za usvajanje mera u oblasti odnosa između privatnih pojedinaca;
- Nepostojanje odgovarajuće zaštite pojedinca od napada na fizički integritet;
- Manjkavo sprovođenje mehanizama krivičnog prava.

3. Zorica Jovanović protiv Srbije, presuda usvojena 24. marta 2013.

- Podnositeljka predstavke je želela da utvrdi sudbinu svog novorođenog deteta nakon što su državni organi odneli njegovo telo tvrdeći da je preminulo; ona je verovala da je možda bez njenog pristanka dato na usvajanje.

4. Krivošej protiv Srbije, presuda usvojena 13. aprila 2010.

- Uživanje roditelja i deteta u zajedničkom društvu predstavlja osnovni element porodičnog života;
- Član obuhvata pravo na ponovno spajanje;
- Nacionalne vlasti treba da preduzmu sve nužne korake kako bi omogućile ponovno spajanje;
- Prikkladnost mere se ceni brzinom sprovođenja;
- Protok vremena može imati nepopravljive posledice;
- Prinudne mere nisu poželjne u ovoj osetljivoj oblasti za decu;
- Međutim, ne treba isključiti sankcije u predmetu nezakonitog ponašanja roditelja;
- Valjano razmatranje legitimnog interesa roditelja u odnosu na interes deteta;
- Presuda doneta i u pogledu člana 6 [povreda].

5. Salontaji-Drobnjak protiv Srbije, presuda usvojena 13. oktobra 2009.

- Širina polja slobodne procene zavisi od pitanja i značaja interesa;
- Potreban strog nadzor kada je u pitanju poslovna sposobnost;
- Postupak procene poslovne sposobnosti nije sproveden valjano niti je ona ponovo razmatrana;
- Na domaćim je vlastima da se delotvorno izbore sa nenasnim parničarima bez potrebe pribegavanja dodatnim merama koje bi se odrazilo na poslovnu sposobnost tih lica;
- Presuda doneta i u pogledu člana 6 [povreda].

6. Stojanović protiv Srbije, presuda usvojena 19. maja 2009.

- Ne treba čitati ničiju prepisku u odsustvu konkretne sudske odluke kojom se to nalaže;
- Nijedna odluka nikad nije doneta, a važeća zatvorska pravila i propisi bili su nejasni, tako da zadiranje na koje se podnosilac predstavke žalio nije bilo u skladu sa zakonom u to vreme.

7. Felbab protiv Srbije, presuda usvojena 14. aprila 2009.

- Srpske vlasti su propustile da učine sve u svojoj moći da izvrše nalog o viđanju deteta;
- Nije valjano razmotren legitimni interes podnositeljke predstavke da razvija i održava odnos sa decom;
- Nije valjano razmotren dugoročni legitimni interes dece;
- Presuda doneta i u pogledu člana 6 [povreda]; člana 13 zajedno sa članom 6 i članom 8 [povreda].

8. Jevremović protiv Srbije, presuda usvojena 17. jula 2007.

- Privatni život obuhvata fizički i psihički integritet osobe;
- Postoji neposredna veza između utvrđivanja očinstva i privatnog života podnositeljke predstavke;
- Srpski sistem, koji ne može da primora oca da se povinuje sudskom nalogu da se podvrgne DNK testu za utvrđivanje očinstva, u okviru je polja slobodne procene;
- Međutim, potreban je alternativni način za utvrđivanje očinstva u interesu deteta;
- Presuda doneta i u pogledu člana 6 [povreda]; člana 13 zajedno sa članom 6 [povreda]; člana 8.

9. Tomić protiv Srbije, presuda usvojena 26. juna 2007.

- Uživanje roditelja i deteta u zajedničkom društvu predstavlja osnovni element porodičnog života;
- Pozitivna obaveza države obuhvata pravo na mere koje roditeljima omogućavaju ponovno spajanje sa svojom decom;
- Sud prihvata da ponovno spajanje možda neće moći odmah da se ostvari;
- Prihvaćeno je da će možda biti potrebne pripreme mere pre ponovnog spajanja;
- Nacionalne vlasti treba da preduzmu sve potrebne korake kako bi omogućile izvršenje presuda o starateljstvu;
- Potrebno je imati u vidu legitimni interes roditelja da razvija odnos sa detetom;
- Budući odnosi roditelja i dece ne treba da se utvrđuju samo na osnovu pukog protoka vremena;
- Presuda doneta i u pogledu člana 6 [povreda]; člana 13 zajedno sa članom 6 [povreda].

10. V. A. M. protiv Srbije, presuda usvojena 13. marta 2007.

- Bez obzira na polje slobodne procene, neizvršenje presude o starateljstvu predstavljalo je povredu;
- Opštinski sud nije primenio raspoložive procesne mehanizme na nacionalnom nivou za formalno dostavljanje akta tuženom;
- Opštinski sud nije razmotrio primenu prinude u skladu sa relevantnim pravilima izvršnog postupka;
- Presuda doneta i u pogledu člana 6 [povreda]; član 13 zajedno sa članom 6 [povreda]; člana 46.

1. Zdravković protiv Srbije, presuda usvojena 20. septembra 2016.

- Neizvršenje rešenja o starateljstvu;
- Uživanje roditelja i deteta u međusobnom društvu predstavlja osnovni element „porodičnog života“;
- Postoji pravo na preduzimanje koraka radi ponovnog spajanja roditelja sa decom, a nacionalne vlasti su u obavezi da to omoguće;
- Pitanje je da li su nacionalne vlasti preduzele te nužne korake kako bi omogućile izvršenje koliko se to od njih moglo razumno očekivati u konkretnim okolnostima;
- Primerenost mera treba ceniti prema brzini sprovođenja;
- Protok vremena je mogao imati nepopravljive posledice po odnose deteta i roditelja;
- Prisilne mere protiv dece nisu poželjne, ali se ne mogu isključiti ako je ponašanje roditelja s kojim dete živi nezakonito;
- Neizvršena rešenja o starateljstvu; istovremeni postupci; sudovi su tuženom izrekli novčane kazne kako bi ga primorali da se povinuje njihovim odlukama; domaći sudovi su postepeno ponovo uspostavili kontakte između deteta i podnositeljke predstavke; pokušano je sa fizičkom predajom deteta majci, ali je dete odbilo da ode od tuženog i jednom prilikom je pobešlo od kuće;
- Država je preduzela nužne korake u cilju izvršenja naloga o privremenom starateljstvu;
- Presuda izrečena i u pogledu člana 6 st. 1 [nema povrede] (dva suprotna mišljenja).

2. Damnjanović protiv Srbije, presuda usvojena 18. novembra 2008.

- Dužina: dve godine i dva meseca;
- Ponašanje države: učinila je sve što je bilo potrebno;
- Domaći sudovi su dva puta izrekli novčane kazne u pokušaju da primoraju tuženog da se povinuje njihovoj odluci;
- Stvarni razlog zašto podnositeljka predstavke nije preuzela starateljstvo nad decom ležao je u nevoljnosti dece da žive sa njom;
- Presuda doneta i u pogledu člana 6 [nema povrede].

ČLAN 9 – SLOBODA MISLI, SAVESTI I VEROISPOVESTI

1. Svako ima pravo na slobodu misli, savesti i veroispovesti; ovo pravo uključuje slobodu promene vere ili uverenja i slobodu čoveka da, bilo sam ili zajedno s drugima, javno ili privatno, ispoljava veru ili uverenje molitvom, propovedi, običajima i obredom.
2. Sloboda ispovedanja vere ili ubeđenja može biti podvrgnuta samo onim ograničenjima koja su propisana zakonom i neophodna u demokratskom društvu u interesu javne bezbednosti, radi zaštite javnog reda, zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

ESLJP nije doneo nijednu presudu u vezi sa Srbijom u pogledu ovog člana.

ČLAN 10 – SLOBODA IZRAŽAVANJA

1. Svako ima pravo na slobodu izražavanja. Ovo pravo uključuje slobodu posedovanja sopstvenog mišljenja, primanja i saopštavanja informacija i ideja bez mešanja javne vlasti i bez obzira na granice. Ovaj član ne sprečava države da zahtevaju dozvole za rad televizijskih, radio i bioskopskih preduzeća.
2. Pošto korišćenje ovih sloboda povlači za sobom dužnosti i odgovornosti, ono se može podvrgnuti formalnostima, uslovima, ograničenjima ili kaznama propisanim zakonom i neophodnim u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbednosti, teritorijalnog integriteta ili javne bezbednosti, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, zaštite ugleda ili prava drugih, sprečavanja otkrivanja obaveštenja dobijenih u poverenju ili radi očuvanja autoriteta i nepristrasnosti sudstva.

Predmeti u kojima je utvrđena povreda

1. Tešić protiv Srbije, presuda usvojena 11. februara 2014.

- Krivična osuda i kasnija presuda zbog klevete u parničnom postupku i način na koji je izvršena na nacionalnom nivou podnositeljki predstavke su prouzrokovali izuzetne finansijske poteškoće, brojne zdravstvene probleme, a čak joj je i život bio ugrožen;
- Presuda i rešenje o izvršenju predstavljali su zadiranje;
- Propisano zakonom i radi ostvarenju legitimnog cilja zaštite ugleda;
- Osnovno pitanje jeste da li je bilo nužno;
- Dosuđena naknada štete je bila preterana;
- Uloga advokata u valjanom sprovođenju postupka je takva da nije očigledno da rasprava o profesionalnom ponašanju advokata koji se aktivno bavi advokaturom ne predstavlja pitanje od javnog interesa;
- Podnositeljki predstavke je ostajalo samo 60 evra za život;
- Zadiranje nije bilo nužno.

2. Inicijativa mladih za ljudska prava protiv Srbije, presuda usvojena 25. juna 2013.

- Nezakonito odbijanje zahteva za informacije o elektronskom nadzoru.

3. Bodrožić i Vujin protiv Srbije, presuda usvojena 23. juna 2009.

- Legitimni cilj može da obuhvata zaštitu prava drugih, uključujući i ugled;
- Privatni pojedinac se izlaže javnom nadzoru kada se uključuje u javnu raspravu;
- Uključivanje u javnu raspravu podrazumeva viši prag tolerancije na kritiku;
- Polje slobodne procene – poređenje punoletnog čoveka sa plavušom ne predstavlja napad na integritet/dostojanstvo muškaraca;
- Razmatranje da li su uvrede sadržale stepen podsmevanja koji bi iziskivao strogu sankciju krivične osude;
- Razmatranje postojanja goruće društvene potrebe da se ograniči sloboda izražavanja;
- Krivično gonjenje novinara se može smatrati srazmernim samo u izuzetnim okolnostima;
- Značaj uloge „javnog čuvara“ novinara;
- Značaj rasprava o pitanjima koji utiču na život zajednice;
- Kažnjavanje za uvrede treba posmatrati u kontekstu mogućeg preteranog ograničenja slobode.

4. Bodrožić protiv Srbije, presuda usvojena 23. juna 2009.

- Nazivanje nekog fašistom, nacistom ili komunistom ne može se samo po sebi poistovetiti sa činjeničnom izjavom o partijskoj pripadnosti te osobe;
- Granice prihvatljive kritike su šire u pogledu političara nego u pogledu privatnih pojedinaca;
- Privatni pojedinci se izlažu nadzoru kada se uključuju u javnu raspravu;
- Od značaja je to što sadržaj nije izazvao nasilje;
- Članom 10 se štite informacije ili ideje koje vređaju, šokiraju ili uznemiruju.

5. Filipović protiv Srbije, presuda usvojena 20. novembra 2007.

- Sloboda izražavanja je naročito važna za političke stranke i njihove aktiviste;
- Treba voditi računa o tome da li se izražavanje odnosi na privatni život ili ponašanje u službenom svojstvu;
- Relevantan je karakter i ozbiljnost sankcije;
- Mora se razmotriti da li je obrazloženje nacionalnog suda relevantno i dovoljno;
- Naknada mora biti srazmerna moralnoj povredi koju je lice pretrpelo;
- Relevantno je to što ovo nije predstavljalo bezrazložan privatni napad;
- Relevantno je to što je javna ličnost bila meta kritike.

6. Lepojić protiv Srbije, presuda usvojena 6. novembra 2007.

- Sloboda izražavanja je naročito važna za političke stranke i njihove aktiviste;
- Sloboda izražavanja je naročito važna tokom predizborne kampanje;
- Treba voditi računa o tome da li se izražavanje odnosi na privatni život ili ponašanje u službenom svojstvu;
- Karakter i ozbiljnost kazne naročito su važni prilikom ocenjivanja srazmernosti.

ČLAN 11 – SLOBODA OKUPLJANJA I UDRUŽIVANJA

1. Svako ima pravo na slobodu mirnog okupljanja i slobodu udruživanja s drugima, uključujući pravo da osniva sindikat i učlanjuje se u njega radi zaštite svojih interesa.
2. Za vršenje ovih prava neće se postavljati nikakva ograničenja, osim onih koja su propisana zakonom i neophodna u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbednosti ili javne bezbednosti, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih. Ovim se članom ne sprečava zakonito ograničavanje vršenja ovih prava pripadnicima oružanih snaga, policije ili državne uprave.

ESLJP nije doneo nijednu presudu u vezi sa Srbijom u pogledu ovog člana.

ČLAN 12 – PRAVO NA SKLAPANJE BRAKA

Muškarci i žene odgovarajućeg uzrasta imaju pravo da stupaju u brak i zasnivaju porodicu u skladu s unutrašnjim zakonima koji uređuju vršenje ovog prava.

ESLJP nije doneo nijednu presudu u vezi sa Srbijom u pogledu ovog člana.

ČLAN 13 – PRAVO NA DELOTVORNI PRAVNI LEK

Svako kome su povređena prava i slobode predviđene u ovoj Konvenciji ima pravo na delotvoran pravni lek pred nacionalnim vlastima, bez obzira jesu li povredu izvršila lica koja su postupala u službenom svojstvu.

1. Paunović i Milivojević protiv Srbije, presuda usvojena 24. maja 2016.

- Zajedno sa članom 3 Protokola br. 1;
- Presuda takođe izrečena i u pogledu člana 3 Protokola br. 1 [povreda].

2. Ališić i drugi protiv Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Srbije, Slovenije i BJR Makedonije, presuda usvojena 16. jula 2014. (presuda Veća izrečena 6. novembra 2012).

- Zajedno sa članom 1 Protokola br. 1;
- Presuda doneta i u pogledu člana 1 Protokola br. 1 [povreda]; člana 46.

3. Ališić i drugi protiv Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Srbije, Slovenije i BJR Makedonije, presuda usvojena 6. novembra 2012. (presuda Velikog veća izrečena 16. jula 2014).

- Zajedno sa članom 1 Protokola br. 1;
- Presuda doneta i u pogledu člana 1 Protokola br. 1 [povreda]; člana 46.

4. Nemet protiv Srbije, presuda usvojena 8. decembra 2009.

- Zajedno sa članom 6;
- Presuda doneta i u pogledu člana 6 [povreda].

5. Milica Popović protiv Srbije, presuda usvojena 24. novembra 2009.

- Zajedno sa članom 1 Protokola br. 1;
- Presuda doneta i u pogledu člana 1 Protokola br. 1 [povreda].

6. M. V. protiv Srbije, presuda usvojena 22. septembra 2009.

- Zajedno sa članom 6;
- [Presuda doneta i u pogledu člana 6 \[povreda\]](#).

7. Felbab protiv Srbije, presuda usvojena 14. aprila 2009.

- Zajedno sa članom 6;
- [Presuda doneta i u pogledu člana 6 \[povreda\]; člana 8 \[povreda\]](#).

8. Dorić protiv Srbije, presuda usvojena 27. januara 2009.

- Zajedno sa članom 6;
- [Presuda doneta i u pogledu člana 6 \[povreda\]](#).

9. Cvetković protiv Srbije, presuda usvojena 10. juna 2008.

- Zajedno sa članom 6;
- [Presuda doneta i u pogledu člana 6 \[povreda\]](#).

10. Preduzeće ZIT protiv Srbije, presuda usvojena 27. novembra 2007.

- Zajedno sa članom 6 i članom 1 Protokola br. 1;
- [Presuda doneta i u pogledu člana 6 \[povreda\]; člana 1 Protokola br. 1 \[povreda\]](#).

11. Jovičević protiv Srbije, presuda usvojena 27. novembra 2007.

- Zajedno sa članom 6 i članom 1 Protokola br. 1;
- [Presuda doneta i u pogledu člana 6 \[povreda\]](#).

12. Stevanović protiv Srbije, presuda usvojena 9. oktobra 2007.

- Zajedno sa članom 6;
- [Presuda doneta i u pogledu člana 6 \[povreda\]](#).

13. Ilić protiv Srbije, presuda usvojena 9. oktobra 2007.

- Zajedno sa članom 6;
- [Presuda doneta i u pogledu člana 1 Protokola br. 1 \[povreda\]; člana 6 \[povreda\]; člana 46\]](#).

14. Mikuljanac, Mališić i Šafar protiv Srbije, presuda usvojena 9. oktobra 2007.

- Zajedno sa članom 6;
- [Presuda doneta i u pogledu člana 6 \[povreda\]](#).

15. Jevremović protiv Srbije, presuda usvojena 17. jula 2007.

- Zajedno sa članom 6;
- [Presuda doneta i u pogledu člana 6 \[povreda\]; člana 8 \[povreda\]; člana 46\]](#).

16. Tomić protiv Srbije, presuda usvojena 26. juna 2007.

- Zajedno sa članom 6;
- [Presuda doneta i u pogledu člana 6 \[povreda\]; člana 8 \[povreda\]](#).

17. V. A. M. protiv Srbije, presuda usvojena 13. marta 2007.

- Zajedno sa članom 6;
- [Presuda doneta i u pogledu člana 6 \[povreda\]; člana 8 \[povreda\]; člana 46\]](#).

ČLAN 14 – ZABRANA DISKRIMINACIJE

Uživanje prava i sloboda predviđenih u ovoj Konvenciji obezbeđuje se bez diskriminacije po bilo kom osnovu, kao što su pol, rasa, boja kože, jezik, veroispovest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno poreklo, veza s nekom nacionalnom manjinom, imovno stanje, rođenje ili drugi status.

Predmeti u kojima je utvrđena povreda

1. *Vučković i drugi protiv Srbije, presuda usvojena 28. avgusta 2012.*

- Zajedno sa članom 1 Protokola br. 1;
- Relevantne su samo razlike u postupanju na osnovu svojstva ili statusa koji se mogu utvrditi;
- Legitiman cilj države da odluči da plaća rezerviste iz nerazvijenih opština;
- Ne postoji objektivno i razumno opravdanje za različito postupanje prema podnosiocima predstavke samo na osnovu njihovog prebivališta, bez obzira na njihovo imovno stanje;
- Presuda doneta i u pogledu člana 46.
- NAPOMENA: VELIKO VEĆE JE U PRESUDI IZREČENOJ 25. MARTA 2014. UTVRDILO DA PODNOSIOCI PREDSTAVKE NISU ISCRPLI PRAVNE LEKOVE NA NACIONALNOM NIVOU.

2. *Milanović protiv Srbije, presuda usvojena 14. decembra 2010.*

- Zajedno sa članom 3;
- Verska motivisanost napada relevantna za ocenu neprikladnosti dužine istrage;
- Relevantnost sumnji policije o statusu žrtve podnosioca predstavke zbog njegove veroispovesti i bez dokaza;
- Presuda doneta i u pogledu člana 3 [povreda].

ČLAN 1 PROTOKOLA BR. 1 – ZAŠTITA IMOVINE

Svako fizičko i pravno lice ima pravo na neometano uživanje svoje imovine. Niko ne može biti lišen svoje imovine, osim u javnom interesu i pod uslovima predviđenim zakonom i opštim načelima međunarodnog prava.

Prethodne odredbe, međutim, ni na koji način ne utiču na pravo države da primenjuje zakone koje smatra potrebnim da bi regulisala korišćenje imovine u skladu s opštim interesima ili da bi obezbedila naplatu poreza ili drugih dažbina ili kazni.

Predmeti u kojima je utvrđena povreda

1. *Rafailović i Stevanović protiv Srbije, presuda usvojena 16. juna 2015.*

- Neizvršenje presude u trajanju od skoro deset godina;
- Nedostatak sredstava države ili siromaštvo njenih lokalnih organa ne predstavlja „objektivnu nemogućnost“ koja bi državu oslobodila obaveze da izmiri preostale dugove;
- Presuda takođe doneta u pogledu člana 6 [povreda].

2. *Raguž protiv Srbije, presuda usvojena 7. aprila 2015.*

- Neizvršenje presude koja je postala pravosnažna 2003;
- Presuda takođe doneta u pogledu člana 6 [povreda].

3. *Jovičić i drugi protiv Srbije, presuda usvojena 13. januara 2015.*

- Neizvršenje pravosnažnih presuda protiv dužnika;
- Povreda u pogledu odluka koje su postale pravosnažne pre 11. decembra 2008;
- Presuda takođe doneta u pogledu člana 6 [povreda i nema povrede]; člana 1 Protokola br. 1 [nema povrede].

4. *Nikolić-Krstić protiv Srbije, presuda usvojena 14. oktobra 2014.*

- Neizvršenje presude u periodu koji je premašivao 10 godina;
- Presuda usvojena i u pogledu člana 6 [povreda].

5. *Ališić i drugi protiv Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Srbije, Slovenije i BJR Makedonije, presuda usvojena 16. jula 2014. (presuda Veća izrečena 6. novembra 2012).*

- Nemogućnost podnosioca predstavke da raspolaže svojom deviznom štednjom 20 godina zbog propusta država;
- Presuda doneta i u pogledu člana 13 [povreda]; člana 46.

6. *Krstić protiv Srbije, presuda usvojena 10. decembra 2013.*

- Potraživanje može predstavljati imovinu ako je u dovoljnoj meri utvrđeno da je izvršivo;
- Neizvršenje presude može predstavljati zadiranje u pravo na imovinu;
- Načelo „dobrog upravljanja“ od javnih vlasti iziskuje da blagovremeno i dosledno postupaju na odgovarajući način;
- Sama činjenica da imovinsko pravo utvrđeno upravnom odlukom podleže ukidanju ne sprečava da se ono smatra „imovinom“, bar dok nije ukinuto;
- Nepostupanje po odluci iz 1994. u trajanju od 19 godina;
- Sud je bar trebalo da pokuša da izračuna dug koji je trebalo namiriti isplatom dopunske penzije.

7. Lolić protiv Srbije, presuda usvojena 22. oktobra 2013.

- Neizvršenje presude;
- Kašnjenje ne sme da umanja suštinu zaštićenog prava;
- Presuda doneta i u pogledu člana 6 [povreda].

8. Marinković protiv Srbije, presuda usvojena 22. oktobra 2013.

- Država nije neposredno odgovorna za dugove privatnih aktera;
- Država je dužna da izvršava pravosnažne sudske odluke;
- Država je neposredno odgovorna za dugove preduzeća pod kontrolom države bez obzira na to da li je dotično preduzeće u jednom trenutku poslovalo kao privatni subjekat;
- Neizvršenje presude;
- Presuda doneta i u pogledu člana 6 [povreda].

9. Pejčić protiv Srbije, presuda usvojena 8. oktobra 2013.

- Vojne penzije;
- Ne postoji pravo na sticanje imovine;
- Međutim, smanjenje ili ukidanje postojećeg prava može predstavljati zadiranje u pravo na imovinu;
- Odbijanje zahteva podnosioca predstavke za obnavljanje isplate penzije za period posle stupanja na snagu Sporazuma o sukcesiji do 1. avgusta 2012. godine predstavljalo je mešanje u njegova imovinska prava;
- Presuda doneta i u pogledu člana 6 [povreda].

10. Sekulić i Kučević protiv Srbije, presuda usvojena 15. oktobra 2013.

- Neizvršenje presude;
- Učešće podnositeljki predstavke u programu rešavanja viška zaposlenih nije ih lišilo prava koja su stekle po osnovu pravosnažnih presuda usvojenih u njihovu korist;
- Nema odricanja od prava nastalih po osnovu presuda domaćih sudova;
- Presuda doneta i u pogledu člana 6 [povreda].

11. Stošić protiv Srbije, presuda usvojena 1. oktobra 2013.

- Neizvršenje presude;
- Presuda doneta i u pogledu člana 6 [povreda].

12. Ališić i drugi protiv Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Srbije, Slovenije i BJR Makedonije, presuda Veća usvojena 6. novembra 2012. (presuda Velikog veća izrečena 16. jula 2014).

- Ostvarivanje pravične ravnoteže između legitimnih ciljeva i javnog interesa;
- Presuda doneta i u pogledu člana 13 zajedno sa članom 1 Protokola br. 1 [povreda].

13. Adamović protiv Srbije, presuda usvojena 2. oktobra 2012.

- Dovoljno utvrđeno novčano potraživanje može predstavljati imovinu;
- Presuda doneta i u pogledu člana 6 [povreda].

14. Bjeljac protiv Srbije, presuda usvojena 18. septembra 2012.

- Neizvršenje presude.

15. Milosavljev protiv Srbije, presuda usvojena 12. juna 2012.

- Materijalni sadržaj člana;
- Konfiskacija koja predstavlja „kontrolu“;
- Ostvarivanje ravnoteže između legitimnog cilja i srazmernosti.

16. Grudić protiv Srbije, presuda usvojena 17. aprila 2012.

- Smanjenje ili obustavljanje penzije predstavlja zadiranje u prava iz člana;
- Presuda doneta i u pogledu člana 46.

17. Lakićević i drugi protiv Srbije i Crne Gore, presuda usvojena 13. decembra 2011.

- Suspenzija penzija predstavlja zadiranje u prava iz člana;
- Razmatranje šta predstavlja nesrazmerno sredstvo za ostvarenje legitimnog cilja;
- Utvrđeno je da su podnosioci predstavke morali da snose preteran teret.

18. Rašković protiv Srbije, presuda usvojena 31. maja 2011.

- Pravosnažne presude donete u korist podnositeljki predstavke i dalje predstavljaju potraživanje koje je obuhvaćeno ovim članom;
- Presuda doneta i u pogledu člana 6 [povreda].

19. Kin-Stib i Majkić protiv Srbije, presuda usvojena 20. aprila 2010.

- Potraživanje može predstavljati imovinu ako je dovoljno utvrđeno da je izvršivo;
- Izvršenje na takvim potraživanjima mora biti sprovedeno bez ikakvog neopravdanog kašnjenja; delotvornost.

20. Milica Popović protiv Srbije, presuda usvojena 24. novembra 2009.

- Kontinuirana nesposobnost državnih organa da stan prodaju putem održavanja javne prodaje u skladu sa odlukom domaćeg suda predstavljala je zadiranje u prava iz ovog člana;
- Presuda doneta i u pogledu člana 13 zajedno sa članom 1 Protokola br. 1 [povreda].

21. Grišević i drugi protiv Srbije, presuda usvojena 21. jula 2009.

- Neizvršenje je predstavljalo zadiranje u prava iz ovog člana;
- Presuda doneta i u pogledu člana 6 [povreda].

22. Crnišanin i drugi protiv Srbije, presuda usvojena 13. januara 2009.

- Izvršenje presuda o dugovima kao imovini u koju je moguće zadirati;
- Presuda doneta i u pogledu člana 1 Protokola br. 1 [povreda].

23. Vlahović protiv Srbije, presuda usvojena 16. decembra 2008.

- Neizvršenje pravosnažne presude predstavljalo je zadiranje u imovinska prava iz ovog člana;
- Presuda doneta i u pogledu člana 6 [povreda].

24. Kostić protiv Srbije, presuda usvojena 25. novembra 2008.

- Nedoželjena gradnja je predstavljala zadiranje u imovinska prava iz ovog člana;
- Presuda doneta i u pogledu člana 46.

25. R. Kačapor i drugi protiv Srbije, presuda usvojena 15. januara 2008.

- Neizvršenje je predstavljalo zadiranje u imovinska prava iz ovog člana;
- Presuda doneta i u pogledu člana 6 [povreda].

26. Preduzeće ZIT protiv Srbije, presuda usvojena 27. novembra 2007.

- Izvršni postupak je predstavljao zadiranje u imovinska prava iz ovog člana;
- Presuda doneta i u pogledu člana 6 [povreda]; člana 13 zajedno sa članom 6 i članom 1 Protokola br. 1 [povreda].

27. Marčić i drugi protiv Srbije, presuda usvojena 30. oktobra 2007.

- Dovoljno utvrđena potraživanja predstavljaju imovinu;
- Dužnost države je da iskoristi sva sredstva na raspolaganju da izvrši pravosnažne sudske odluke.

28. Ilić protiv Srbije, presuda usvojena 9. oktobra 2007.

- Zahtev za vraćanje imovine u posed dovoljno je utvrđen da bi potpadao pod imovinu;
- Presuda doneta i u pogledu člana 6 [povreda]; člana 13 zajedno sa članom 6 [povreda].

29. Preduzeće EVT protiv Srbije, presuda usvojena 21. juna 2007.

- Dovoljno utvrđeno potraživanje predstavlja imovinu;
- Dužnost države je da iskoristi sva sredstva na raspolaganju da izvrši pravosnažne sudske odluke;
- Presuda doneta i u pogledu člana 6 [povreda].

1. Jovičić i drugi protiv Srbije, presuda usvojena 13. januara 2015.

- Neizvršenje pravosnažnih presuda protiv dužnika;
- Povreda u pogledu odluka koje su postale pravosnažne pre 11. decembra 2008;
- Presuda takođe doneta u pogledu člana 6 [nema povrede]; člana 1 Protokola br. 1 [povreda].

2. Molnar Gabor protiv Srbije, presuda usvojena 8. decembra 2009.

- Izvršenje: pravo na sud je iluzorno bez njega;
- Potraživanja u pogledu kojih podnosilac predstavke može tvrditi da ima u najmanju ruku legitimna očekivanja da će ih ostvariti mogu predstavljati imovinu;
- Polje slobodne procene u pogledu ekonomske politike;
- Ravnoteža između javnog interesa i pojedinačnog potraživanja;
- Podnosilac predstavke nije imao izvršnu ispravu;
- Presuda doneta i u pogledu člana 6 [nema povrede].

ČLAN 3 PROTOKOLA BR. 1 – PRAVO NA SLOBODNE IZBORE

Visoke strane ugovornice se obavezuju da u primerenim vremenskim razmacima održavaju slobodne izbore s tajnim glasanjem, pod uslovima koji obezbeđuju slobodno izražavanje mišljenja naroda pri izboru zakonodavnih tela.

Predmeti u kojima je utvrđena povreda

1. Paunović i Milivojević protiv Srbije, presuda usvojena 24. maja 2016.

- Razlikuje se od drugih prava jer je formulisano u obliku obaveze o održavanju izbora kako bi se obezbedilo slobodno izražavanje, a ne kao posebno pravo ili sloboda;
- Podrazumeva pojedinačna prava, uključujući aktivno i pasivno biračko pravo;
- Jemči pravo lica da vrši mandat poslanika nakon što je izabrano;
- Polje slobodne procene je široko;
- Uslovi moraju da odražavaju, a ne da budu suprotstavljeni nameri da se očuva integritet i delotvornost izbornog postupka, čiji je cilj utvrđivanje volje naroda posredstvom univerzalnog prava glasa;
- Oduzimanje mandata bilo je u suprotnosti sa Zakonom i Poslovníkom, shodno kojima narodni poslanik mora lično da podnese ostavku, a u skladu sa njegovom iskrenom voljom i u vreme kada on ili ona ima mandat koji je u pitanju;
- Ceo postupak oduzimanja mandata podnosiocima predstave sproveden je mimo važećeg pravnog okvira, te je bio nezakonit;
- Presuda izrečena i u pogledu člana 13 [povreda].

ČLAN 4 PROTOKOLA BR. 7 – PRAVO DA SE NE BUDE SUĐEN ILI KAŽNJEN DVAPUT U ISTOJ STVARI

1. Nikome se ne može ponovo suditi niti se može ponovo kazniti u krivičnom postupku u nadležnosti iste države za delo zbog kojeg je već bio pravosnažno oslobođen ili osuđen u skladu sa zakonom i krivičnim postupkom te države.
2. Odredbe prethodnog stava ne sprečavaju ponovno otvaranje postupka u skladu sa zakonom i krivičnim postupkom date države, ako postoje dokazi o novim ili novootkrivenim činjenicama ili ako je u ranijem postupku došlo do bitne povrede koja je mogla da utiče na njegov ishod.
3. Ovaj se član ne može staviti van snage na osnovu člana 15 Konvencije.

Predmeti u kojima je utvrđena povreda

1. Milenković protiv Srbije, presuda usvojena 1. marta 2016.

- Oba postupka su smatrana krivičnim;
- Tumačenje nije samo stvar domaćeg zakonodavstva već se mora tumačiti u svetlu opštih načela vezanih za „krivičnu optužbu” i „kaznu” iz članova 6 i 7 Konvencije;
- Sud je razmotrio pravnu klasifikaciju, karakter dela, stepen i težinu kazne;
- Elementi dela su suštinski isti;
- Dupliranje postupka.

ČLAN 34 – POJEDINAČNE PREDSTAVKE

Sud može da prima predstavke od svake osobe, nevladine organizacije ili grupe lica koji tvrde da su žrtve povrede prava ustanovljenih Konvencijom ili protokolima uz nju, učinjene od strane neke Visoke strane ugovornice. Visoke strane ugovornice obavezuju se da ni na koji način ne ometaju stvarno vršenje ovog prava

Predmeti u kojima je ESLJP doneo presudu u pogledu člana

1. Grujović protiv Srbije, presuda usvojena 21. jula 2015.

- Obimna prepiska koju je podnosilac poslao u ovom predmetu potvrđuje da je bio u mogućnosti da sve pritužbe šalje običnom poštom;
- Nema dokaza da je njegova prepiska bila zadržavana ili otvarana;
- Presuda doneta i u pogledu člana 5 st. 3 [povreda]; člana 6 st. 1 [povreda].

ČLAN 35 – USLOVI PRIHVATLJIVOSTI

1. Sud može uzeti predmet u postupak tek kada se iscrpu svi unutrašnji pravni lekovi, u skladu sa opštepriznatim načelima međunarodnog prava, i u roku od šest meseci od dana kada je povodom njega doneta pravosnažna odluka.
2. Sud ne postupa po pojedinačnoj predstavi podnetoj na osnovu člana 34 koja je
 - a. anonimna, ili
 - b. u suštini istovetna s predstavkom koju je Sud već razmatrao, ili koja je već podneta nekoj drugoj međunarodnoj instanci radi ispitivanja, odnosno rešavanja, a ne sadrži nove relevantne činjenice.
3. Sud proglašava neprihvatljivom svaku pojedinačnu predstavku podnetu na osnovu člana 34 za koju smatra da
 - a. je nespojiva s odredbama Konvencije ili protokola uz nju, očigledno neosnovana, ili predstavlja zloupotrebu prava na predstavku; ili
 - b. podnosilac predstavke nije značajnije oštećen, osim ako poštovanje ljudskih prava ustanovljenih Konvencijom i protokolima uz nju ne zahteva ispitivanje suštine predstavke, s tim da se predstavka ne može odbaciti po ovom osnovu ukoliko slučaj nije prethodno s dužnom pažnjom razmotrio domaći sud.
4. Sud odbacuje svaku predstavku koju smatra neprihvatljivom u smislu ovog člana. On to može učiniti u svakoj fazi postupka.

Predmeti u kojima je
ESLJP doneo presudu u
pogledu člana 35

1. *Vučković i drugi protiv Srbije, presuda usvojena 25. marta 2014.*

- Podređeni položaj Konvencije u odnosu na domaće pravne lekove;
- Potreba da podnosilac predstavke na uobičajen način iskoristi pravne lekove koji su delotvorni, dovoljni i dostupni u pogledu povreda njegovih prava;
- Puka sumnja u izgled za uspeh konkretnog pravnog leka nije dovoljna;
- Pravni lek mora biti očigledno uzaludan;
- Na državi je da uveri ESLJP da je postojao pravni lek koji je bio delotvoran i dostupan i u teoriji i u praksi u predmetno vreme;
- Zatim podnosilac predstavke treba da dokaže zašto nije iskoristio taj pravni lek;
- Podnosioci predstavke se nisu žalili na diskriminaciju Ustavnom sudu;
- Nisu iscrpeni domaći pravni lekovi.

ČLAN 46 – OBAVEZNOST I IZVRŠENJE PRESUDA

1. Visoke strane ugovornice se obavezuju da se povinuju pravosnažnoj presudi Suda u svakom predmetu u kome su stranke.
2. Pravosnažna presuda Suda se dostavlja Komitetu ministara koji nadgleda njeno izvršenje.
3. Ako Komitet ministara smatra da praćenje izvršenja pravosnažne presude remeti neki problem u vezi sa tumačenjem presude, može se obratiti Sudu radi donošenja odluke povodom pitanja tumačenja. Za odluku o obraćanju Sudu potrebna je dvotrećinska većina glasova predstavnika koji sede u Komitetu.
4. Ako Komitet ministara smatra da neka visoka strana ugovornica odbija da se povinuje pravosnažnoj presudi u predmetu u kojem je stranka, on može, nakon što zvanično obavesti tu visoku stranu ugovornicu, a na osnovu odluke usvojene dvotrećinskom većinom glasova predstavnika koji sede u Komitetu, da se Sudu obrati pitanjem da li je ta visoka strana ugovornica propustila da ispuni svoju obavezu iz stava 1.
5. Ako Sud utvrdi da postoji povreda stava 1, upućuje predmet Komitetu ministara radi razmatranja mera koje treba preduzeti. Ako Sud utvrdi da stav 1 nije prekršen, vratiće predmet Komitetu ministara, koji zaključuje raspravu o predmetu.

Predmeti u kojima se ESLJP pozvao na
član 46

1. *Milojević i drugi protiv Srbije, presuda usvojena 12. januara 2016.*

- Sud je smatrao da pojedinačna mera nije nužna;
- Presuda usvojena i u pogledu člana 6 st. 1 [povreda]; člana 8 [povreda].

2. *Ališić i drugi protiv Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Srbije, Slovenije i BJR Makedonije, presuda usvojena 16. jula 2014. (presuda Veća usvojena 6. novembra 2012).*

- Slovenija u roku od godinu dana treba da preduzme sve neophodne mere, uključujući i izmene zakona, kako bi omogućila podnosiocima predstavke isplatu stare devizne štednje;
- Srbija treba da preduzme iste mere;
- Presuda doneta i u pogledu člana 13 [povreda]; člana 1 Protokola br. 1 [povreda].

3. *Inicijativa mladih za ljudska prava protiv Srbije, presuda usvojena 25. juna 2013.*

- Bezbednosno-informativna agencija Srbije treba podnosiocu predstavke da pruži tražene informacije – konkretno: koliko se ljudi tokom 2005. godine nalazilo pod njenim elektronskim nadzorom;
- Presuda doneta i u pogledu člana 10 [povreda].

4. Zorica Jovanović protiv Srbije, presuda usvojena 26. marta 2013.

- Država treba da preduzme mere, po mogućstvu usvajanjem *lex specialis*-a, u cilju ustanovljavanja mehanizma koji bi omogućio svim roditeljima u sličnoj situaciji, koji ne znaju ili im nije predočena sudbina njihove dece, da dobiju odgovarajuće odgovore i naknadu;
- Primenu tog mehanizma treba da nadzire nezavisno telo sa odgovarajućim ovlašćenjima, a primenom tog mehanizma trebalo bi obezbediti verodostojne odgovore u vezi sa sudbinom svakog deteta, kao i odgovarajuću naknadu;
- U međuvremenu se odlaže razmatranje predmeta sličnih ovom;
- Presuda doneta i u pogledu člana 8 [povreda].

5. Ališić i drugi protiv Bosne i Hercegovine, Slovenije, Srbije i BJR Makedonije, presuda usvojena 6. novembra 2012. (presuda Velikog veća usvojena 16. jula 2014).

- Srbija treba da preduzme sve potrebne mere kako bi omogućila g. Sahdanoviću i drugima u njegovoj situaciji isplatu stare devizne štednje pod istim uslovima kao i državljanima Srbije koji su takvu štednju imali u filijalama domaćih banaka;
- To treba učiniti u roku od šest meseci od dana pravosnažnosti presude;
- Presuda doneta i u pogledu člana 1 Protokola br. 1 [povreda].

6. Vučković i drugi protiv Srbije, presuda usvojena 28. avgusta 2012.

- Tužena država mora da preduzme sve odgovarajuće mere kojima obezbeđuje isplatu ratnih dnevnica svima kojima nisu isplaćene bez diskriminacije;
- To treba učiniti u roku od šest meseci od dana pravosnažnosti presude;
- Presuda doneta i u pogledu člana 1 Protokola br. 1 zajedno sa članom 14 [povreda].

7. Grudić protiv Srbije, presuda usvojena 17. aprila 2012.

- Tužena država mora da preduzme sve odgovarajuće mere kojima obezbeđuje da nadležni državni organi primenjuju relevantne zakone kako bi obezbedili isplatu penzija i zaostalih zarada o kojima je reč;
- To treba učiniti u roku od šest meseci od dana pravosnažnosti presude;
- Presuda doneta i u pogledu člana 1 Protokola br. 1.

8. Đokić protiv Srbije, presuda usvojena 20. decembra 2011.

- Tužena država treba sa savesnošću i putem odgovarajućih postupaka, a po zahtevu podnosioca predstavke, da obezbedi razmatranje osnovanost njegovog zahteva za ispitivanje zakonitosti pravosnažne presude;
- Presuda doneta i u pogledu člana 6 [povreda].

9. Kostić protiv Srbije, presuda usvojena 25. novembra 2008.

- Država mora da ispuni zahtev za naknadu materijalne štete obezbeđenjem, putem odgovarajućih mera, brzog izvršenja naloga za rušenje od 2. septembra 1998. i odluke od 11. septembra 1998. godine;
- To treba učiniti u roku od šest meseci od dana pravosnažnosti presude;
- Presuda doneta i u pogledu člana 1 Protokola br. 1 [povreda].

10. Ilić protiv Srbije, presuda usvojena 9. oktobra 2007.

- Tužena država mora da obezbedi brzo izvršenje pravosnažnog naloga o iseljenju od 17. avgusta 1994;
- To treba učiniti u roku od tri meseca od dana pravosnažnosti presude;
- Presuda doneta i u pogledu člana 6 [povreda]; člana 1 Protokola br. 1 [povreda].

11. Jevremović protiv Srbije, presuda usvojena 17. jula 2007.

- Država treba da privede kraju ostatak spora o izdržavanju deteta koji je i dalje u toku;
- Presuda doneta i u pogledu člana 6 [povreda]; člana 8 [povreda].

12. V. A. M. protiv Srbije, presuda usvojena 13. marta 2007.

- Država treba da izvrši privremeni nalog o viđanju deteta od 23. jula 1999. i da s posebnom savesnošću privede kraju građanski postupak koji je u toku;
- Presuda takođe doneta u pogledu člana 6 [povreda] i člana 8 [povreda].

THE CASE LAW OF THE
EUROPEAN COURT
OF HUMAN RIGHTS WITH
RESPECT TO SERBIA UP
UNTIL THE END OF 2016

The Republic of Serbia

The case-law of the European Court of Human Rights in respect of Serbia

This document sets out the judgments handed down by the European Court of Human Rights ('ECtHR') in respect of Serbia, since the State's ratification of the European Convention on 3 March 2004. As of 31 December 2016, the Court has handed down 153 judgments and 492 admissibility decisions in respect of Serbia.¹

The document is in two parts. This first part contains a narrative overview of the types of cases in which judgment has been given. The second part contains a table, broken down by Article, listing the cases in which judgment has been rendered by the Grand Chamber and the Chamber, with a brief description of the legal issues raised in the case. Some cases appear more than once under the heading of one Article as the Court has found both a violation and a non-violation in respect of that particular Article.

Article 6

69 judgments have been given in respect of Article 6, the right to a fair trial. Violations were found in 62 cases. The cases largely concerned the length of proceedings and lack of enforcement. The cases also raised issues in relation to use of confessions in a trial,² the definition of impartiality in tribunals and courts,³ fairness of proceedings in a criminal trial,⁴ the need for judicial certainty and public confidence in the judiciary,⁵ the right to a public hearing and the meaning of this,⁶ the presumption of innocence⁷, the composition of a court,⁸ and the right of access to a court where procedural exclusions exist in domestic law.⁹

Excessive length of proceedings and lack of enforcement

In relation to **civil proceedings**, most of the cases concern excessive length of proceedings and lack of enforcement, in particular inefficient enforcement against socially owned companies. The first such judgment was *R. Kačapor and Others v. Serbia*.¹⁰ Since this case the Court has adopted 43 similar judgments, and lately these judgments have been adopted

1 This document includes a detailed overview of judgments adopted by a Chamber of seven judges and a Grand Chamber of seventeen judges. Judgments rendered by Committees of three members or individual judges (see ECHR Articles 27 and 28), adopted in the so called "repetitive cases", are not included in the next sections of this document. Of the judgments, 107 cases were decided by a Chamber and 2 by a Grand Chamber. Of the admissibility decisions, 117 cases were decided by a Chamber. In 2016 specifically, 8 judgments were adopted by a Chamber and 13 by a Committee. Also, in 2016 three admissibility decisions were decided by a Chamber - *Kamenica and Others v. Serbia*, decision of 4 October 2016; *Lazarov v. Serbia*, decision of 3 May 2016; and *Jahjaga v. Serbia*, decision of 9 February 2016.

2 *Hajnal v. Serbia*, judgment of 19 June 2012.

3 *Šorgić v. Serbia*, judgment of 3 November 2011.

4 *Stanimirović v. Serbia*, judgment of 18 October 2011.

5 *Anđelković v. Serbia*, judgment of 9 April 2013; *Zivić v. Serbia* judgment of 13 September 2011.

6 *Motion Pictures Guarantors Ltd v. Serbia*, judgment of 8 June 2010.

7 *Matijasević v. Serbia*, judgment of 19 September 2006.

8 *Momčilović v. Serbia*, judgment of 2 April 2013.

9 *Maširević v. Serbia*, judgment of 11 February 2014.

10 *R. Kačapor and Others v. Serbia*, judgment of January 2008.

by a Committee of three judges as they are considered to be “well established case law” – in 2016 eight such judgments were adopted. In numerous similar cases, friendly settlements were concluded. However, numbers of such cases communicated to the State decreased in comparison with 2013 and 2014.

Length of proceedings in general is also an issue, in particular in cases submitted before the constitutional complaint was declared by the Court to be an efficient legal remedy.¹¹ A good example of this type of case is *Nemet*¹². In this judgment, the Court indirectly noted that constitutional appeals were considered effective as of 7 August 2008 and that at the time the application was lodged, there was no effective remedy under domestic law for the applicant’s complaint about the length of proceedings, wherefore it found Serbia in violation of both Article 6(1) and Article 13 of the Convention.

*Veljkov*¹³ is a typical case regarding **custody matters**. This case concerned lengthy proceedings in a family law case, and the Court found a violation of Article 6(1) of the Convention. The proceedings lasted over five years, and the Court was guided by the complexity and sensitivity of the case, as well as the special diligence required of the first-instance court. Several significant lapses in activity and failures of the authorities to ensure speedy conclusion of the proceedings were identified, such as joining of actions that took a year, organisational changes, the long time it took to decide on the interim custody order, inefficient service of court documents, court inactivity periods, and the six-month delay caused by the court’s decision to change the medical institution which was to provide the expert report.

Lack of impartiality of the court and composition of court

In the *Šorgić* case,¹⁴ concerning **inheritance proceedings**, the European Court of Human Rights found no violation of Article 6(1) in respect of the composition of the court, but found Serbia in breach of the provision regarding the right to an impartial tribunal and the reasonable time requirement.

Importantly, the Court held that the objective test for establishing the **right to an impartial tribunal** had not been satisfied because both judges B. and D. ruled on decisions in inter-related disputes between the same parties to the detriment of the applicant, which could raise legitimate doubts as to the lack of the said judges’ impartiality.

In its judgment in *Momčilović*¹⁵, the Court mostly dealt with whether the domestic court was constituted in accordance with the law. The central issue in this case was whether the Supreme Court bench, which rejected the applicant’s appeal on points of law of that Court’s decision, had been constituted in accordance with the law. The Court noted that the Supreme Court on the one hand applied the 2004 Civil Procedure Act to dismiss the appeal and the 1977 Civil Procedure Act regarding the composition of the bench (the relevant proceedings began in 1990). The ECtHR thus found Serbia in violation of Article 6 of the Convention on account of the unlawful composition of the Supreme Court’s bench.

Judicial uncertainty

In three judgments the Court found a violation of Article 6(1) due to judicial uncertainty that deprived the applicants of the right to a fair hearing.¹⁶ The Court recalled that whilst certain divergences in interpretation could be accepted as an inherent trait of any judicial system which, just like the Serbian one, is based on a network of trial and appeal courts with authority over a certain territory, in the applicants’ cases the conflicting interpretations stemmed from the same jurisdiction, i.e.

11 See Judgment in *Vinčić and Others v. Serbia* of 1 December 2009, par. 51 –7 August 2008 when the first decision of the Constitutional Court had been published in the Official Gazette, more on this see concerning Article 13.

12 *Nemet v. Serbia*, judgment of 8 December 2009.

13 *Veljkov v. Serbia*, judgment of 19 April 2011.

14 *Šorgić v. Serbia*, judgment of 3 November 2011.

15 *Momčilović v. Serbia*, judgment of 2 April 2013.

16 *Vinčić and Others v. Serbia*, judgment of 1 December 2009, *Rakić and Others v. Serbia*, judgment of 5 October 2010, and *Živić v. Serbia*, judgment of 13 September 2011.

the District Court in Belgrade, and involved the inconsistent adjudication of claims brought by many persons in identical situations.¹⁷ However see further the case of *Stanković and Trajković* discussed below.

Civil parties joined to criminal proceedings

In its judgment in the *Ristić* case¹⁸, the European Court of Human Rights found Serbia in violation of Article 6 because of the length of criminal proceedings against a defendant who was charged with two criminal offences for his non-payment of child maintenance. The applicants (underage children) participated in the proceedings as injured parties asserting pecuniary claims.

The impugned proceedings came within the Court's competence *ratione temporis* for a period of five years and seven months before two levels of jurisdiction. It was observed that the prosecution of the defendant became time-barred and that as a result it became impossible for the applicants to obtain a decision on their claim in the criminal proceedings. The Court noted that, while the domestic courts needed to protect the due process in respect of the defendant, they should also afford adequate protection to the victims, particularly where they happen to be young and vulnerable.

Proceedings relating to legal capacity

An example of the application of Article 6 in relation to non-contentious proceedings concerning an individual's legal capacity is the judgment in *Salontaji-Drobnjak*, wherein a separate violation of Article 8 was also found.¹⁹ In this case violations of different aspects of Article 6 were found. First, the Court found a violation of the right to a fair trial. The Court found different omissions by the domestic court, including that the applicant had been excluded from the final hearing and had therefore been unable to personally challenge the experts' report recommending the partial deprivation of his legal capacity, and although the applicant had been provided with a State-appointed lawyer to represent him at the hearing in question, he had had no opportunity to meet with her or give her instructions as to how the case should be conducted.²⁰

In this judgment, the Court also found a violation of Article 6 para 1 in relation to the applicant's complaint that he had been denied access to a court concerning his request to have his legal capacity fully restored. Although the applicant and his guardian had lodged numerous requests to this effect, four years later a court of law had yet to consider on the merits the full restoration of the applicant's legal capacity. The applicable domestic legislation did not provide for a periodical judicial re-assessment of the applicant's condition, and instead the key role in this regard had instead been granted to the Social Care Centre.²¹

Article 6 – criminal aspects

With regard to **criminal proceedings** different aspects of violations of Article 6 have been found by the Court in judgments concerning inter alia the presumption of innocence.

Right to fair hearing, unlawful use of confession

In the case of *Hajnal*²² the applicant maintained that his conviction²² had effectively been based on his confession given to the police, obtained through ill-treatment. The Court acknowledged that while Article 6 guarantees the right to a fair hearing, it does not lay down any rules on the admissibility of evidence as such, which is primarily a matter for regulation

¹⁷ *Rakić and Others v. Serbia*, judgment of 5 October 2010, paras 43-44.

¹⁸ *Ristić v. Serbia*, judgment of 18 January 2011.

¹⁹ *Salontaji Drobnjak v. Serbia*, judgment of 13 October 2009.

²⁰ *Ibid* at para 127.

²¹ *Ibid* at para 134.

²² *Hajnal v. Serbia*, judgment of 19 June 2012, paras 111-115.

under national law. However, the admission of statements obtained as a result of torture or other ill-treatment as evidence to establish the relevant facts in criminal proceedings renders the proceedings as a whole unfair. The Court noted that the applicant was ill-treated in breach of Article 3 of the Convention, in the course of his interrogations by the police. It is also noted that the applicant's confession was subsequently used by the Serbian courts to convict him, notwithstanding various issues concerning the effectiveness of his legal representation on that occasion. The Court concluded that regardless of the impact of the applicant's confession on the outcome of the criminal trial, its use rendered the trial as a whole unfair.

Similarly in the case of *Stanimirović*²³ the Court found a violation of Article 6 on account of a confession used before the investigation judge obtained as a consequence of ill-treatment at the police station. In this case, it was admitted by the domestic court that the applicant had been ill-treated at the police station and did not admit in evidence the statements which he had made there on 10 and 17 February 2001. However, they refused to bar the admission of the statements which the applicant had made before the investigating judge on 13, 14 and 19 February 2001. The Court also noted that the applicant was not able to consult properly (notably, in private) with his lawyer prior to making the confession before the investigating judge on 13 February 2001 and made statements before the investigating judge on 14 and 19 February 2001 in the absence of his lawyer. All these circumstances rendered the trial as a whole unfair, regardless of the impact those statements had on the outcome of the criminal trial.

Presumption of innocence

In the case of *Hajnal* mentioned above, the Court examined whether the **presumption of innocence** was violated on account of reasoning given by the Municipal Court (which had noted that there had been six separate criminal proceedings which had been pending concurrently against the applicant and considered this as an aggravating circumstance in his sentencing). The Court repeated its views regarding the presumption of innocence under Article 6 § 2: it will be violated if a judicial decision or, indeed, a statement by a public official concerning a person charged with a criminal offence reflects an opinion that he is guilty before his guilt has been proved according to law. Only a formal finding of a prior crime, i.e. one's final conviction, may be taken as an aggravating circumstance in future sentencing. Accepting the mere fact that there are other, separate and still pending, criminal proceedings against the person concerned as an aggravating circumstance, would unavoidably imply his or her guilt in those very proceedings.

No violation of Article 6

The Court found that there was no violation of Article 6 in 9 cases.

For example in the case of *Damnjanovic*, the State was found not to be liable for the non-enforcement of a custody judgment as the difficulty in reuniting the children with the applicant, as required by the custody order, was caused largely by the children's unwillingness to go to the applicant.²⁴ This case was also significant under Article 8, where the same considerations resulted in a finding of no violation. *Zdravković* presented similar issues and judgment on both Articles.²⁵

The case of *Molnar Gabor* concerned access to court in relation to a claim for "foreign currency savings", and is discussed under Article 1 of Protocol 1 below.

In the recent case of *Stanković and Trajković*, the applicants complained about the rejection of their civil claims by the domestic courts and the simultaneous acceptance by the same courts of identical claims filed by other plaintiffs. However, the Court concluded that *"...the Serbian judiciary had, generally speaking, harmonised their case-law on the matter at the relevant time, but that as regards the applicants the courts had ruled against them. While this is obviously upsetting for the persons concerned, as already noted above, the possibility of conflicting court decisions is an inherent trait of any judicial*

²³ *Stanimirović v. Serbia*, judgment of 18 October 2011.

²⁴ *Damnjanović v. Serbia*, judgment of 18 November 2008.

²⁵ *Zdravković v. Serbia*, judgment of 20 September 2016.

system which is based on a network of trial and appeal courts with authority over a certain area. Such divergences may also arise within the same court. That in itself, however, cannot be considered to be in breach of the Convention.” The Court concluded that there had been no “profound and long-standing differences” in the relevant case-law.

Article 1 of Protocol No. 1

30 judgments have been given in respect of Article 1 of Protocol No. 1, on the protection of property.²⁶ A violation was found in 29 of those cases.

Significantly, no violation was found in *Molnar Gabor*.²⁷ This judgment is of great importance since it has an impact on numerous similar claims regarding foreign currency savings. No violation was found either of Article 1 of Protocol 1 or Article 6, as the conduct of the State fell within its margin of appreciation: The applicant in principle complained because he could not withdraw his foreign currency savings, including interest stipulated. All enforcement proceedings regarding foreign savings had been discontinued following new legislation. The Court confirmed the wide margin of appreciation afforded to States in respect of matters involving economic policy. The assessment of the Court was that the impugned legislation, providing for the gradual reimbursement of the funds at issue, had struck a fair balance between the general interest of the community and the applicant's persisting legitimate claim to his original savings, as well as the property rights of all others in the same situation as him.

The Court concluded that at the time when Serbia ratified the Convention and Protocol No. 1, the applicant clearly had no enforceable legal title which would have allowed him to seek judicial execution of the foreign currency award rendered in his favour, nor, for that matter, a legitimate expectation under domestic law that he could otherwise obtain all of his savings instantaneously.²⁸

The violations of the right to protection of property have primarily been found because of non-enforcement of final judgments.

There has also been one Grand Chamber judgment resulting from the inability of applicants to use their savings for more than twenty years.²⁹ This judgment obliged Slovenia and Serbia to undertake general measures in order to provide the applicants and all other persons in similar situation (foreign currency depositors in the former SFRY republics) to obtain their savings under the same conditions as their own citizens. See further regarding this judgment under Article 46 below.

One of the most significant judgments regarding Serbia is that of *Grudić*³⁰ concerning the interference with the applicants' “possessions” (in this case, pensions). Here the Court assessed whether the interference at issue (suspension of payment of pensions to individuals granted these pensions in Kosovo and Metohija) was in accordance with the relevant domestic law. Where a Contracting State has in force legislation providing for the payment of a pension as a right – whether or not conditional on the prior payment of contributions – that legislation has to be regarded as generating a proprietary interest falling within the ambit of Article 1 of Protocol No. 1 – hence that Article is applicable. Any interferences need to be lawful and pursue a legitimate aim “in the public interest”.

In *Grudić*³¹, the suspension of payment of the pensions in question clearly amounted to an interference with the peaceful enjoyment of their possessions. With regard to the requirement of lawfulness, it was noted that the impugned suspensions

26 24 of these are so called “well established case law” cases regarding non-enforcement against socially owned companies.

27 *Molnar Gabor v. Serbia*, judgment of 8 December 2009.

28 *Molnar Gabor v. Serbia*, judgment of 8 December 2009, §§ 39, 43-51.

29 *Alisić and Others v. Bosnia and Herzegovina, Croatia, Serbia, Slovenia and Macedonia*, Grand Chamber judgment of 14 July 2014 (Chamber judgment of 6 November 2012).

30 *Grudić v. Serbia*, judgment of 17 April 2012.

31 *Ibid.*

were based on the Opinions of the Ministry, wherein it was stated, inter alia, that the pension system in Serbia was based on the concept of “ongoing financing”. The Court hence concluded that the interference was not lawful, and that there had been a violation of the Convention.

This judgment burdened the budget of Serbia and its financial consequences still are not known since the potential beneficiaries are still submitting their requests to the Pension Fund. It will be further discussed under Article 46 below.

There were two other judgments relating to pension rights: *Pejčić*³², concerning the refusal to reinstate payment of military pension which involved the Agreement on Succession Issues.³³ Here the Court concluded that the relevant criterion for establishing the responsibility for payment of military pensions in the cases such as the present one was the country of residence. The refusal by the Serbian authorities to reinstate pension payments had been unlawful and hence in violation of the Convention.

In the case of *Krstić*³⁴ the Court found a violation of Article 1 of Protocol No. 1 because of the lack of enforcement of a domestic decision concerning the applicant’s right to his pension. Here the Court stressed also the principle of “good governance” that requires that where an issue in the general interest is at stake, it is incumbent on the public authorities to act in good time, in an appropriate manner and with the utmost consistency. The applicant had acquired an entitlement to receive a supplementary pension by an administrative decision which became final on 22 July 1994. Following the failure of the Fund to pay its debt in due time, the applicant attempted to obtain payment of the outstanding supplementary pension in civil and enforcement proceedings. The State’s functions had in this instance been delegated to the Fund and their exercise was controlled by the State. By failing to fully comply with the 1994 decision for nineteen years (of which more than ten years fell within the Court’s competence *ratione temporis*), the national authorities had prevented the applicant from receiving the supplementary pension he reasonably expected to receive.

A further example of where a violation of this Article was found was in relation to unauthorised construction.³⁵

Last but not the least, the Court has found a violation of Article 1 of the Protocol No 1 in all cases relating to non-enforcement of the domestic decisions adopted against socially owned companies (see above under Article 6). In 2015 in the case *Jovičić and Others* the Court again confirmed its views in this type of cases and its broad approach concerning the liability of the State even when the company was privatised and did not operate as a state-controlled entity. The Court held “In other words, the State is directly liable for the debts of State-controlled companies even after their privatisation, on condition that the court decision at issue became final when the company operated as a State-controlled entity (see *Marinković*, cited above, § 39). The State is directly liable for the debts of State-controlled companies, even if the company was operating as a private entity when the non-enforced court decision became final if the privatisation at issue had subsequently been annulled (ibid).” This approach has also been applied in similar cases examined by a Committee.

Article 2

On Article 2, the right to life, 4 judgments were given and a violation was found in 3 cases. *Mučibabić* concerned loss of life through dangerous activity under state authority control, as well as a violation of the procedural obligation to investigate.³⁶ *Mladenović*³⁷ concerned the procedural obligation to investigate, and the requirements of that obligation. The

³² *Pejčić v. Serbia*, judgment of 8 October 2013.

³³ On 29 June 2001 Bosnia and Herzegovina, Croatia, the Federal Republic of Yugoslavia, the former Yugoslav Republic of Macedonia, and Slovenia signed the Agreement on Succession Issues (“the Succession Agreement”), which entered into force on 2 June 2004. Annex E dealt with pensions. It was based on the principle of acquired rights, in that rights acquired under one system must be acknowledged and respected in another.

³⁴ *Krstić v. Serbia*, judgment of 10 December 2013.

³⁵ *Kostić v. Serbia*, judgment of 25 November 2008.

³⁶ *Mucibabić v. Serbia*, judgment of 12 July 2016.

³⁷ *Mladenović v. Serbia*, judgment of 22 May 2012.

Court stated that investigations need to be carried out promptly and with reasonable expedition and also be capable of leading to the identification and punishment of the perpetrator. The proceedings at issue lasted 22 years, and the Court found a violation of the Convention.

*Petrović*³⁸ also concerned the investigative duty and the state authorities were criticised for their lack of independence, promptness and thoroughness in investigating available evidence.³⁹ In this case, the applicant complained to the Court that no effective investigation had been conducted into the circumstances of her son's ill-treatment and death by the state authorities. D.P. died after reportedly having fallen from the window of a police station in Belgrade. He had been brought in the previous day on suspicion of aggravated robbery and kept overnight in police custody.

The Court identified numerous deficiencies in the work of the police, prosecutors and courts, in violation of Serbia's positive obligations under Article 2 of the Convention. In particular, the Court found that the disciplinary proceedings against the two police officers in question failed to comply with the procedural obligations under Article 2 of the Convention, having lacked both thoroughness and objectivity. In addition, the public prosecutor should not have limited his actions to collecting written statements and medical records as the circumstances of the case obviously required further clarification. The prosecutor had not been prepared to scrutinise thoroughly the police account of the incident. Further, having regard to three contradictory forensic reports, none of the judicial bodies tried to summon the forensic experts or seek clarification of the remaining forensic inconsistencies, despite the obvious crucial importance of obtaining an answer to the question of whether it was possible for D.P. to have jumped out of the window. A violation of Article 2 was found.

Mitić, where there was no violation, concerned the suicide of a prisoner and involved consideration of both the positive obligation and the investigatory obligation under Article 2.⁴⁰

Article 3

On Article 3, the prohibition of ill-treatment, 8 have been given. Violations were found in 5 of these cases. The cases involved issues of the requirement to investigate,⁴¹ and also of the test as to whether authorities should have known of a risk to an individual and whether they failed to act as they should have.⁴² In *Đermanović*, the Court found there to be no violation because the applicant who was in detention received adequate medical attention to his medical condition.⁴³ In *Otašević*, the Court found there to be no violation because the procedural obligation to investigate had been fully complied with.⁴⁴ In *Đekić*, the Court found no violation of either the substantive or procedural obligation, due to a lack of evidence of ill treatment and a thorough investigation by the domestic criminal court, which was seen to remedy failings in the original investigative process.⁴⁵ In *Habimi*, while a violation of the procedural limb of Article 3 was found, there was no substantive violation although this was primarily because of the lack of facts resulting from an inadequate investigation by the authorities.⁴⁶

In *Hajnal*, discussed above in relation to Article 6, the Court found a violation of both the substantive and procedural obligation under Article 3.⁴⁷ Although the Court noted that the applicant had indeed had no visible injuries when heard by an investigating judge, as argued by the Government, a week had elapsed since his interrogation in the police station,

38 *Petrović v. Serbia*, judgment of 15 July 2014.

39 *Petrović v. Serbia*, judgment of 15 July 2014.

40 *Mitić v. Serbia*, judgment of 22 January 2013.

41 *Lakatoš and Others v. Serbia*, judgment of 7 January 2014; *Hajnal v. Serbia*, judgment of 19 June 2012; *Stanimirović v. Serbia*, judgment of 18 October 2011.

42 *Milanović v. Serbia*, judgment of 14 December 2010.

43 *Đermanović v. Serbia*, judgment of 23 February 2010.

44 *Otašević v. Serbia*, judgment of 5 February 2013.

45 *Đekić and Others v. Serbia*, judgment of 29 April 2014.

46 *Habimi and Others v. Serbia*, judgment of 3 June 2014.

47 *Hajnal v. Serbia*, judgment of 19 June 2012.

meaning that, depending on their severity, the injuries could have healed in the interval, while any other form of non-physical abuse, would in any event have left no visible trace. The Court also referred to reports of the CPT⁴⁸. It further noted the failures of the police since there was no official record as to when the applicant had been brought to the police station. There were, instead, merely indications concerning the duration of his interrogations on those two days. The Court concluded that the applicant was physically abused and was, at the very least, mentally coerced into giving his confession, events of those two days being inextricably linked to each other.

With regard to the procedural aspect of Article 3 the Court stressed that an allegation of this sort had to be explored ex officio. The applicant had complained of having been abused by the police - he did so before the investigating judge and the Deputy Public Prosecutor, as well as the trial and appellate chamber. Yet, despite the Convention and domestic law requiring that an allegation of this sort be explored ex officio no separate abuse-related investigation, aimed at the identification and punishment of those responsible, was ever instituted by the competent authorities.

With regard to positive obligations in respect of Article 3, the Court reiterated in *Milanović*⁴⁹ that for such an obligation to arise, it must be established that the authorities knew or ought to have known at the time of the existence of a real and immediate risk of ill-treatment of an identified individual from the criminal acts of a third party and that they failed to take measures within the scope of their powers which, judged reasonably, might have been expected to avoid that risk. Another relevant consideration is the need to ensure that the police exercise their powers to control and prevent crime in a manner which fully respects the due process and other guarantees which legitimately place restraints on the scope of their action to investigate crime and bring offenders to justice, including the guarantees contained in Articles 5 and 8 of the Convention.

In this case the applicant, who was a member of the Hare Krishna movement, had been repeatedly attacked. Although the authorities took many steps and encountered significant objective difficulties, including the applicant's somewhat vague descriptions of the attackers as well as the apparent lack of eyewitnesses, they did not take all reasonable measures to conduct an adequate investigation. They had also failed to take any reasonable and effective steps in order to prevent the applicant's repeated ill-treatment, notwithstanding the fact that the continuing risk thereof was real, immediate and predictable.

Article 5

The Court gave judgment in 6 cases under Article 5, the right to liberty and security, and a violation was found in 5 of those cases. The Court considered issues such as whether detention is necessary or whether other means can be used to prevent an individual from absconding,⁵⁰ the requirement of bringing a detained individual before a judge or other officer authorised by law,⁵¹ and the presumption of innocence.⁵² No violation was found in one case involving the question of whether the applicant's detention had been excessively long.⁵³

Whether detention is necessary or whether other means can be used to prevent an individual from absconding

In the case of *Đermanović*⁵⁴ the Court found a violation of Article 5(3) of the Convention due to prolonged detention of the applicant. The Court dismissed the alleged violations of Articles 3 and 6(1).

48 Committee for the Prevention of Torture.

49 *Milanović v. Serbia*, judgment of 14 December 2010.

50 *Lakatoš and Others v. Serbia*, judgment of 7 January 2014; *Đermanović v. Serbia*, judgment of 23 February 2010.

51 *Milosević v. Serbia*, judgment of 28 April 2009.

52 *Vrencev v. Serbia*, judgment of 23 September 2008.

53 *Luković v. Serbia*, judgment of 26 March 2013.

54 *Đermanović v. Serbia*, judgment of 23 February 2010.

The applicant, who was held in pre-trial detention for two years and two months, with his detention being extended numerous times, filed several applications for release on bail, but his requests were dismissed. He was facing charges of abuse of power and embezzlement.

The Court concluded that the possibility of absconding, which was continuously referred to by the domestic courts when extending his detention, could have been an acceptable justification for the initial placement of the applicant in custody. However, the need to continue the deprivation of liberty cannot be assessed from a purely abstract point of view. With the passage of time the authorities must examine this issue with reference to a number of other relevant factors which may either confirm the existence of a danger of absconding or make it appear so slight that it cannot justify detention pending trial. With the passing of time the domestic courts' reasoning did not evolve to reflect the developing situation and they failed to verify whether this ground remained valid at the advanced stage of the proceedings. Instead, the authorities used standardised formulas, consistently referring to the initial difficulties in determining the applicant's whereabouts.

The same considerations were in issue in *Grujović*,⁵⁵ in which the Court found a violation. In this case the Court observed that in their orders to remand the applicant in custody the judicial authorities initially relied on the following grounds: (1) the risk of absconding; (2) the risk of obstructing the course of justice by exerting pressure on witnesses and his co-accused; (3) the risk of reoffending; and (4) the gravity of the criminal offences of which he was accused and the sentence that might be imposed on him. Although the Court noted that the subsequent decisions extending the detention evolved so as to reflect the developing situation and to verify whether those grounds remained valid at the later stages of the proceedings, and also noted that reasons advanced by the domestic authorities were certainly relevant, in the specific circumstances of the case, it did not consider it necessary to examine whether they were also sufficient or whether the domestic authorities should have considered in addition alternative measures to secure the applicant's presence at trial, as in any event the criminal proceedings in question were not conducted with the expedition required by Article 5 § 3.

In the case *Lakatoš and Others*⁵⁶, the Court examined whether the requirements under Article 5(3) had been met. The Court emphasised that the second limb of Article 5(3) does not give judicial authorities a choice between either bringing an accused to trial within a reasonable time or granting him provisional release pending trial. Until conviction, he or she must be presumed innocent, and the purpose of Article 5(3) is essentially to require the individual's provisional release once continued detention ceases to be reasonable. The detention can only be justified in a given case if there are specific indications of a genuine requirement of public interest which outweighs the rule of respect for individual liberty.

The Court reiterated that responsibility falls in the first place on the national judicial authorities to ensure that the pre-trial detention of an accused person does not exceed a reasonable time. To this end they must examine all the facts arguing for or against the existence of an important public interest justifying a departure from the rule in Article 5 and must set them out in their decisions on the applications for release. Whenever the danger of absconding can be avoided by bail or other guarantees, the accused must be released, it being incumbent on the national authorities to always duly consider alternatives. The Court noted that in the present case the applicants remained in pre-trial detention for more than one year and eight months. The national courts extended their detention on eleven occasions, relying on the severity of the potential sentence and the nature of the crime alleged.

The Court noted that national courts assessed the need to continue the pre-trial detention from a rather abstract and formalistic point of view, taking into consideration only the severity of the potential sentence and the nature of the crime alleged. In their repetitive reasoning they never discussed the possible public reaction to the applicants' release (they were accused of serious and violent crimes) or even referred to the issue. A violation was found.

55 *Grujović v. Serbia*, judgment of 21 July 2015.

56 *Lakatoš and Others v. Serbia*, judgment of 7 January 2014.

Bringing a detained individual before a judge or other officer authorised by law

In the case *Milošević*⁵⁷ the Court found that the applicant had not been brought before a judge at the time of his detaining. The Court reiterated that an individual lawfully arrested or detained on suspicion of having committed a criminal offence must, under Article 5(3) of the Convention, be protected by a certain judicial control. That control must satisfy the requirement of promptness, be “automatic”, that is not dependent on a previous application by the person concerned, and the detainee must be brought in person before a judge or other officer authorised by law to determine whether to order his or her release pending trial. The Court found in the present case that given the relevant provisions of the Code of Criminal Procedure⁵⁸ and its prior findings, the applicant had not been brought in person before a judge who had both an obligation to review his detention and the necessary power to order his release following his arrest.

Article 8

13 judgments were given in respect of Article 8, the right to respect for private and family life. Violations were found in 11 of these cases. These cases raised issues of the State's positive obligation to reunify parents and children,⁵⁹ the importance of the correct assessment of legal capacity,⁶⁰ interference with personal correspondence of prisoners,⁶¹ the importance of the determination of paternity,⁶² the need to use procedural tools to serve respondents⁶³, and the importance of a parent to obtain confirmation of the fate of their child.⁶⁴ The issue of the adoption of measures in the sphere of the relations between private individuals, in order to preserve physical and moral integrity, has also been the subject of a judgment.⁶⁵

The case of *Felbab*⁶⁶ is an example where the Court found violations of Articles 6, 8 and 13 as the authorities did not take sufficient steps to execute a final access order - the Serbian authorities failed to do everything in their power that could reasonably have been expected of them. In particular, although the applicant had sporadic contact with his children, his access rights as specified in the Municipal Court's judgment were never enforced. The legitimate interest of the applicant to develop and sustain a bond with his children and their own long-term interest to the same effect were not duly considered, and a violation of Article 8 was found.

In the *Stojanović*⁶⁷ case, the application was submitted by a prisoner represented by an NGO. He alleged a number of violations, including of Article 8 on account of unlawful interference with his correspondence. Here the Court found a violation.

The domestic legislation in force at the relevant time, provided that no one's correspondence could be interfered with in the absence of a specific court decision to this effect. Since no such decision was ever issued in respect of the applicant and the applicable prison rules and regulations were themselves vague in this regard, the Court concluded that the interference was not “in accordance with the law”.

57 *Milošević v. Serbia*, judgment of 28 April 2009.

58 Criminal Procedure Code, Official Herald of the Federal Republic of Yugoslavia - OH FRY - Nos. 70/01 and 68/02, and the Official Gazette of the Republic of Serbia - OG RS - nos. 58/04, 85/05 and 115/05.

59 *Zdravković v. Serbia*, judgment of 20 September 2016; *Krivosej v. Serbia*, judgment of 13 April 2010; *Tomic v. Serbia*, judgment of 26 June 2007.

60 *Salontaji-Drobnjak v. Serbia*, judgment of 13 October 2009.

61 *Stojanović v. Serbia*, judgment of 19 May 2009.

62 *Jevremović v. Serbia*, judgment of 17 July 2007.

63 *V. A. M. v. Serbia*, judgment of 13 March 2007.

64 *Zorica Jovanović v. Serbia*, judgment of 26 March 2013.

65 *Isaković Vidović v. Serbia*, judgment of 1 July 2014.

66 *Felbab v. Serbia*, judgment of 14 April 2009.

67 *Stojanović v. Serbia*, judgment of 19 May 2009.

In *Zorica Jovanović*⁶⁸ the Court found a violation of Article 8 on account of the State's failure to provide parents confirmation of the fate of their child, after their new born baby had been pronounced dead. This judgment has been somewhat controversial domestically, and the implementation will be further discussed under Article 46 below.

The Government submitted objections concerning *ratione temporis* competence of the Court and concerning the application of the six month rule taking into account that the critical event occurred in 1983, that there had been no effective remedies at the domestic level, and that the criminal complaint had been submitted only in 2003. However, the Court rejected these objections.

The Court reiterated that the mutual enjoyment by parent and child of each other's company constitutes a fundamental element of "family life" within the meaning of Article 8 of the Convention. The Court stressed that the State's positive obligation under Article 8 can extend to the effectiveness of any investigating procedures relating to family life. When finding a violation, some of the following facts were considered decisive:¹

- the body of the applicant's son was never transferred to the applicant or her family,
- the cause of death was never determined,
- the applicant was further never provided with an autopsy report or informed of when and where her son had allegedly been buried,
- his death was never officially recorded.

In addition, the Court noted that the respondent State authorities had themselves affirmed, inter alia, on various occasions following the Serbian ratification of the Convention, that in the 1980s there were serious shortcomings in the applicable legislation, as well as in the procedures before various State bodies and health authorities, and that there were no coherent statutory regulations as to what should happen in situations when a new-born child died in hospital.

In spite of new initiatives, the Court concluded that improvements of the situation only applied pro futuro, but had effectively offered nothing to those parents, including the applicant, who endured the impugned ordeal in the past.

In its judgment in the case of *Isaković Vidović*⁶⁹, the Court found Serbia in violation of Article 8 of the Convention, concerning the right to protection of physical integrity, and considered whether the State complied with its positive obligations inherent in effective "respect" for private and family life.

The Court recalled that, under Article 8, the States have a duty to protect physical and moral integrity of an individual from other persons and that, to that end they were to maintain and apply in practice an adequate legal framework affording protection against acts of violence by private individuals. When considering the implementation of the criminal law mechanisms in the applicant's case, the Court found that the criminal proceedings instituted against the attacker *ex officio* for inflicting grave bodily injuries to the applicant were terminated owing to statutory limitation and were thus concluded without a final decision on the attacker's guilt.

No violation was found in *Damnjanović*⁷⁰, in which the Court recognised that the State authorities could not be held responsible for the failure to enforce a custody judgment; the children who were the subjects of the judgment were themselves unwilling to comply, making full enforcement impossible without violating their freedom and their wishes. Similar facts arose in *Zdravković*, and again no violation was found.⁷¹

68 *Zorica Jovanović v. Serbia*, judgment of 26 March 2013.

69 *Isaković Vidović v. Serbia*, judgment of 1 July 2014.

70 *Damnjanović v. Serbia*, judgment of 18 November 2008. See also under Article 6.

71 *Zdravković v. Serbia*, judgment of 20 September 2016.

Article 10

On Article 10, freedom of expression, the Court gave 6 judgments. Violations were found in all cases. The cases distinguished the rights to privacy in a private and public sphere,⁷² the importance of the watchdog role of journalists,⁷³ the fact that the Article protects information and ideas that offend, shock or disturb,⁷⁴ that the nature and severity of sanctions given are relevant,⁷⁵ the particular importance of free speech for political parties and active members, especially during election campaigns,⁷⁶ a request for information on electronic surveillance operations,⁷⁷ and whether the level of sanctions ordered against an applicant following defamation of the applicant's counsel were necessary and proportionate.⁷⁸

Disproportionate sanction

In the *Tešić* case,⁷⁹ the Court found a violation of the right to free expression of the applicant on account of the disproportionate amount she had been obliged to pay for defaming a lawyer in a newspaper. In its review of her complaint under Article 10, the Court observed that the nature and severity of the sanction imposed, as well as the "relevance" and "sufficiency" of the national courts' reasoning, were matters of particular importance in assessing the proportionality of the interference under Article 10.⁸⁰ When assessing proportionality of the interference, it would appear that the Court took more account of the financial status of the party ordered to pay damages, than to establishing the actual damages incurred to the opposing party.

Access to information

In a judgment adopted in favour of a non-governmental organisation, *Youth Initiative for Human Rights*, the Court found a violation of Article 10.⁸¹ It concerned access to certain information requested by the NGO from the intelligence agency. Before the application had been submitted the Information Commissioner⁸², a domestic body set up under the Freedom of Information Act 2004, found that the intelligence agency had breached the law and ordered that the information requested be made available to the applicant – however this did not happen.

The Court noted that, after an order by the Information Commissioner, the information at issue should have been disclosed. The applicant was obviously involved in the legitimate gathering of information of public interest with the intention of imparting that information to the public and thereby contributing to the public debate, and there had been an interference with its right to freedom of expression. The Court then assessed whether the restrictions at issue had been in accordance with domestic law and found that they did not meet that criterion.

⁷² *Bodrozic and Vujan v. Serbia*, judgment of 23 June 2009.

⁷³ *Ibid.*

⁷⁴ *Bodrozic v. Serbia*, judgment of 23 June 2009.

⁷⁵ *Filipović v. Serbia*, judgment of 20 November 2007.

⁷⁶ *Lepojic v. Serbia*, judgment of 6 November 2007.

⁷⁷ *Youth Initiative for Human Rights v. Serbia*, judgment of 25 June 2013.

⁷⁸ *Tesic v. Serbia*, judgment of 11 February 2014.

⁷⁹ *Tesic v. Serbia*, judgment of 11 February 2014.

⁸⁰ The Court in this respect referred to its judgments in the cases of *Tolstoy Miloslavsky v. United Kingdom* (judgment of 13 July, para 49 and *Steel and Morris v. United Kingdom*, judgment of 15 February 2005, para 96). In the latter case, the Court held that the damages "awarded ... although relatively moderate by contemporary standards ... [had been] ... very substantial when compared to the modest incomes and resources of the ... applicants ..." and, as such, in breach of the Convention (para 63 of the judgment).

⁸¹ *Youth Initiative for Human Rights v. Serbia*, judgment of 25 June 2013.

⁸² Commissioner for Information of Public Importance and Personal Data Protection.

Publication of information and ideas that offend, shock or disturb

In the *Bodrožić* case⁸³ the Court examined whether a judgment of a domestic court finding the applicant guilty of insult for a published article and of defamation for a statement given at a court hearing, was contrary to Article 10 of the Convention.⁸⁴ The conviction for defamation and insult was “prescribed by law” and pursued a “legitimate aim”, so the Court examined whether it was “necessary in a democratic society”.

The Court reiterated that Article 10 constitutes one of the essential foundations of a democratic society. Subject to paragraph 2, it is applicable not only to “information” or “ideas” which are favourably received or regarded as inoffensive, but also to those which offend, shock or disturb.

The Court also stressed the essential function fulfilled by the press in a democratic society. Although the press must not overstep certain bounds, particularly in respect of the reputation and rights of others, its duty is nevertheless to impart – in a manner consistent with its obligations and responsibilities – information and ideas on all matters of public interest. Journalistic freedom also covers possible recourse to a degree of exaggeration, or even provocation.

In assessing the circumstances of this case the Court noted that in the instant case, the applicant's conviction was based on the expressions he used to describe J.P. - “an idiot”, “a fascist” and “a member of the fascist movement”. However, the Court observed that in previous cases it has found the generally offensive expressions “idiot” and “fascist” to be acceptable criticism in certain circumstances.

The Court concluded that the expressions used by the applicant should be interpreted as value judgments, the veracity of which is not susceptible of proof. The Court further observed that the limits of acceptable criticism are wider in regards to a politician than in regards to a private individual. However, even private individuals lay themselves open to public scrutiny when they enter the arena of public debate. As to the reasons given by the domestic authorities when convicting the applicant, they limited their analysis to the fact that the forming of fascist movements in Serbia was prohibited by law and that the applicant's statements were therefore untrue. However, the domestic courts did not embark on an analysis of whether the applicant's statements could have been value judgments not susceptible of proof. Lastly, the Court reiterated that when assessing the proportionality of the interference, the nature and severity of the penalties imposed are also factors to be taken into account. In the instant case, the fine imposed on the applicant could, in case of default, be replaced by 75 days' imprisonment. A violation was found.

Articles 13 and Article 35

The Court has found 17 violations of Article 13, the right to an effective remedy. The violations largely concerned Article 6, with some instances of a lack of effective remedy being found in cases involving a violation of Article 1 of Protocol No. 1 and one of a violation of Article 3 of Protocol No. 1.

There was an important development of the case-law concerning effective legal remedies in the judgment in *Vinčić*.⁸⁵ This the first time that the Court examined the effectiveness of the constitutional appeal and it found that it could be deemed an effective remedy from 7 August 2008, as the date when the first decisions on the merits of the said appeals had been published in the Official Gazette.

This was further confirmed in number of judgments and admissibility decisions. Most significant confirmation was given

83 *Bodrožić v. Serbia*, judgment of 23 June 2009.

84 The domestic court fined the applicant 15,000 Serbian dinars (RSD, approximately 162 euros (EUR)), and ordered him to pay J.P. another RSD 20,700 (approximately EUR 225) in respect of the costs of the proceedings.

85 *Vinčić and Others v. Serbia*, judgment of 1 December 2009.

in the Grand Chamber judgment of *Vučković and Others v. Serbia*.⁸⁶ However, it has to be noted that in a certain type of cases the Court explicitly took a different approach regarding the effectiveness of the constitutional complaint. Namely, in cases regarding the inefficient enforcement of court decisions against socially owned companies, the Court's view expressed first in the decision *Čekrić and Milunović*, was that the constitutional complaint in this type of case could not be considered effective and consequently there was no obligation to exhaust this remedy prior to the application to the Court. Nevertheless, this approach of the Court has been further developed in accordance with the new practice of the Constitutional Court. This development can be seen in particular from the admissibility decisions in *Marinković*⁸⁷ and *Ferizović*⁸⁸. Therefore, now the constitutional complaint should in principle be considered effective in this kind of cases as well.

Article 14

The Court rendered judgment on 2 occasions under Article 14. In *Milanović* the Court found violation of Article 14 taken in conjunction with Article 3 of the Convention.⁸⁹ The Court reiterated that just as in respect of racially motivated attacks, when investigating violent incidents State authorities have the additional duty to take all reasonable steps to unmask any religious motive and to establish whether or not religious hatred or prejudice may have played a role in the events. Admittedly, proving such motivation may be difficult in practice. The respondent State's obligation to investigate possible religious overtones to a violent act is thus an obligation to use best endeavours and is not absolute; the authorities must do what is reasonable in the circumstances of the case.

The same approach should be applied in cases where the treatment contrary to Article 3 of the Convention is inflicted by private individuals. Treating religiously motivated violence and brutality on an equal footing with cases that have no such overtones would be turning a blind eye to the specific nature of acts that are particularly destructive of fundamental rights. A failure to make a distinction in the way in which situations that are essentially different are handled may constitute unjustified treatment irreconcilable with Article 14 of the Convention.

In *Milanović* it was suspected that the applicant's attackers belonged to one or several far-right organisations which were governed by an extremist ideology, although in fact there were no criminal proceedings instituted. It was unacceptable that, being aware that the attacks in question had most probably been motivated by religious hatred, the respondent State's authorities allowed the investigation to last for many years without taking adequate action with a view to identifying or prosecuting the perpetrators.

The second judgment under Article 14 was in *Vucković v. Serbia*, however a Grand Chamber judgment followed this in which it was held that the applicants had not exhausted domestic remedies.⁹⁰

Article 34

1 judgment has been given in respect of Article 34. There was no evidence that the applicant's correspondence had been tampered with and the volume of the correspondence confirmed that the applicant was indeed able to submit complaints by ordinary mail.⁹¹

86 *Vučković v. Others v. Serbia*, Grand Chamber judgment of 25 March 2014.

87 *Marinković v. Serbia*, decision of 22 October 2013, para 59.

88 *Ferizović v. Serbia*, decision of 26 November 2013, para 25.

89 *Milanović v. Serbia*, judgment of 14 December 2010.

90 *Vucković and Others v. Serbia*, judgment of 28 August 2012; judgment of 25 March 2014 (GC).

91 *Grujović v. Serbia*, judgment of 21 July 2015.

Protocol No. 1, Article 3

In *Paunović and Milivojević*,⁹² the Court found a violation for the first time under this Article which places an obligation on states to hold elections which ensure free expression. The termination of the applicant's mandate was found to be outside the applicable legal framework.

Protocol No. 7, Article 4

In *Milenković*,⁹³ the Court passed judgment for the first time under this Article, providing the right not to be tried or punished twice. A violation was found following consideration of legal classification, the nature of the offence and degree and severity of penalty. There had been a duplication of proceedings.

Article 46

Article 46, on the binding force and execution of judgments, was raised in 12 cases. The Article was raised in relation to Article 6, Article 8, Article 10 and Article 1 of Protocol No. 1. In these judgments, the Court required the provision of compensation or the enforcement of the judgments in question, with general or individual measures being indicated.

The most important cases raising this Article are the judgments of *Zorica Jovanović*, *Grudić*, and *Ališić and Others*. In *Zorica Jovanović*⁹⁴ the Court obliged the respondent State to take all appropriate measures within one year, preferably by means of a *lex specialis* to secure the establishment of a mechanism aimed at providing individual redress to all parents in a situation such as or sufficiently similar to the applicant's. This mechanism should be supervised by an independent body, with adequate powers, which would be capable of providing credible answers regarding the fate of each child and affording adequate compensation as appropriate. The Court adjourned all similar applications already pending before it, during this interval.

The Republic of Serbia drafted a *lex specialis*. This draft law introduces a mechanism aimed at providing individual redress to parents of "missing" babies. Four high courts will be competent to examine complaints from the parents of missing babies provided that they established contact with the authorities to obtain information on the fate of their missing babies before 9 September 2014, regardless of the date of the child's birth. The complaints will be examined in a fast-track, non-contentious procedure before these four courts. Their decisions will be subject to judicial review. The courts will have competence to summon any witness or expert and to use coercive powers if witnesses fail to appear. At the meeting in December 2016 the Committee noted the detailed explanations given by the Serbian authorities on the outstanding issues identified by the Committee at its 1250th meeting (March 2016) (DH), notably on the powers to be vested in the civil courts and the police and the procedure for declassification of medical information; noted further the assurances given by the authorities that the revised draft law necessary for the execution of this judgment would be adopted before the end of 2016 and, in this respect, strongly urged them to sustain their efforts to adopt it within this time frame; decided to resume the examination of this item at their 1280th meeting (March 2017) (DH) to take stock of the progress made and, in case the revised draft law was not adopted within the above-mentioned time-frame, instructed the Secretariat to prepare a draft interim resolution to be circulated with the draft Order of Business for that meeting.

The Grand Chamber in *Ališić and Others*⁹⁵ implemented the pilot procedure since the violations which the Court had found in this case affected many people. There were more than 1,850 similar applications, introduced on behalf of more

92 *Paunović and Milivojević v. Serbia*, judgment of 24 May 2016.

93 Judgment of 1 March 2016.

94 *Zorica Jovanović v. Serbia*, judgment of 26 March 2013.

95 *Ališić and Others Bosnia and Herzegovina, Croatia, Serbia, Slovenia, and Macedonia*, Grand Chamber judgment of 14 July 2014 (Chamber judgment of 6 November 2012).

than 8,000 applicants, pending before the Court. The Court concluded that in view of the systemic situation which it had identified, general measures at national level were undoubtedly called for in the execution of this judgment. Slovenia and Serbia are obliged to make all necessary arrangements, including legislative amendments, within one year and under the supervision of the Committee of Ministers, so as to allow applicants and all others in their position to recover their "old" foreign-currency savings under the same conditions as those who had such savings in the domestic branches of these states.

The Court recognised that certain verification procedures had to be set up. However, the Court explicitly noted that no claim should be rejected only because of a lack of original contracts or bankbooks. Furthermore, any and all verification decisions must be subject to judicial review. Examination of similar cases against Serbia and Slovenia was adjourned for one year. The deadline for execution of this judgment expired on 16 July 2015.

In order to adopt necessary legislative changes, the Government of Serbia set up a multi sector Working group, which prepared a Draft Law.

In accordance with the applicable law-making procedure, the draft law was submitted to various authorities for their opinion. After having obtained their opinions, the Government approved the draft law and forward it to Parliament for adoption. The Parliament adopted the law on 28 December 2016.

Also, in the judgment of *Grudić*⁹⁶ the Court found it appropriate to implement Article 46. The Serbian government is obliged to take all appropriate measures to ensure that the competent Serbian authorities implement the relevant laws in order to secure payment of the pensions and arrears in question. It is understood that certain reasonable and speedy factual and/or administrative verification procedures may be necessary in this regard.

Serbia adopted an action plan and has undertaken a number of measures and practical steps since its adoption, with a view of notifying everyone who may be entitled to seek payment of pensions. Consequently, the Republican Pension and Disability Insurance Fund rendered a number of rulings upholding the applications and re-establishing the payment of the pensions. Specific issues, however, are still outstanding. One further case is currently pending before the ECtHR, in which the Court will review whether Serbia acted pursuant to the obligation in the *Grudić* judgment.

In *Youth Initiative for Human Rights*⁹⁷ the Court found a violation of Article 10 and specifically obliged the State to provide the requested information. The Court found that the most natural execution of its judgment, and that which would best correspond to the principle of *restitutio in integrum*, would have been to secure that the intelligence agency of Serbia provide the applicant with the information requested (namely, how many people were subjected to electronic surveillance by that agency in the course of 2005).

In the process of execution this information was provided by the intelligence agency. However, in 2014 the same NGO requested the same type of information from the intelligence agency. They were not provided with the requested information until the decision of the Information Commissioner obliging the intelligence agency to provide it.

Finally, in cases concerning non-enforcement of decisions against socially owned companies, the Committee of Ministers has requested general measures to be taken having in mind the number of similar applications before the Court. In some recent judgments⁹⁸ the Court noted under Article 41 that a judgment in which the Court finds a violation of the Convention or of its Protocols imposes on the respondent State a legal obligation not just to pay those concerned the sums awarded by way of just satisfaction, but also to choose, subject to supervision by the Committee of Ministers, the general and/or, if appropriate, individual measures to be adopted in its domestic legal order to put an end to the violation found.

⁹⁶ *Grudić v. Serbia*, judgment of 17 April 2012.

⁹⁷ *Youth Initiative for Human Rights v. Serbia* judgment of 25 June 2013.

⁹⁸ See for example *Radovanović v. Serbia*, Committee judgment of 22 July 2014.

It could be concluded that most of the violations of the Convention found by the Court regarding Serbia concern length of the proceedings and right to peaceful enjoyment of possessions. Some of these issues have its origin in the discontinuation of the SFRY (*Ališić, Pejčić*). The constitutional appeal has been considered the effective legal remedy as of 7 August 2008.

A major financial obligation for Serbia has arisen due to inefficient enforcement of the court decisions against socially owned companies. The issue of State control over these companies has been questioned many times at the domestic level since according to domestic legislation the State had no control over these companies.

Compared to the first years of the implementation of the Convention the number of cases originated in criminal matters has growing.

Jurisprudence broken down by Article

ARTICLE 2 – RIGHT TO LIFE

1. Everyone's right to life shall be protected by law. No one shall be deprived of his life intentionally save in the execution of a sentence of a court following his conviction of a crime for which this penalty is provided by law.
2. Deprivation of life shall not be regarded as inflicted in contravention of this article when it results from the use of force which is no more than absolutely necessary:
 - a. in defence of any person from unlawful violence;
 - b. in order to effect a lawful arrest or to prevent the escape of a person lawfully detained;
 - c. in action lawfully taken for the purpose of quelling a riot or insurrection.

Cases where a violation was found	<p>1. <i>Mučibabić v. Serbia</i>, judgment of 12 July 2016</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ principles relating to the judicial response required in the event of allegations of Article 2 infringements stated as in <i>Oneryildiz v Turkey</i> [GC]; ▪ whenever a State undertakes, organizes or authorizes dangerous activities it must ensure rules and sufficient control that risk is reduced to a reasonable minimum; ▪ lives were lost as a result of the activities known to and occurring under the responsibility of the public authorities; ▪ negligence causing lethal injuries, failure to provide prompt, due diligent and effective response in procedural aspect. <p>2. <i>Petrović v. Serbia</i>, judgment of 15 July 2014</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ procedural obligation to investigate; ▪ particular obligation for those in police custody; ▪ cannot leave to next of kin to proceed; ▪ civil proceedings with damages alone is not sufficient for compliance; ▪ lack of independence and thoroughness. <p>3. <i>Mladenović v. Serbia</i>, judgment of 22 May 2012</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ procedural obligation to investigate; ▪ temporal jurisdiction: genuine connection between death and entry into force of Convention; ▪ requirement of an effective judicial investigation capable of leading to identification and punishment; ▪ requirement of promptness and reasonable expedition; ▪ whether prosecution is meaningful, serious, realistic prospect of bringing perpetrator to account.
Cases where no violation was found	<p>1. <i>Mitić v. Serbia</i>, judgment of 22 January 2013</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ suicide of a prisoner; ▪ positive obligation; ▪ test of real and immediate risk considered; ▪ procedural obligation; ▪ requirement of promptness and expedition; ▪ requirement of thoroughness of investigation; ▪ requirement of public scrutiny and involvement of next-of-kin.

ARTICLE 3 – PROHIBITION OF TORTURE

No one shall be subjected to torture or to inhuman or degrading treatment or punishment.

Cases where a violation was found	<p>1. <i>Habimi and Others v. Serbia</i>, judgment of 3 June 2014</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ procedural violation; ▪ lack of promptness in investigation; ▪ lack of independence; ▪ lack of consideration of evidence; ▪ <u>judgment also rendered in respect of Article 3 (substantive limb) [no violation].</u>
-----------------------------------	---

2. Lakatoš and Others v. Serbia, judgment of 7 January 2014

- treatment is inhuman when, inter alia, it is premeditated, applied for hours at a stretch and caused either actual bodily injury or intense physical and mental suffering;
- treatment is degrading when it arouses feelings of fear, anguish, inferiority capable of humiliating and debasing them and possibly breaking their physical or moral resistance;
- constant mental anxiety caused by the threat of physical violence and its anticipation also goes beyond the threshold;
- investigation required;
- when individual taken into custody in good health but injured upon release, State is required to provide a plausible explanation;
- no explanation was offered;
- investigation should be capable of leading to the identification and punishment of those responsible;
- investigation must involve a sufficient element of public scrutiny and must be prompt and independent;
- judgment also rendered in respect of Article 5 [violation].

3. Hajnal v. Serbia, judgment of 19 June 2012

- substantive and procedural violations were found;
- a minimum level of severity required to attain the level of ill-treatment constituting a violation;
- physical abuse had occurred;
- repeated arrests had occurred which amounted to police harassment, aimed at obtaining a confession;
- no investigation was instituted;
- judgment also rendered in respect of Article 6 [violation].

4. Stanimirović v. Serbia, judgment of 18 October 2011

- investigation must be started if there are sufficiently clear indications that ill-treatment was used;
- must take into account that vulnerable/victims less willing to complain;
- require an investigation capable of leading to punishment of perpetrators;
- require a thorough, prompt, independent investigation;
- require a sufficient element of public scrutiny;
- complainant must be allowed effective access to investigatory procedure;
- no investigation was undertaken here;
- judgment also rendered in respect of Article 6 [violation].

5. Milanović v. Serbia, judgment of 14 December 2010

- cannot impose a disproportionate burden on authorities;
- test: whether authorities knew or ought to have known at the time of the existence of a real and immediate risk of ill treatment of an identified individual from the criminal acts of a third party and then failed to take measures within the scope of their powers, which, judged reasonably, might have been expected to avoid that risk;
- police must respect due process and other guarantees which legitimately restrain their action;
- need effective official investigation capable of identifying and punishing perpetrators;
- obligation is of means, not result;
- requirement of promptness, expedition in investigation;
- seriousness of injuries occurred here;
- judgment also rendered in respect of: Article 14 in conjunction with Article 3 [violation].

1. Habimi and Others v. Serbia, judgment of 3 June 2014

- lack of thorough investigation by authorities made finding evidence of substantive violation very difficult;
- evidence that some injuries could have occurred because of incidents between prisoners, rather than from the authorities;
- judgment also rendered in respect of Article 3 (procedural limb) [violation].

2. Đekić and Others v. Serbia, judgment of 29 April 2014

- consideration of the extent to which European Court assesses findings of domestic criminal court which was investigating allegations by individuals of ill-treatment by police officers;
- lack of evidence of ill-treatment leading to finding of no substantive violation;
- insufficient investigation by police officers into the allegations;
- insufficiency remedied by independent, impartial and thorough trial in domestic criminal courts.

3. Otašević v. Serbia, judgment of 5 February 2013

- procedural obligation to investigate;
- elements of obligation laid out and analysed;
- promptness and expedition;
- thoroughness;
- public scrutiny;
- obligation of means not result.

4. Đermanović v. Serbia, judgment of 23 February 2010

- whether the applicant received requisite medical attention while detained;
- whether discovery of Hepatitis C was prompt;
- relevance of voluntary confidentiality;
- relevance of applicant's refusal to be examined;
- could not therefore hold authorities responsible for aggravation of condition;
- authorities showed sufficient diligence in providing prompt and uninterrupted medical care;
- judgment also rendered in respect of Article 5 [violation].

ARTICLE 4 – PROHIBITION OF SLAVERY AND FORCED LABOUR

1. No one shall be held in slavery or servitude.
2. No one shall be required to perform forced or compulsory labour.
3. For the purpose of this article the term "forced or compulsory labour" shall not include:
 - a. any work required to be done in the ordinary course of detention imposed according to the provisions of Article 5 of this Convention or during conditional release from such detention;
 - b. any service of a military character or, in case of conscientious objectors in countries where they are recognised, service exacted instead of compulsory military service;
 - c. any service exacted in case of an emergency or calamity threatening the life or well being of the community;
 - d. any work or service which forms part of normal civic obligations.

No judgments rendered under this Article.

ARTICLE 5 – RIGHT TO LIBERTY AND SECURITY

1. Everyone has the right to liberty and security of person. No one shall be deprived of his liberty save in the following cases and in accordance with a procedure prescribed by law:
 - a. the lawful detention of a person after conviction by a competent court;
 - b. the lawful arrest or detention of a person for non-compliance with the lawful order of a court or in order to secure the fulfilment of any obligation prescribed by law;
 - c. the lawful arrest or detention of a person effected for the purpose of bringing him before the competent legal authority on reasonable suspicion of having committed an offence or when it is reasonably considered necessary to prevent his committing an offence or fleeing after having done so;
 - d. the detention of a minor by lawful order for the purpose of educational supervision or his lawful detention for the purpose of bringing him before the competent legal authority;
 - e. the lawful detention of persons for the prevention of the spreading of infectious diseases, of persons of unsound mind, alcoholics or drug addicts or vagrants;
 - f. the lawful arrest or detention of a person to prevent his effecting an unauthorised entry into the country or of a person against whom action is being taken with a view to deportation or extradition.
2. Everyone who is arrested shall be informed promptly, in a language which he understands, of the reasons for his arrest and of any charge against him.
3. Everyone arrested or detained in accordance with the provisions of paragraph 1.c of this article shall be brought promptly before a judge or other officer authorised by law to exercise judicial power and shall be entitled to trial within a reasonable time or to release pending trial. Release may be conditioned by guarantees to appear for trial.
4. Everyone who is deprived of his liberty by arrest or detention shall be entitled to take proceedings by which the lawfulness of his detention shall be decided speedily by a court and his release ordered if the detention is not lawful.
5. Everyone who has been the victim of arrest or detention in contravention of the provisions of this article shall have an enforceable right to compensation.

1. Grujović v. Serbia, judgment of 21 July 2015

- Article 5§3 in issue;
- the purpose of this provision is to require the provisional release of the individual once his continuing detention ceases to be reasonable;
- national judicial authorities should assess the evidence, and take into account the presumption of innocence, individual liberty as well as the public interest;
- after a certain lapse of time the persistence of a reasonable suspicion that the person arrested has committed an offence is no longer sufficient as a reason for continued detention;
- remand in custody had lasted 7 years and almost 5 months;
- 42 hearings had been scheduled, of which 19 adjourned for different procedural reasons not imputable to the applicant;
- trial had to start anew six times because presiding judge and/or composition of the trial chamber changed;
- no explanation offered for those changes;
- no exceptional circumstances in the present case that could justify such lengthy proceedings;
- judgment also rendered in respect of Article 6§1 [violation]; Article 34 [no violation].

2. Lakatoš and Others v. Serbia, judgment of 7 January 2014

- Article 5 § 3 in issue;
- responsibility on national judicial authorities to ensure that pre-trial detention does not exceed a reasonable time;
- must examine all the facts arguing for or against the existence of an important public interest and set them out in their decisions on the applications for release;
- the reason for continued detention must be kept up to date;
- whenever the danger of absconding can be avoided by bail or other guarantees the accused must be released;
- authorities are always to consider alternatives to detention;
- the national courts did not discuss the individual merits of the need to continue to detain the applicants;
- judgment also rendered in respect of Article 3 [violation].

3. Đermanović v. Serbia, judgment of 23 February 2010

- failure to keep review of whether at the current time, detention was required;
- failed to consider alternative means of preventing absconding;
- extension of detention on grounds which could not be regarded as sufficient;
- judgment also rendered in respect of Article 3 [no violation].

4. Milošević v. Serbia, judgment of 28 April 2009

- individual detained must be protected by judicial control;
- prompt, automatic review is part of this exercise of judicial control and this should not be dependent on a previous application by individual;
- must be brought in person before a judge or other officer authorised by law.

5. Vrenčev v. Serbia, judgment of 23 September 2008

- Article 5 § 3, Article 5 § 4 and Article 5 § 5;
- importance of lack of arbitrariness;
- detention must be necessary - permission of domestic law is insufficient;
- detention as a measure of last resort when other less severe measures found insufficient to safeguard public interest;
- Article 5§3 as covering arrest and custody and pre-trial detention as two distinct concepts;
- presumption of innocence;
- judgment also rendered in respect of: Article 5 § 1 (c) [no violation].

1. Luković v. Serbia, judgment of 26 March 2013

Article 5 § 3;

In a complex, serious criminal case involving corruption, the State had not detained the applicant for an excessive period of time;

The need for detention was reviewed regularly, in light of any new facts .

2. Vrenčev v. Serbia, judgment of 23 September 2008

Article 5 § 1 (c);

judgment also rendered in respect of: Article 5 § 3 [violation]; Article 5 § 4 [violation]; Article 5 § 5 [violation].

ARTICLE 6 – RIGHT TO A FAIR TRIAL

1. In the determination of his civil rights and obligations or of any criminal charge against him, everyone is entitled to a fair and public hearing within a reasonable time by an independent and impartial tribunal established by law. Judgment shall be pronounced publicly but the press and public may be excluded from all or part of the trial in the interests of morals, public order or national security in a democratic society, where the interests of juveniles or the protection of the private life of the parties so require, or to the extent strictly necessary in the opinion of the court in special circumstances where publicity would prejudice the interests of justice.
2. Everyone charged with a criminal offence shall be presumed innocent until proved guilty according to law.
3. Everyone charged with a criminal offence has the following minimum rights:
 - a. to be informed promptly, in a language which he understands and in detail, of the nature and cause of the accusation against him;
 - b. to have adequate time and facilities for the preparation of his defence;
 - c. to defend himself in person or through legal assistance of his own choosing or, if he has not sufficient means to pay for legal assistance, to be given it free when the interests of justice so require;
 - d. to examine or have examined witnesses against him and to obtain the attendance and examination of witnesses on his behalf under the same conditions as witnesses against him;
 - e. to have the free assistance of an interpreter if he cannot understand or speak the language used in court.

Cases where a violation was found

1. Krgović v. Serbia, judgment of 13 September 2016

- failure to enforce final judgment;
- period of debt recovery in the applicant's case had lasted more than 12 years after Serbian ratification of the ECHR.

2. Dimović v. Serbia, judgment of 28 June 2016

- Articles 6§1 and 6§3;
- admissibility of evidence is a matter for national law; ECHR ascertains whether proceedings as a whole, including the way in which evidence was taken, were fair (Article 6§1)
- before an accused can be convicted, all evidence against him must normally be produced in his presence at a public hearing with a view to adversarial argument;
- exceptions must not infringe the defence;
- examine whether there was a good reason for admitting evidence of absent witness; was this evidence sole or decisive basis for conviction; were there sufficient counterbalancing factors, including strong procedural safeguards, to compensate for the handicaps caused to the defence as a result of the admission of the untested evidence and to ensure the trial as a whole was fair;
- applicant's conviction decisively based on untested evidence, with insufficient counterbalancing factors;
- lack of diligence of domestic authorities was primary reason for admission of SK's Statement as evidence only after his death.

3. Milojević and Others v. Serbia, judgment of 12 January 2016

- applicants alleged that decisions in respect of dismissals were arbitrary and lacked sufficient reasons;
- obligation to give reasons does not require a detailed answer to every argument of the parties;
- where legal rules lack precision, domestic courts must show particular diligence in giving sufficient reasons as to why such a rule was applied in a particular manner, given the circumstances of each specific case;
- citing the language of the imprecise provision cannot be regarded as sufficient reasoning;
- law forming basis of dismissal and judicial decisions which were identical to those in the applicants cases had been arbitrary and in violation of the right to a fair trial;
- judgment also rendered in respect of Article 8 [violation]; Article 46.

4. Grujović v. Serbia, judgment of 21 July 2015

- excessive length of proceedings;
- judgment also rendered in respect of Article 5§3 [violation]; Article 34 [no violation].

5. Rafailović and Stevanović v. Serbia, judgment of 16 June 2015

- failure to enforce for almost ten years;
- lack of State funds or indigence of local bodies does not constitute an "objective impossibility" releasing the State from its obligation to honour the outstanding debts;
- judgment also rendered in respect of Article 1 of Protocol No. 1 [violation].

6. Raguž v. Serbia, judgment of 7 April 2015

- failure to enforce judgment which became final in 2003;
- judgment also rendered in respect of Article 1 of Protocol No. 1 [violation].

7. Jovičić and Others v. Serbia, judgment of 13 January 2015

- failure to enforce final judgments against a debtor – socially owned company;
- violation was in respect of decisions which had become final before 11 December 2008;
- judgment also rendered in respect of: Article 6 [no violation]; Article 1 of Protocol No. 1 [violation].

8. Pop-Ilić and Others v. Serbia, judgment of 14 October 2014

- failure to enforce final judgment for 3.5 years.

9. Nikolić-Krstić v. Serbia, judgment of 14 October 2014

- failure to enforce final judgment for more than ten years post-ratification;
- judgment also rendered in respect of Article 1 of Protocol No. 1 [violation].

10. Riđić and Others v. Serbia, judgment of 1 July 2014

- length of enforcement proceedings;
- no reasons for failure to enforce judgment for over two years.

11. Maširević v. Serbia, judgment of 11 February 2014

- refusal to consider appeal on points of law when he had right to use remedy violated his right of access;
- limitations on right of access must not impair the very essence of the right;
- requirement that appellant be represented by a qualified lawyer before the court of cassation cannot itself be contrary to Article 6;
- need to determine whether procedural rules were intended to ensure proper administration of justice and compliance with legal certainty;
- dismissal of appeal on points of law because he was not entitled to lodge it on his own behalf was an interference;
- he filed before the relevant Act came into force so previous procedural rules applicable;
- applicant was a practicing lawyer qualified to lodge on behalf of others;
- preclusion of right of access without serving legitimate aim.

12. Lolić v. Serbia, judgment of 22 October 2013

- non-enforcement of judgment;
- delay must not impair the essence of the right protected under Article 6 § 1;
- judgment also rendered in respect of Article 1 of Protocol No. 1 (violation).

13. Marinković v. Serbia, judgment of 22 October 2013

- the State is not, as a general rule, directly liable for debts of private actors;
- obligations are limited to providing the necessary assistance to the creditor in enforcement;
- national courts must examine whether measures applied by the authorities were adequate and sufficient and whether they acted diligently in order to assist a creditor in the execution of a judgment;
- the State is directly liable for the debts of State-controlled companies irrespective of the fact whether the company at issue at one point operated as a private entity;
- judgment also rendered in respect of Article 1 of Protocol No. 1 (violation).

14. Pejčić v. Serbia, judgment of 8 October 2013

- where under national legislation an applicant has to exhaust all preliminary administrative procedures before having recourse to a court, the proceedings before the administrative authorities are to be included when calculating the overall length of proceedings;
- the period of calculation began when the applicant appealed against the original decision as it was only then that a “dispute” arose;
- delay of more than 8 years;
- delay mainly caused by successive remittals;
- delay primarily attributable to state authorities;
- judgment also rendered in respect of Article 1 of Protocol No. 1 (violation).

15. Sekulić and Kucević v. Serbia, judgment of 15 October 2013

- non-enforcement of judgment;
- delay of between 8 and 9 years;
- judgment also rendered in respect of Article 1 of Protocol No. 1 (violation).

16. Stošić v. Serbia, judgment of 1 October 2013

- State bears duty to enforce a final judgment;
- State must ensure the effective participation of its entire apparatus in ensuring this;
- for state-owned companies, non-ratification period includes enforcement stage and subsequent insolvency proceedings;
- State cannot cite lack of funds as an excuse not to honour judgments;
- judgment also rendered in respect of Article 1 of Protocol No. 1 (violation).

17. Anđelković v. Serbia, judgment of 9 April 2013

- whether there was judicial uncertainty leading to the law being applied in a particular manner in the applicant's case.

18. Momčilović v. Serbia, judgment of 2 April 2013

- composition of the Supreme Court alleged to be unlawful.

19. Adamović v. Serbia, judgment of 2 October 2012

- non-enforcement of the judgment;
- judgment also rendered in respect of: Article 1 of Protocol No.1 [violation].

20. Jovanović v. Serbia, judgment of 2 October 2012

- access to court;
- Courts of Appeal or Cassation, where they exist, must comply with Article 6.

21. Hajnal v. Serbia, judgment of 19 June 2012

- use of confession extracted by ill-treatment rendering trial unfair;
- only a formal finding of a prior crime may be taken as an aggravating circumstance in future sentencing;
- judgment also rendered in respect of: Article 3 [violation].

22. Backović v. Serbia, judgment of 7 February 2012

- scope: real-estate and pecuniary matter;
- independence of a tribunal is assessed through: manner and appointment of members; duration of term in office; guarantees against outside pressure; appearance of independence;
- remedy: if it is a theoretical remedy, applicant need not pursue.

23. Đokić v. Serbia, judgment of 20 December 2011

- right of access to a court: breached because of miscalculation of time claim made;
- judgment also rendered in respect of Article 46.

24. Šorgić v. Serbia, judgment of 3 November 2011

- impartiality: absence of prejudice or bias; subjective and objective approach; presumption of personal impartiality;
- length: seven years post-ratification at first instance;
- applicant's conduct: had not contributed to delay;
- complexity: relatively simple case;
- state conduct: judicial authorities had not resumed proceedings where possible;
- judgment also rendered in respect of: Article 6 [no violation in respect of composition of the court and tribunals established by law; Article 5 § 1 (c) [no violation in respect of composition of court and establishment by law].

25. Stanimirović v. Serbia, judgment of 18 October 2011

- unfairness of criminal trial;
- inability to consult in private with lawyer prior to confession; ill-treatment;
- judgment also rendered in respect of Article 3.

26. Živić v. Serbia, judgment of 13 September 2011

- inconsistency of judgments: profound and persistent judicial uncertainty and undermining of public confidence in the judiciary as unacceptable;
- acknowledgment that differences can still occur between domestic courts and tribunals in interpretation.

27. Rašković v. Serbia, judgment of 31 May 2011

- non-enforcement of judgments;
- no reasons provided for the failure to enforce;
- judgment also rendered in respect of: Article 1 of Protocol No. 1.

28. Veljkov v. Serbia, judgment of 19 April 2011

- criteria for assessment;
- subject matter: civil status – special diligence required;
- subject matter: child custody – exceptional diligence required;
- length: 5 years, 2 months at one level of jurisdiction;
- state conduct: multiple lapses in activity;
- applicant conduct: did not significantly contribute to delay.

29. Ristić v. Serbia, judgment of 18 January 2011

- Article 6 does not apply re right to have third parties prosecuted/sentenced for criminal offence;
- length: 5 years, 7 months before two levels of jurisdiction;
- complexity: not complex;
- subject matter: child-related – exceptional diligence required;
- state conduct: significant periods of judicial inactivity.

30. Rakić and Others v. Serbia, judgment of 5 October 2010

- judicial uncertainty deprived the applicants of a fair hearing.

31. Motion Pictures Guarantors Ltd v. Serbia, judgment of 8 June 2010

- public hearing: means oral, adversarial hearing before at least one instance – fundamental principle;
- waiver: party can waive right to public hearing;
- necessity: hearing may not be necessary where no question of fact and law which cannot be resolved on written observations.

32. Krivošej v. Serbia, judgment of 13 April 2010

- execution: cannot be prevented, invalidated or unduly delayed;
- state obligation: take all necessary steps to execute;
- length: 5 years;
- state authority: bailiff constitutes state authority;
- judgment also rendered in respect of: Article 8 [violation].

33. Dimitrijević and Jakovljević v. Serbia, judgment of 19 January 2010

- length: child maintenance suit – case analogised to previous cases on length.

34. Čižkova v. Serbia, judgment of 19 January 2010

- length: 3 years, 3 months, 1 level of jurisdiction;
- analogised to previous cases and violation on that basis.

35. Nemet v. Serbia, judgment of 8 December 2009

- 5 years, 9 months, 1 level of jurisdiction;
- judgment also rendered in respect of: Article 13 in conjunction with Article 6 § 1 [violation].

36. Vinčić and Others v. Serbia, judgment of 1 December 2009

- judicial uncertainty deprived the applicants of a fair hearing.

37. Simić v. Serbia, judgment of 24 November 2009

- length: 4 years, 1 month, 3 levels of jurisdiction;
- relevance of domestic law: where domestic law says certain cases should be resolved with urgency, this is an additional requirement under Article 6.

38. Salontaji-Drobnjak v. Serbia, judgment of 13 October 2009

- margin of appreciation: mentally ill persons – can make relevant procedural arrangements for protection of health of person but this should not affect right to fair hearing;
- fairness: no opportunity to meet with lawyer and give instructions;
- disproportionate interference: full merits not considered after four years; no comprehensive psychiatric examination of applicant; no provision for periodical reassessment;
- judgment also rendered in respect of: Article 8 [violation].

39. M.V. v. Serbia, judgment of 22 September 2009

- length: 5 years, 5 months, 3 levels of jurisdiction;
- not complex;
- subject matter: child-related – exceptional diligence required;
- judgment also rendered in respect of: Article 13 in conjunction with Article 6 § 1 [violation].

40. Grišević and Others v. Serbia, judgment of 21 July 2009

- non-enforcement of judgment;
- no reasons given;
- judgment also rendered in respect of: Article 1 of Protocol No. 1 [violation].

41. Felbab v. Serbia, judgment of 14 April 2009

- length: 4 years, 2 months;
- Municipal Court refused to make use of the coercive measures available;
- judgment also rendered in respect of: Article 8 [violation].

42. Dorić v. Serbia, judgment of 27 January 2009

- length: 4 years, 10 months, 2 levels of jurisdiction;
- not complex;
- judgment also rendered in respect of: Article 13 in conjunction with Article 6 § 1 [violation].

43. Crnišanin and Others v. Serbia, judgment of 13 January 2009

- length: 4 years, 8 months in debt recovery case;
- non-enforcement of judgments;
- judgment also rendered in respect of: Article 1 of Protocol No. 1 [violation].

44. Stanković v. Serbia, judgment of 16 December 2008

- length: 4 years, 1 month, 3 levels of jurisdiction;
- state conduct: judicial inactivity for more than 1 year and 5 months; 7 months post-ratification;
- enforcement: first judgment served three months after adoption.

45. Vlahović v. Serbia, judgment of 16 December 2008

- enforcement: state must take all necessary steps to enforce the judgment;
- judgment also rendered in respect of: Article 1 of Protocol No. 1 [violation].

46. Vrenčev v. Serbia, judgment of 23 September 2008

- no violation of Article 5 § 1 (c);
- judgment also rendered in respect of: Article 5 § 3 [violation in respect of impartiality requirement].

47. CEH v. Serbia, judgment of 10 June 2008

- excessive length of proceedings;
- length: 4 years, 3 months, 1 level of jurisdiction.

48. Cvetković v. Serbia, judgment of 10 June 2008

- length: 4 years, 3 months, 3 levels of jurisdiction;
- judgment also rendered in respect of: Article 13 in conjunction with Article 6 § 1 [violation].

49. Bulović v. Serbia, judgment of 1 April 2008

- length: 3 years and two months post-ratification;
- proceedings ended only because applicant withdrew her enforcement request.

50. R Kacapor and Others v. Serbia, judgment of 15 January 2008

- non-enforcement of final judgment;
- State cannot cite its own lack of funds or the indigence of the debtor as an excuse for the non-enforcement in question;
- judgment also rendered in respect of: Article 1 of Protocol No. 1 [violation].

51. ZIT Company v. Serbia, judgment of 27 November 2007

- non-enforcement of final judgment;
- judgment also rendered in respect of: Article 1 of Protocol No. 1 [violation]; Article 13 in conjunction with Article 6 and Article 1 of Protocol No. 1 [violation].

52. Jovičević v. Serbia, judgment of 27 November 2007

- excessive length of proceedings;
- judgment also rendered in respect of: Article 13 in conjunction with Article 6 [violation].

53. Popović v. Serbia, judgment of 20 November 2007

- 3 years, 8 months, 1 level of jurisdiction.

54. Stevanović v. Serbia, judgment of 9 October 2007

- repeated re-examination of a single case following remittal may in itself disclose a serious deficiency in the respondent State's judicial system;
- length: 3 years and 6 months;
- judgment also rendered in respect of: Article 13 in conjunction with Article 6 [violation].

55. Ilić v. Serbia, judgment of 9 October 2007

- length: 3 years and 6 months;
- chronic backlog of cases is not a valid explanation for excessive delay and the repeated re-examination of a single case following remittal may in itself disclose a serious deficiency in the respondent State's judicial system;
- judgment also rendered in respect of: Article 1 of Protocol No. 1 [violation]; Article 13 in conjunction with Article 6 [violation]; Article 46.

56. Mikuljanac, Mališić and Šafar v. Serbia, judgment of 9 October 2007

- 3 years and 6 months for 2 levels of jurisdiction;
- applicants did not contribute to the length of proceedings;
- judgment also rendered in respect of: Article 13 in conjunction with Article 6.

57. Jevremović v. Serbia, judgment of 17 July 2007

- particular diligence required in a case concerning civil status and capacity;
- requirement of diligence is reinforced in States where domestic law provides that certain cases be resolved with particular urgency;
- 3 years, 4 months in the Court's *ratione temporis*;
- at least one significant period of judicial inactivity;
- applicants' conduct did not contribute to the procedural delay except for in respect of one adjournment;
- judgment also given in respect of: Article 8 [violation]; Article 13 in conjunction with Article 6 § 1 [violation]; Article 46.

58. Samardžić and AD Plastika v. Serbia, judgment of 17 July 2007

- 3 years and 4 months for 2 levels of jurisdiction;
- chronic backlog of cases is not a valid explanation for excessive delay;
- duty to organise judicial systems in such a way that courts can meet each of the requirements of a fair trial.

59. Tomić v. Serbia, judgment of 26 June 2007

- non-enforcement of custody judgment;
- judgment also rendered in respect of: Article 8 [violation]; Article 13 in conjunction with Article 6.

60. EVT Company v. Serbia, judgment of 21 June 2007

- execution is an integral part of the trial;
- a claim can constitute a possession if it is sufficiently established to be enforceable;
- length: 3 years, 2 months; longer pre-ratification;
- judgment also rendered in respect of: Article 1 of Protocol No. 1 [violation].

61. V.A.M. v. Serbia, judgment of 13 March 2007

- impugned proceedings involved dissolution of marriage, child custody, and child maintenance;
- complex;
- HIV positive applicant;
- exceptional diligence required in this case;
- judgment also rendered in respect of: Article 8 [violation]; Article 13 in conjunction with Article 6 [violation]; Article 46.

62. Matijašević v. Serbia, judgment of 19 September 2006

- presumption of innocence.

1. Zdravković v. Serbia, judgment of 20 September 2016

- non-enforcement of interim custody and access orders and protracted length of proceedings;
- 1 year and 10 months (interim access rights); 1 year and 8 months (interim custody rights);
- these had run concurrently;
- child had been unwilling to spend time with applicant and wanted to continue living with the respondent;
- the respondent for the most part had been uncooperative;
- the Social Care Centre, a State body, had played a constructive role in the proceedings;
- domestic courts had fined respondent several times to secure compliance;
- enforcement judge had ordered physical transfer of custody several times;
- applicant unable physically to assume custody in absence of child's explicit consent and applicant's consistent refusal of forcible measures;
- State had taken all necessary steps to enforce the final custody judgment;
- length of proceedings not excessive (one day short of 2 years and 8 months, 3 levels of jurisdiction, complex case, swift issuance of orders that were immediately enforceable);
- judgment also rendered in respect of Article 8 [no violation] (2 dissenting opinions).

2. Cupara v. Serbia, judgment of 12 July 2016

- conflicting court decisions (Article 6§1);
- Nejdet Sahin and Perihan Sahin v Turkey [GC] principles reiterated;
- court does not deal with errors of fact or law unless in so far as they may have infringed ECHR; will not, save in event of evident arbitrariness, compare different decisions of national courts;
- conflict decisions are an inherent trait of any judicial system;
- consider whether profound and longstanding differences exist in case law of domestic courts and whether system provides machinery capable of overcoming these inconsistencies, whether that machinery has been applied and to what effect;
- principle of legal certainty, which guarantees a certain stability and contributes to public confidence;
- Serbian legal system, in the specific circumstances of this case and given the nature of the complaint, provided a mechanism capable of overcoming the inconsistencies complained of.

3. Stanković and Trajković v. Serbia, judgment of 22 December 2015

- conflicting court decisions;
- it is not the Court's function to deal with errors of fact or law from a national court unless and in so far as they may have infringed Convention rights;
- it is not its function save in the event of evident arbitrariness to compare different decisions of national courts, even if given in apparently similar proceedings;
- the possibility of conflicting decisions is an inherent trait of any judicial system;
- the criteria that guide the Court's assessment consist in establish whether profound and long-standing differences exist in the case law of domestic courts, whether domestic law provides machinery capable of overcoming the inconsistencies, whether that machinery has been applied and to what effect;
- the Serbian judiciary had, general speaking, harmonised the case law on the matter at the relevant time, but had ruled against the applicants;
- the reasoning was not arbitrary;
- there were no profound and long standing differences in the case law, and it had not resulted in judicial uncertainty in the period in question.

4. Jovičić and Others v. Serbia, judgment of 13 January 2015

- failure to enforce final judgments against a debtor;
- no violation in respect of decisions which had become final after 11 December 2008;
- judgment also rendered in respect of: Article 6 [violation]; Article 1 of Protocol No. 1 [no violation].

5. Šorgić v. Serbia, judgment of 3 November 2011

- composition of the court;
- requirement of a tribunal established by law;
- judgment also rendered in respect of: Article 6 [violation of impartiality requirement].

6. Dobrić v. Serbia, judgment of 21 June 2011

- right to a court;
- subject to limitations;
- can set standards of admissibility;
- need to see whether a legitimate aim is being pursued.

7. Juhas Durić v. Serbia, judgment of 7 June 2011

- applicant conduct: could have made use of other avenues.

8. Molnar Gabor v. Serbia, judgment of 8 December 2009

- enforcement: right to court illusory without this; integral part of 'trial';
- margin of appreciation: wide regarding economic policy;
- proportionality: fair balance between general interest of community and applicant's persisting legitimate claim to original savings, as well as property rights of those in same situation;
- judgment also rendered in respect of: Article 1 of Protocol No. 1 [no violation].

9. Damnjanović v. Serbia, judgment of 18 November 2008

- inability to enforce custody judgment in the absence of the explicit consent of the children to this;
- judgment also rendered in respect of: Article 8 [no violation].

ARTICLE 7 – NO PUNISHMENT WITHOUT LAW

1. No one shall be held guilty of any criminal offence on account of any act or omission which did not constitute a criminal offence under national or international law at the time when it was committed. Nor shall a heavier penalty be imposed than the one that was applicable at the time the criminal offence was committed.
2. This article shall not prejudice the trial and punishment of any person for any act or omission which, at the time when it was committed, was criminal according to the general principles of law recognised by civilised nations.

No judgments rendered under this Article.

ARTICLE 8 – RIGHT TO RESPECT FOR PRIVATE AND FAMILY LIFE

1. Everyone has the right to respect for his private and family life, his home and his correspondence.
2. There shall be no interference by a public authority with the exercise of this right except such as is in accordance with the law and is necessary in a democratic society in the interests of national security, public safety or the economic well being of the country, for the prevention of disorder or crime, for the protection of health or morals, or for the protection of the rights and freedoms of others.

1. Milojević and Others v. Serbia, judgment of 12 January 2016

- applicants alleged their dismissal based on allegations of commission of criminal offences brought shame on them and deprived them of their material well-being;
- private life includes professional activities;
- dismissal constituted an interference;
- legislation forming basis of dismissal was imprecise and arbitrarily applied;
- no meaningful judicial scrutiny of decision;
- not foreseeable so not in accordance with the law;
- judgment also rendered in respect of: Article 6§1 [violation]; Article 46.

2. Isaković Vidović v. Serbia, judgment of 1 July 2014

- violence between private individuals;
- physical and moral integrity;
- requirement for adoption of measures in the sphere of relations between private individuals;
- lack of adequate protection of individual against attack on physical integrity;
- implementation of criminal law mechanisms defective.

3. Zorica Jovanović, judgment of 26 March 2013

- the applicant wanted confirmation of the fate of her young child, after his body had been taken away by state authorities, stating that he had died; she believed he may have been given up for adoption without her consent.

4. Krivošej v. Serbia, judgment of 13 April 2010

- mutual enjoyment of parent/child of each other's company is fundamental element of family life;
- Article includes rights for reuniting;
- national authorities need to take all necessary steps to facilitate reunion;
- adequacy of measure judged by swiftness of implementation;
- passage of time can have irremediable consequences;
- coercive measures not desirable in this sensitive area for children;
- but should not rule out sanctions in event of unlawful behaviour by parent;
- did duly consider legitimate interest of parent against child's interest;
- judgment also given in respect of: Article 6 [violation].

5. *Salontaji-Drobnjak v. Serbia*, judgment of 13 October 2009

- margin of appreciation varies according to issue and importance of interests;
- strict scrutiny required here where legal capacity is in issue;
- legal capacity not been assessed procedurally correctly nor has it been reassessed;
- up to domestic authorities to effectively deal with vexatious litigants without necessarily resorting to additional measures affecting their legal capacity;
- judgment also rendered in respect of Article 6 [violation].

6. *Stojanović v. Serbia*, judgment of 19 May 2009

- no one's correspondence could be interfered with in the absence of a specific court decision to this effect;
- no decision was ever issued and the applicable prison rules and regulations were vague in this so the interference complained of was not in accordance with law at the material time.

7. *Felbab v. Serbia*, judgment of 14 April 2009

- Serbian authorities failed to do everything in their power to enforce the access order;
- legitimate interest of applicant to develop and sustain bond with children not duly considered;
- legitimate interest of long-term interest of children not duly considered;
- judgment also given in respect of: Article 6 [violation]; Article 13 in conjunction with Article 6 and Article 8 [violation].

8. *Jevremović v. Serbia*, judgment of 17 July 2007

- private life includes a person's physical and psychological integrity;
- there is a direct link between the establishment of paternity and the applicant's private life;
- Serbian system which cannot compel father to comply with court order for DNA paternity test is within margin of appreciation;
- but need an alternative means of determining paternity for the child's interest;
- judgment also given in respect of: Article 6 [violation]; Article 13 in conjunction with Article 6 [violation]; Article 46

9. *Tomić v. Serbia*, judgment of 26 June 2007

- the mutual enjoyment by a parent/child of each other's company is a fundamental element of family life;
- State's positive obligation includes right to measures enabling parents to be reunited with children;
- the Court recognises that reunification may not be able to take place immediately;
- recognition that reunification may require preparatory measures;
- national authorities need to take all necessary steps to facilitate execution of custody judgments
- need to consider legitimate interest of parent to develop bond with child;
- should not determine parent/child relationships through mere passage of time;
- judgment also rendered in respect of: Article 6 [violation]; Article 13 in conjunction with Article 6 [violation].

10. *VAM v. Serbia*, judgment of 13 March 2007

- notwithstanding the margin of appreciation, the lack of enforcement of custody judgment was a violation;
- Municipal Court failed to make use of the available domestic procedural tools to have the respondent served formally;
- Municipal Court had not considered the use of coercion pursuant to the relevant enforcement procedure rules;
- judgment also given in respect of: Article 6 [violation]; Article 13 in conjunction with Article 6 [violation]; Article 46.

1. *Zdravković v. Serbia*, judgment of 20 September 2016

- non-enforcement of custody order;
- mutual enjoyment by parent and child of each other's company constitutes fundamental element of 'family life';
- there is a right that steps be taken to reunite parents with children and national authorities are obliged to facilitate this;
- the question is whether national authorities have taken all such necessary steps to facilitate the execution as can reasonably be demanded in the specific circumstances;
- adequacy of measure to be judged by swiftness of its implementation;
- passage of time can have irremediable consequences for relations;
- coercive measures against children are not desirable but cannot be ruled out if unlawful behavior by parent with whom child lives;
- unenforced custody orders, concurrent proceeding, respondent had been fined to attempt to secure compliance, domestic courts gradually re-established contact with child and applicant, attempts had been made by physical transfer but child refused to leave respondent and on one occasion ran away;
- State had taken necessary steps to enforce the interim custody order;
- judgment also rendered in respect of Article 6§1 [no violation] (2 dissenting opinions).

2. *Damnjanović v. Serbia*, judgment of 18 November 2008

- length: 2 years, 2 months;
- state conduct: had done everything necessary;
- the domestic courts had imposed fines on two occasions, in an attempt to secure the respondent's compliance;
- the real bar to the applicant receiving custody of children was that the children were not willing to go to applicant;
- judgment also given in respect of: Article 6 [no violation].

ARTICLE 9 – FREEDOM OF THOUGHT, CONSCIENCE AND RELIGION

1. Everyone has the right to freedom of thought, conscience and religion; this right includes freedom to change his religion or belief and freedom, either alone or in community with others and in public or private, to manifest his religion or belief, in worship, teaching, practice and observance.
2. Freedom to manifest one's religion or beliefs shall be subject only to such limitations as are prescribed by law and are necessary in a democratic society in the interests of public safety, for the protection of public order, health or morals, or for the protection of the rights and freedoms of others.

No judgments rendered under this Article.

ARTICLE 10 – FREEDOM OF EXPRESSION

1. Everyone has the right to freedom of expression. This right shall include freedom to hold opinions and to receive and impart information and ideas without interference by public authority and regardless of frontiers. This article shall not prevent States from requiring the licensing of broadcasting, television or cinema enterprises.
2. The exercise of these freedoms, since it carries with it duties and responsibilities, may be subject to such formalities, conditions, restrictions or penalties as are prescribed by law and are necessary in a democratic society, in the interests of national security, territorial integrity or public safety, for the prevention of disorder or crime, for the protection of health or morals, for the protection of the reputation or rights of others, for preventing the disclosure of information received in confidence, or for maintaining the authority and impartiality of the judiciary.

1. *Tešić v. Serbia*, judgment of 11 February 2014

- conviction and subsequent civil defamation judgment rendered against her and the way in which the latter was enforced domestically, causing extreme financial hardship, numerous health problems and even endangering her life;
- judgment and enforcement order constituted an interference;
- prescribed by law and in pursuit of the legitimate aim of protection of reputation;
- key question was whether it was necessary;
- damages excessive;
- role of lawyers in the proper administration of justice is such that discussion of a practicing lawyer's professional conduct is not clearly a matter of no public interest;
- applicant left with only EUR 60 to live on;
- interference not necessary.

2. *Youth Initiative for Human Rights*, judgment of 25 June 2013

- request for information on electronic surveillance activities unlawfully withheld.

3. *Bodrožić and Vujin v. Serbia*, judgment of 23 June 2009

- legitimate aim can include protection of the rights of others, including reputation;
- private individual lays self open to public scrutiny when entering public debate;
- entering public debate means being open to a higher threshold of tolerance towards criticism;
- margin of appreciation – comparing adult man to blonde woman is not attack on integrity/dignity of men;
- consideration of whether insults contained a degree of mockery that require severe sanction of criminal conviction;
- consideration of whether there was a pressing social need to restrict freedom of expression;
- criminal prosecution against journalists to be considered proportionate only exceptionally;
- importance of public watchdog role of journalists;
- importance of airing issues affecting life of community;
- punishment for insults to be looked at as to whether too great a restriction on freedom.

4. *Bodrožić v. Serbia*, judgment of 23 June 2009

- calling someone a fascist, Nazi or communist cannot itself be identified with a factual statement of that person's party affiliation;
- limits of acceptable criticism are wider as against a politician than for private individual;
- private individuals open to scrutiny when engaging in public debate;
- relevant that content did not stir up violence;
- Article 10 protects information or ideas that offend, shock or disturb.

5. *Filipović v. Serbia*, judgment of 20 November 2007

- freedom of expression as particularly important for political parties and their active members;
- take account of whether expression concerns private life or behaviour in official capacity;
- nature and severity of sanction is relevant;
- relevance and sufficiency of the national courts' reasoning must be considered;
- compensation must be proportional to the moral injury suffered;
- relevant that this was not a gratuitous personal attack;
- relevant that the target of criticism was a public figure.

6. *Lepojić v Serbia*, judgment of 6 November 2007

- free expression particularly important for political parties and active members;
- free expression particularly important during election campaigns;
- take account of whether expression concerns private life or behaviour in official capacity;
- nature and severity of penalty is of particular gravity in assessing proportionality.

ARTICLE 11 – FREEDOM OF ASSEMBLY AND ASSOCIATION

1. Everyone has the right to freedom of peaceful assembly and to freedom of association with others, including the right to form and to join trade unions for the protection of his interests.
2. No restrictions shall be placed on the exercise of these rights other than such as are prescribed by law and are necessary in a democratic society in the interests of national security or public safety, for the prevention of disorder or crime, for the protection of health or morals or for the protection of the rights and freedoms of others. This article shall not prevent the imposition of lawful restrictions on the exercise of these rights by members of the armed forces, of the police or of the administration of the State.

No judgments rendered under this Article.

ARTICLE 12 – RIGHT TO MARRY

Men and women of marriageable age have the right to marry and to found a family, according to the national laws governing the exercise of this right.

No judgments rendered under this Article.

ARTICLE 13 – RIGHT TO AN EFFECTIVE REMEDY

Everyone whose rights and freedoms as set forth in this Convention are violated shall have an effective remedy before a national authority notwithstanding that the violation has been committed by persons acting in an official capacity.

1. *Paunović and Milivojević v. Serbia*, judgment of 24 May 2016

- in conjunction with Protocol 1, Article 3;
- judgment also rendered in respect of: Protocol 1, Article 3 [violation].

2. *Ališić and Others v. Bosnia and Herzegovina, Croatia, Serbia, Slovenia, and Macedonia*, Grand Chamber judgment of 16 July 2014 (Chamber judgment of 6 November 2012)

- in conjunction with Article 1 of Protocol No. 1;
- judgment also rendered in respect of: Article 1 of Protocol No. 1 [violation]; Article 46.

3. *Ališić and Others v. Bosnia and Herzegovina, Croatia, Serbia, Slovenia, and the Republic of Macedonia*, Chamber judgment of 6 November 2012 (Grand Chamber judgment of 16 July 2014)

- in conjunction with Article 1 of Protocol No. 1;
- judgment also rendered in respect of: Article 1 of Protocol No. 1 [violation]; Article 46.

4. Nemet v. Serbia, judgment of 8 December 2009

- in conjunction with Article 6;
- judgment also rendered in respect of: Article 6 [violation].

5. Milica Popović v. Serbia, judgment of 24 November 2009

- in conjunction with Article 1 of Protocol No. 1;
- judgment also rendered in respect of: Article 1 of Protocol No. 1 [violation].

6. M.V. v. Serbia, judgment of 22 September 2009

- in conjunction with Article 6;
- judgment also rendered in respect of: Article 6 [violation].

7. Felbab v. Serbia, judgment of 14 April 2009

- in conjunction with Article 6;
- judgment also rendered in respect of: Article 6 [violation]; Article 8 [violation].

8. Dorić v. Serbia, judgment of 27 January 2009

- in conjunction with Article 6;
- judgment also rendered in respect of: Article 6 [violation].

9. Cvetković v. Serbia, judgment of 10 June 2008

- in conjunction with Article 6;
- judgment also rendered in respect of: Article 6 [violation].

10. ZIT Company v. Serbia, judgment of 27 November 2007

- in conjunction with Article 6 and Article 1 of Protocol No. 1;
- judgment also rendered in respect of: Article 6 [violation]; Article 1 of Protocol No. 1 [violation].

11. Jovičević v. Serbia, judgment of 27 November 2007

- in conjunction with Article 6 and Article 1 of Protocol No. 1;
- judgment also rendered in respect of: Article 6 [violation].

12. Stevanović v. Serbia, judgment of 9 October 2007

- in conjunction with Article 6;
- judgment also rendered in respect of: Article 6 [violation].

13. Ilić v. Serbia, judgment of 9 October 2007

- in conjunction with Article 6;
- judgment also rendered in respect of: Article 1 of Protocol No. 1 [violation]; Article 6 [violation]; Article 46.

14. Mikuljanac, Malisic and Safar v Serbia, judgment of 9 October 2007

- in conjunction with Article 6;
- judgment also rendered in respect of: Article 6 [violation].

15. Jevremović v. Serbia, judgment of 17 July 2007

- in conjunction with Article 6;
- judgment also rendered in respect of: Article 6 [violation]; Article 8 [violation]; Article 46.

16. Tomić v. Serbia, judgment of 26 June 2007

- in conjunction with Article 6;
- judgment also rendered in respect of: Article 6 [violation]; Article 8 [violation].

17. VAM v. Serbia, judgment of 13 March 2007

- in conjunction with Article 6;
- judgment also rendered in respect of: Article 6 [violation]; Article 8 [violation]; Article 46.

ARTICLE 14 – PROHIBITION OF DISCRIMINATION

The enjoyment of the rights and freedoms set forth in this Convention shall be secured without discrimination on any ground such as sex, race, colour, language, religion, political or other opinion, national or social origin, association with a national minority, property, birth or other status.

Cases where a violation was found

1. *Vučković and Others v. Serbia*, judgment of 28 August 2012

- in conjunction with Article 1 of Protocol No. 1;
- only differences in treatment based on an identifiable characteristic or status is relevant;
- persons compared must be in analogous or relatively similar situations;
- legitimate aim in Government choosing to pay reservists in undeveloped municipalities;
- no objective and reasonable justification for differential treatment of applicants based merely on residence, irrespective of their means;
- judgment also given in respect of: Article 46.
- PLEASE NOTE HOWEVER GRAND CHAMBER JUDGMENT OF 25.03.14 WHERE THE COURT FOUND THE APPLICANTS HAD NOT EXHAUSTED DOMESTIC REMEDIES

2. *Milanović v. Serbia*, judgment of 14 December 2010

- in conjunction with Article 3;
- religious motivation of attacks relevant in assessing inadequacy of length of investigation;
- relevance of police doubts on victim status of applicant, because of his religion and without evidence;
- judgment also rendered in respect of: Article 3 [violation].

PROTOCOL 1, ARTICLE 1 - PROTECTION OF PROPERTY

Every natural or legal person is entitled to the peaceful enjoyment of his possessions. No one shall be deprived of his possessions except in the public interest and subject to the conditions provided for by law and by the general principles of international law.

The preceding provisions shall not, however, in any way impair the right of a State to enforce such laws as it deems necessary to control the use of property in accordance with the general interest or to secure the payment of taxes or other contributions or penalties.

Cases where a violation was found

1. *Rafailović and Stevanović v. Serbia*, 16 June 2015

- failure to enforce for almost ten years;
- lack of State funds or indigence of local bodies does not constitute an "objective impossibility" releasing the State from its obligation to honour the outstanding debts;
- judgment also rendered in respect of Article 6 [violation].

2. *Raguž v. Serbia*, judgment of 7 April 2015

- failure to enforce judgment which became final in 2003;
- judgment also rendered in respect of Article 6 [violation].

3. *Jovičić and Others v. Serbia*, judgment of 13 January 2015

- failure to enforce final judgments against a debtor;
- violation in respect of decisions which had become final before 11 December 2008;
- judgment also rendered in respect of Article 6 [violation and non-violation]; Article 1 of Protocol No. 1 [non-violation].

4. *Nikolić-Krstić v. Serbia*, judgment of 14 October 2014

- failure to enforce judgment for more than ten years;
- judgment also rendered in respect of: Article 6 [violation].

5. *Ališić and Others v. Bosnia and Herzegovina, Croatia, Serbia, Slovenia, and Macedonia*, Grand Chamber judgment of 16 July 2014 (Chamber judgment of 6 November 2012)

- inability of applicants to use foreign currency savings for 20 years because of failures of States;
- judgment also rendered in respect of: Article 13 [violation]; Article 46.

6. *Krstić v. Serbia*, judgment of 10 December 2013

- claim can constitute a possession if it is sufficiently established so as to be enforceable;
- non-enforcement of a judgment can constitute an interference;
- principle of "good governance" requires public authorities to act in good time in an appropriate manner, with consistency;
- mere fact that a property right established by an administrative decision is revocable does not prevent it being a "possession" at least until it is revoked;

- failure to comply with a 1994 decision for 19 years;
- court should have at least even attempted to calculate the debt payable by way of supplementary pension.

7. *Lolić v. Serbia*, judgment of 22 October 2013

- non-enforcement of judgment;
- delay must not impair the essence of the right protected;
- judgment also rendered in respect of Article 6 [violation].

8. *Marinković v. Serbia*, judgment of 22 October 2013

- State not directly liable for the debts of private actors;
- State does have a duty to enforce final court decisions;
- State is directly liable for the debts of State-controlled companies irrespective of the fact whether the company at issue at one point operated as a private entity;
- non-enforcement of judgment;
- judgment also rendered in respect of Article 6 [violation].

9. *Pejčić v. Serbia*, judgment of 8 October 2013

- military pensions;
- no right to acquire property;
- however a reduction or elimination of an existing right may constitute an interference;
- refusal of the applicant's claim for reinstatement of payment of his pension for the period following the entry into force of the Succession Agreement until 1 August 2012 amounted to an interference;
- judgment also rendered in respect of Article 6.

10. *Sekulić and Kučević v. Serbia*, judgment of 15 October 2013

- non-enforcement of judgments;
- applicants' participation in redundancy programme did not deprive them of their entitlement arising from the final judgments rendered in their favour;
- no waiver of rights arising from domestic judgments;
- judgment also rendered in respect of Article 6 [violation].

11. *Stošić v. Serbia*, judgment of 1 October 2013

- non-enforcement of judgment;
- judgment also rendered in respect of Article 6 [violation].

12. *Ališić and Others v. Bosnia and Herzegovina, Croatia, Serbia, Slovenia, and the Republic of Macedonia*, Chamber judgment of 6 November 2012 (Grand Chamber judgment of 16 July 2014)

- striking a fair balance between legitimate aims and public interest;
- judgment also rendered in respect of: Article 13 in conjunction with Article 1 of Protocol No. 1 [violation].

13. *Adamović v. Serbia*, judgment of 2 October 2012

- a sufficiently established claim to money can constitute a possession;
- judgment also rendered in respect of: Article 6 [violation].

14. *Bjelajac v. Serbia*, judgment of 18 September 2012

- non-enforcement of judgment.

15. *Milosavljev v. Serbia*, judgment of 12 June 2012

- substantive content of Article;
- confiscation as constituting 'control';
- balancing of legitimate aim and proportionality.

16. *Grudić v. Serbia*, judgment of 17 April 2012

- reduction or discontinuance of pensions as constituting an interference under the Article;
- judgment also rendered in respect of: Article 46.

17. *Lakičević and Others v. Serbia and Montenegro*, judgment of 13 December 2011

- suspension of pensions as constituting interference under the Article;
- consideration of what constitutes a disproportionate means to achieve legitimate aim;
- applicants were found to bear an excessive burden.

18. *Rašković v. Serbia*, judgment of 31 May 2011

- enforcement of judgments can constitute a claim which is covered by the Article;
- judgment also rendered in respect of: Article 6 [violation].

19. *Kin-Stib and Majkić v. Serbia*, judgment of 20 April 2010

- a claim can constitute a possession if it is sufficiently established to be enforceable;
- execution of awards on such claims must be carried out without undue delay; effectiveness.

20. *Milica Popović v. Serbia*, judgment of 24 November 2009

- ongoing inability of state authorities to auction a flat in accordance with a domestic court decision was an interference under the Article;
- judgment also rendered in respect of: Article 13 in conjunction with Article 1 of Protocol No. 1 [violation].

21. *Grišević and Others v. Serbia*, judgment of 21 July 2009

- non-enforcement as an interference;
- judgment also rendered in respect of: Article 6 [violation].

22. *Crnišanin and Others v. Serbia*, judgment of 13 January 2009

- enforcement of judgments on debts as possessions for which interference possible;
- judgment also rendered in respect of: Article 6 [violation].

23. *Vlahović v. Serbia*, judgment of 16 December 2008

- failure to enforce final judgment as an interference with possessions under Article;
- judgment also rendered in respect of: Article 6 [violation].

24. *Kostić v. Serbia*, judgment of 25 November 2008

- existence of unauthorised construction as an interference;
- judgment also rendered in respect of: Article 46.

25. *R Kacapor and Others v. Serbia*, judgment of 15 January 2008

- non-enforcement as an interference with the peaceful enjoyment of possessions;
- judgment also rendered in respect of: Article 6 [violation].

26. *ZIT v. Serbia*, judgment of 27 November 2007

- enforcement proceedings as interference;
- judgment also rendered in respect of: Article 6 [violation]; Article 13 in conjunction with Article 6 and Article 1 of Protocol No. 1 [violation].

27. *Marčić and 16 others v. Serbia*, judgment of 30 October 2007

- sufficiently established claims as constituting possession;
- state duty to use all available means to enforce final court decisions.

28. *Ilić v. Serbia*, judgment of 9 October 2007

- repossession claim as being sufficiently established as to amount to a possession;
- judgment also rendered in respect of: Article 6 [violation]; Article 13 in conjunction with Article 6 [violation].

29. *EVT Company v. Serbia*, judgment of 21 June 2007

- sufficiently established claim as constituting possession;
- state duty to use all available means to enforce final court decision;
- judgment also rendered in respect of: Article 6 [violation].

1. *Jovičić and Others v. Serbia*, judgment of 13 January 2015

- failure to enforce final judgments against a debtor;
- no violation in respect of decisions which had become final after 11 December 2008;
- judgment also rendered in respect of Article 6 [no violation and violation]; Article 1 of Protocol No. 1 [violation].

2. *Molnar Gabor v. Serbia*, judgment of 8 December 2009

- enforcement: right to a court is illusory without this;
- claims for which applicant has at least a legitimate expectation can constitute possession;
- margin of appreciation in cases of economic policy;
- balance between public interest and individual claim;
- applicant did not have enforceable legal title;
- judgment also rendered in respect of: Article 6 [no violation].

PROTOCOL NO. 1, ARTICLE 3 – RIGHT TO FREE ELECTIONS

The High Contracting Parties undertake to hold free elections at reasonable intervals by secret ballot, under conditions which will ensure the free expression of the opinion of the people in the choice of the legislature.

Cases where a violation was found

1. *Paunović v. Milivojević v. Serbia*, judgment of 24 May 2016

- differs from other rights as it is phrased in terms of obligation to hold elections which ensure free expression, rather than a particular right or freedom;
- implies individual rights, including the right to vote and to stand for election;
- guarantees the individual's right to sit as a member of parliament once elected;
- margin of appreciation is wide;
- conditions must reflect, not run counter to, the concern to maintain the integrity and effectiveness of an electoral procedure aimed at identifying the will of the people through universal suffrage;
- termination of mandate was in breach of Act and Rules of Procedure, which required the resignation of an MP to be submitted by an MP in person, in accordance with his genuine will and at the time he or she was the holder of the mandate in question;
- entire process of revoking the applicant's mandate was conducted outside the applicable legal framework and was therefore unlawful;
- judgment also rendered in respect of Article 13 [violation].

PROTOCOL NO. 7 ARTICLE 4 – RIGHT NOT TO BE TRIED OR PUNISHED TWICE

1. No one shall be liable to be tried or punished again in criminal proceedings under the jurisdiction of the same State for an offence for which he has already been finally acquitted or convicted in accordance with the law and penal procedure of that State.
2. The provisions of the preceding paragraph shall not prevent the reopening of the case in accordance with the law and penal procedure of the State concerned, if there is evidence of new or newly discovered facts, or if there has been a fundamental defect in the previous proceedings, which could affect the outcome of the case.
3. No derogation from this Article shall be made under Article 15 of the Convention.

Cases where a violation was found

1. *Milenković v. Serbia*, judgment of 1 March 2016

- both sets of proceedings regarded as criminal;
- interpretation of this is not just a matter of domestic law, but must be interpreted in light of the general principles concerning 'criminal charge' and 'penalty' in Articles 6 and 7 of the Convention;
- consider legal classification, nature of offence, degree and severity of penalty;
- facts constituting offences regarded as substantially the same;
- duplication of proceedings.

ARTICLE 34 – INDIVIDUAL APPLICATIONS

The Court may receive applications from any person, nongovernmental organization or group of individuals claiming to be the victim of a violation by one of the High Contracting Parties of the rights set forth in the Convention or the Protocols thereto. The High Contracting Parties undertake not to hinder in any way the effective exercise of this right.

Cases where judgment was given in respect of Article 34

1. *Grujović v. Serbia*, judgment of 21 July 2015

- the voluminous correspondence which the applicant sent in the present case confirmed that he was able to submit all complaints by ordinary mail;
- no evidence that correspondence was unduly delayed or tampered with;
- judgment also rendered in respect of: Article 5§3 [violation]; Article 6§1 [violation].

ARTICLE 35 – ADMISSIBILITY CRITERIA

1. The Court may only deal with the matter after all domestic remedies have been exhausted, according to the generally recognised rules of international law, and within a period of six months from the date on which the final decision was taken.
2. The Court shall not deal with any application submitted under Article 34 that
 - a. is anonymous; or
 - b. is substantially the same as a matter that has already been examined by the Court or has already been submitted to another procedure of international investigation or settlement and contains no relevant new information.
3. The Court shall declare inadmissible any individual application submitted under Article 34 if it considers that:
 - a. the application is incompatible with the provisions of the Convention or the Protocols thereto, manifestly ill-founded, or an abuse of the right of individual application; or
 - b. the applicant has not suffered a significant disadvantage, unless respect for human rights as defined in the Convention and the Protocols thereto requires an examination of the application on the merits and provided that no case may be rejected on this ground which has not been duly considered by a domestic tribunal.
4. The Court shall reject any application which it considers inadmissible under this Article. It may do so at any stage of the proceedings.

Cases where judgment was given in respect of Article 35

1. *Vucković and Others v. Serbia*, judgment of Grand Chamber judgment of 25 March 2014

- subsidiary position of the Convention to domestic remedies;
- need to make the normal use of available remedies, complying with procedural requirements;
- mere doubts about the prospects of success of a particular remedy is insufficient;
- the remedy must be obviously futile;
- the Government has the burden of proof in satisfying the Court that there was a remedy which was effective and available in theory and practice at the relevant time;
- it is then for the applicant to explain why that remedy was not used;
- the applicants did not raise the discrimination complaints in the Constitutional Courts;
- failure to exhaust domestic remedies.

ARTICLE 46 – BINDING FORCE AND EXECUTION OF JUDGMENTS

1. The High Contracting Parties undertake to abide by the final judgment of the Court in any case to which they are parties.
2. The final judgment of the Court shall be transmitted to the Committee of Ministers, which shall supervise its execution.
3. If the Committee of Ministers considers that the supervision of the execution of a final judgment is hindered by a problem of interpretation of the judgment, it may refer the matter to the Court for a ruling on the question of interpretation. A referral decision shall require a majority vote of two thirds of the representatives entitled to sit on the Committee.
4. If the Committee of Ministers considers that a High Contracting Party refuses to abide by a final judgment in a case to which it is a party, it may, after serving formal notice on that Party and by decision adopted by a majority vote of two thirds of the representatives entitled to sit on the Committee, refer to the Court the question whether that Party has failed to fulfil its obligation under paragraph 1.

If the Court finds a violation of paragraph 1, it shall refer the case to the Committee of Ministers for consideration of the measures to be taken. If the Court finds no violation of paragraph 1, it shall refer the case to the Committee of Ministers, which shall close its examination of the case.

Cases where Article 46 was raised

1. *Milojević and Others v. Serbia*, judgment of 12 January 2016

- individual measure was not considered necessary;
- judgment also rendered in respect of: Article 6§1 [violation]; Article 8 [violation].

2. *Ališić and Others v. Bosnia and Herzegovina, Croatia, Serbia, Slovenia, and Macedonia*, Grand Chamber judgment of 16 July 2014 (Chamber judgment of 6 November 2012)

- Slovenia to make necessary arrangements, including legislative amendments within one year to allow the applicants to recover their old foreign currency savings;
- Serbia to make same arrangements;
- judgment also rendered in respect of: Article 13 [violation]; Article 1 of Protocol No. 1 [violation].

3. Youth Initiative for Human Rights v. Serbia, judgment of 25 June 2013

- intelligence agency of Serbia to provide the applicant with the information requested – namely, how many people were subjected to electronic surveillance by the agency in the course of 2005.
- judgment also rendered in respect of: Article 10 [violation].

4. Zorica Jovanović v. Serbia, judgment of 26 March 2013

- take measures, preferably by *lex specialis*, to establish mechanism providing redress to parents in a similar situation as the applicants, who did not know, and were not told of, the fate of their young child;
- this mechanism is to be supervised by an independent body with adequate powers, providing credible answers on the fate of each child and affording appropriate compensation;
- cases similar to that of the applicants to be adjourned meanwhile;
- judgment also rendered in respect of: Article 8 [violation].

5. Ališić and Others v. Bosnia and Herzegovina, Slovenia, Serbia and Macedonia, judgment of 6 November 2012 (Grand Chamber judgment of 16 July 2014)

- Serbia should undertake all necessary measures in order to allow Mr Sahdanovic and all others in his position to be paid back their 'old' foreign currency savings under the same conditions as Serbian citizens who had such savings in domestic branches of Serbian banks;
- to be completed within six months from the date on which the judgment becomes final;
- judgment also rendered in respect of: Article 1 of Protocol No. 1 [violation].

6. Vučković and Others v. Serbia, judgment of 28 August 2012

- respondent State must take all appropriate measures to secure non-discriminatory payment of the war per diems in question to all those responsible;
- to be completed within six months of when this judgment becomes final;
- judgment also rendered in respect of: Article 1 of Protocol No. 1 in conjunction with Article 14 [violation].

7. Gruđić v. Serbia, judgment of 17 April 2012

- respondent Government must take all appropriate measures to ensure that the competent Serbian authorities implement the relevant laws in order to secure payment of the pensions and arrears in question;
- to be completed within six months of this judgment becoming final;
- judgment also rendered in respect of: Article 1 of Protocol No. 1 [violation].

8. Đokić v. Serbia, judgment of 20 December 2011

- respondent State should, with diligence, through appropriate procedures, and if the applicant so requests, ensure that his appeal on points of law receives an examination on its merits;
- judgment also rendered in respect of: Article 6 [violation].

9. Kostić v. Serbia, judgment of 25 November 2008

- the pecuniary damage of the claim must be met by the Government ensuring, through appropriate means, the speedy enforcement of the demolition order dated 2 September 1998 and the decision of 11 September 1998;
- to be completed within six months of this judgment becoming final;
- judgment also rendered in respect of: Article 1 of Protocol No. 1 [violation].

10. Ilić v. Serbia, judgment of 9 October 2007

- the respondent State must ensure the speedy enforcement of the final eviction order of 17 August 1994;
- to be completed within three months from the date on which this judgment becomes final;
- judgment also rendered in respect of: Article 6 [violation]; Article 1 of Protocol No. 1 [violation].

11. Jevremović v. Serbia, judgment of 17 July 2007

- the government should bring to a conclusion the remainder of the ongoing child maintenance dispute;
- judgment also rendered in respect of: Article 6 [violation]; Article 8 [violation].

12. V.A.M. v. Serbia, judgment of 13 March 2007

- the government should enforce the interim access order of 23 July 1999 and bring to a conclusion, with particular diligence, the ongoing civil proceedings;
- judgment also rendered in respect of: Article 6 [violation]; Article 8 [violation].

AIRE Centar

AIRE Centar je nevladina organizacija koja unapređuje svest o pravima zajemčeni evropskim pravom i pruža podršku žrtvama povreda ljudskih prava. Tim međunarodnih pravnika pruža informacije, podršku i savete o pravnim standardima Evropske unije i Saveta Evrope. Tim ima bogato iskustvo u zastupanju podnosilaca predstavi pred Evropskim sudom za ljudska prava u Strazburu i do sada je učestvovao u više od 150 postupaka pred tim sudom. AIRE centar je tokom poslednjih 20 godina sproveo i učestvovao u brojnim seminarima u Centralnoj i Istočnoj Evropi, koji su organizovani za advokate, sudije, državne službenike i nevladine organizacije.

AIRE centar se naročito usredsređuje na zemlje Zapadnog Balkana, u kojima više od 15 godina sprovodi niz dugoročnih programa unapređenja vladavine prava, u partnerstvu sa nacionalnim institucijama i sudovima. Svi naši programi imaju za cilj da unaprede primenu Evropske konvencije o ljudskim pravima na nacionalnom nivou, da doprinesu procesu evropskih integracija zemalja regiona putem jačanja vladavine prava i punog priznanja ljudskih prava u njima, kao i da podstiču regionalnu saradnju sudija i pravnih stručnjaka.

The AIRE Centre

The AIRE Centre is a non-governmental organisation that promotes awareness of European law rights and provides support for victims of human rights violations. A team of international lawyers provides information, support and advice on European Union and Council of Europe legal standards. It has particular experience in litigation before the European Court of Human Rights in Strasbourg and has participated in over 150 cases. Over the last 20 years the AIRE Centre has conducted and participated in a number of seminars in Central and Eastern Europe for the benefit of lawyers, judges, government officials and non-governmental organisations.

The AIRE Centre has been focusing on the countries of Western Balkans in particular, where it has been for over decade and a half conducting a series of long-term rule of law programmes in partnership with domestic institutions and courts. Our aim throughout these programmes has been to promote the national implementation of the European Convention on Human Rights, assist the process of European integration by strengthening the rule of law and full recognition of human rights, and encourage regional cooperation amongst judges and legal professionals.

Foreign &
Commonwealth
Office

RegionalCooperationCouncil